

Tác giả: Lê Minh Hoan

Phó Chủ tịch Quốc hội Nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam khóa XV.

Ông sinh năm 1961 tại xã Mỹ Trà, TP. Cao Lãnh, tỉnh Đồng Tháp (cũ), nay là phường Cao Lãnh, tỉnh Đồng Tháp.

Là một người yêu sách và đọc sách từ những ngày bé, ông ấp ủ nhiều dự án, nhiều câu chuyện với những trang sách, trong đó có dự án “ Đọc sách cùng Xích Lô “ - một phong trào khuyến đọc giúp nâng cao tinh thần học tập trong đội ngũ cán bộ, công chức.

Cuốn sách là tuyển tập những cảm nhận của tác giả về 36 Vườn quốc gia tại Việt Nam, những chia sẻ này là những điều cảm nhận chân thực nhất khi tác giả đã đi qua những cánh rừng, chạm tay vào từng phiến lá và cảm nhận từng hơi thở của rừng, của thiên nhiên.

Tuyển tập “Cảm nhận Vườn quốc gia Việt Nam” sẽ đưa bạn đến với thế giới thiên nhiên Việt Nam một cách nhẹ nhàng, chân thực, qua đó giúp bạn hiểu hơn về thiên nhiên nước ta, về những tài nguyên đáng quý mà chúng ta vẫn còn chưa tìm hiểu và khám phá hết.

Lê Minh Hoan **CẢM NHẬN VƯỜN QUỐC GIA VIỆT NAM**

LÊ MINH HOAN

Tuyển tập

Cảm nhận

VƯỜN QUỐC GIA VIỆT NAM

NHÀ XUẤT BẢN NÔNG NGHIỆP

BẢN ĐỒ 36 VƯỜN QUỐC GIA VIỆT NAM

Nguồn: Bản đồ Quy hoạch Lâm nghiệp quốc gia theo Quyết định số 895/QĐ-TTg ngày 14/8/2024 của Thủ tướng Chính phủ

100 0 100 200 300 400 km

Tỉ lệ 1 : 6.000.000

Cơ quan biên tập bản đồ:
Viện Sinh thái rừng và Môi trường
(Trường Đại học Lâm nghiệp)

LÊ MINH HOAN

Tuyển tập

Cảm nhận

VƯỜN QUỐC GIA VIỆT NAM

NHÀ XUẤT BẢN NÔNG NGHIỆP

Chịu trách nhiệm

Trần Quang Bảo, Cục trưởng Cục Lâm nghiệp và Kiểm lâm

Chủ biên

Lê Minh Hoan

Biên tập

Phạm Hồng Lượng

Trần Nho Đạt

Phạm Duy Long

Nguyễn Thị Hồng Xiêm

Nguyễn Thị Quỳnh

Hình ảnh

Cục Lâm nghiệp và Kiểm lâm, các Vườn quốc gia và GIZ

Thiết Kế

Công ty TNHH Đầu tư và Phát triển Công nghệ THT

Hà Nội, tháng 4 năm 2026

Thực thi bởi

Ấn phẩm này được dự án “Bảo tồn, tài chính bền vững và phát triển các hệ sinh thái phức hợp tại các khu rừng đặc dụng và phòng hộ của Việt Nam” (gọi tắt là MEPA) hỗ trợ thiết kế, dàn trang và in ấn. Dự án do Cục Lâm nghiệp và Kiểm lâm (VNFOREST) trực thuộc Bộ Nông nghiệp và Môi trường (MAE) và Tổ chức Hợp tác và Quốc tế Đức (GIZ) triển khai với sự ủy quyền bởi Bộ Hợp tác và Phát triển Kinh tế Liên bang Đức (BMZ).

TUYÊN BỐ MIỄN TRỪ TRÁCH NHIỆM

Những nội dung, diễn giải, bản đồ và hình ảnh được thể hiện trong ấn phẩm này không nhất thiết phản ánh quan điểm của GIZ và BMZ. Cả GIZ và BMZ đều không đảm bảo tính chính xác hoặc đầy đủ của thông tin trong ấn phẩm này và không chịu trách nhiệm về bất kỳ sai sót, thiếu sót, bản quyền hình ảnh hoặc mất mát nào có thể xảy ra từ việc sử dụng tài liệu.

LỜI TỰA

Là người gắn bó với ngành Lâm nghiệp trong hầu hết thời gian công tác và may mắn tôi được sát cánh cùng nguyên Ủy viên Ban chấp hành Trung ương Đảng, Phó Chủ tịch Quốc hội khóa XV Lê Minh Hoan khi học tập lý luận và công tác tại Bộ Nông nghiệp và Phát triển nông thôn - tác giả cuốn sách này. Vì lẽ đó, tôi đã được đọc nhiều bài viết, ấn phẩm, báo chí (với bút danh đặc biệt - Xích lô), hầu hết các tác phẩm của Ông là viết về chủ đề rừng. Mỗi bài viết không dài, nhưng súc tích, với cách thể hiện là “viết cho Nhân dân, phục vụ quần chúng... cách nói của Nhân dân mộc mạc, giản dị mà chân thành”, từ những vấn đề quản lý, trách nhiệm, định hướng chiến lược phát triển được tác giả truyền cảm hứng qua câu chuyện đời người - rừng cây gắn với các giá trị đa dạng sinh học, đa tác dụng của rừng, hài hòa và phát triển bền vững.

Tôi rất ấn tượng với chủ đề đọc sách cùng Xích lô “Rừng không có thầy, không có bảng, không có phấn. Nhưng ai biết lắng nghe, sẽ thấy rừng dạy ta những bài học sâu thẳm về cân bằng, cộng sinh và bền vững”.

Những ngày gần đây, tôi thực sự bất ngờ, thú vị với sự trân trọng khi được biết với trọng trách Phó Chủ tịch Quốc hội bận bịu công việc, nhưng Ông dành trọn thời gian nghỉ ngơi để viết, hoàn thiện cuốn sách với tâm huyết trước hết “mỗi Vườn quốc gia là một câu chuyện”, tôi đã xin tác giả cho đọc một phần bản thảo.

Cuốn sách “Cảm nhận Vườn quốc gia Việt Nam” là ấn phẩm văn học, kết tinh của một quá trình trải nghiệm với cảm xúc sâu lắng nhất của tác giả; không chú trọng trau

chuốt hình thức, nhưng hàm chứa chiều sâu tư duy; không thiên về miêu tả cảnh quan, mà hướng tới gợi mở nhận thức, cảm xúc được tiết chế, suy tưởng được chưng cất tạo sức lan tỏa vừa mạnh mẽ, vừa bền bỉ; các Vườn quốc gia vẫn hiện lên như những thực thể sống động và có mối liên hệ chặt chẽ với đời sống con người, hun đúc niềm tin rừng đang được bảo vệ, vun đắp bằng trái tim của những người làm lâm nghiệp, cộng đồng xã hội, các thế hệ trẻ, hướng đến tương lai trong kỷ nguyên vươn mình, dân tộc sánh vai cùng năm châu, bốn biển.

Chúng tôi hy vọng những bài viết sâu sắc, phong phú, hấp dẫn về mỗi Vườn quốc gia trong cuốn sách này sẽ là “món ăn tinh thần” hữu ích cho Quý bạn đọc, được Cục Lâm nghiệp và Kiểm lâm lan tỏa; vun đắp vững chắc thêm niềm tự hào cùng sự tri ân đối với các thế hệ cán bộ, công chức, viên chức, người lao động tại các Vườn quốc gia, toàn ngành lâm nghiệp và cả dân tộc ta đã vượt qua bao khó khăn, gian khổ, từng bước mở rộng cánh cửa tương lai tươi sáng của đất nước.

Trân trọng cảm ơn tác giả Lê Minh Hoan, xin chúc Ông mạnh khỏe, tiếp tục truyền cảm hứng cho xã hội, sau này được kêu tác giả là anh Sáu như sự triu mến người miệt vườn dành cho Anh.

TS. Hà Công Tuấn
Chủ tịch Hội Khoa học Kinh tế NN và PTNT
Nguyên Thứ trưởng Thường trực
Bộ Nông nghiệp và Phát triển nông thôn

LỜI GIỚI THIỆU

CỤC LÂM NGHIỆP VÀ KIỂM LÂM

Có những cuộc gặp gỡ không cần sự sắp đặt như khi con người chạm vào rừng, và rừng lặng lẽ chạm lại vào con người. Từ những bước chân tưởng như rất đỗi quen thuộc trong hành trình công tác, tác giả đã dành cho rừng, đến với rừng một cách tiếp cận khác: chậm hơn, sâu hơn, lắng nghe và thấu hiểu.

Với chúng tôi, điều đọng lại từ những trang viết ấy không chỉ là hình ảnh của những chuyến đi, của mỗi Vườn quốc gia, mà là một dòng chảy xuyên suốt của nỗi niềm cảm xúc và sự suy tư bền bỉ - nơi trách nhiệm được nâng đỡ bởi tình yêu và tư duy bảo tồn gắn với phát triển được soi chiếu từ chính những vẻ đẹp, giá trị và sức sống của các hệ sinh thái rừng Việt Nam.

Cuốn sách này không đơn thuần là tập hợp những trang ghi chép, những câu chuyện kể về 36 Vườn quốc gia. Đó thực sự là hành trình cảm nhận đầy rung động - nơi mỗi bước chân là một lần đối thoại thầm lặng với thiên nhiên, mỗi trải nghiệm là một lần chiêm nghiệm về những vấn đề lớn của thời đại: bảo tồn đa dạng sinh học, thích ứng với biến đổi khí hậu, phát triển sinh kế bền vững và kiến tạo một nền kinh tế rừng đa giá trị.

Qua những dòng văn dung dị mà giàu chiều sâu của mạch nguồn cảm xúc, các Vườn quốc gia hiện lên không chỉ với vẻ đẹp kỳ vĩ, nguyên sơ với nhiều nét độc đáo, mà còn như những “không gian sống” toàn vẹn - nơi thiên nhiên không chỉ tồn tại, mà còn nuôi dưỡng tâm hồn con người, gìn giữ bản sắc văn hóa truyền thống và mở ra những cơ hội phát triển bền vững cho hiện tại và tương lai.

Điều làm nên giá trị đặc biệt của cuốn sách không chỉ nằm ở những gì được ghi lại, mà còn ở tư duy, cách nhìn đầy tính nhân văn, gợi mở của tác giả. Từ trải nghiệm thực tiễn và tầm nhìn chiến lược, mỗi trang viết đều hàm chứa những thông điệp rất sâu sắc: chuyển từ tư duy “bảo vệ rừng” sang “quản trị hệ sinh thái rừng”; từ “khai thác đơn giá trị” sang “phát triển đa giá trị”; từ “quản lý dựa vào mệnh lệnh hành chính” sang “quản trị dựa trên tri thức, công nghệ và sự tham gia của cộng đồng”. Đây cũng chính là những định hướng cốt lõi mà ngành Lâm nghiệp Việt Nam đang kiên trì theo đuổi. Ở góc độ quản lý ngành, Cục Lâm nghiệp và Kiểm lâm đặc

biệt trân trọng sự thấu hiểu và sẻ chia sâu sắc của tác giả đối với những nỗ lực bền bỉ, sự hy sinh thầm lặng của lực lượng bảo vệ rừng, các chủ rừng và cộng đồng địa phương trên khắp cả nước. Những trang viết ấy không chỉ là sự ghi nhận, mà còn là nguồn động viên, cổ vũ lớn lao, tiếp thêm niềm tin, sức mạnh và trách nhiệm cho những con người đang ngày đêm gìn giữ màu xanh của Tổ quốc.

Cuốn sách cũng vì thế mà không chỉ dành riêng cho những người làm nghề rừng mà dành cho tất cả những ai còn biết rung động trước một tán cây, một tiếng chim hót, còn biết suy tư trước một dòng suối và còn tin rằng sự phát triển của con người không thể tách rời khỏi sự bền vững của thiên nhiên.

Khép lại cuốn sách, người đọc có thể sẽ không nhớ hết tên từng vườn quốc gia, nhưng chắc chắn sẽ mang theo một cảm nhận rõ ràng hơn: rừng không chỉ là tài nguyên, mà rừng còn là không gian sinh tồn, là ký ức, là bản sắc, là tương lai của mỗi quốc gia và của toàn nhân loại. Và hơn thế, rừng còn là lời nhắc nhở bền bỉ rằng cách chúng ta ứng xử với thiên nhiên ngày hôm nay chính là cách chúng ta định hình tương lai sau này.

Với tất cả những giá trị đó, Cục Lâm nghiệp và Kiểm lâm xin trân trọng bày tỏ sự tri ân đối với tác giả và tin tưởng rằng, cuốn sách này sẽ lan tỏa mạnh mẽ những thông điệp, giá trị nhân văn, khơi dậy tình yêu thiên nhiên, tình yêu rừng, góp phần nâng cao ý thức bảo

tồn thiên nhiên và trách nhiệm xã hội của mỗi tổ chức, cá nhân. Qua đó, góp phần củng cố niềm tin, tạo động lực và truyền cảm hứng cho hành trình xây dựng một nền lâm nghiệp Việt Nam hiện đại, bền vững, thích ứng với biến đổi khí hậu - vì tương lai xanh của đất nước và các thế hệ mai sau.

Đề rồi, từ những trang viết này, tình yêu rừng không chỉ được kể lại mà sẽ tiếp tục được lan tỏa, được gìn giữ và được viết tiếp bằng hành động của mỗi chúng ta.

PGS. TS. Trần Quang Bảo
Cục trưởng
Cục Lâm nghiệp và Kiểm lâm

LỜI GIỚI THIỆU

GIZ

Việt Nam nổi tiếng với sự đa dạng sinh học phong phú, vẻ đẹp thiên nhiên và bản sắc văn hóa đặc sắc của mình. Rừng, đất ngập nước và các hệ sinh thái khác là mạch sống của đất nước và cộng đồng. Các hệ sinh thái khỏe mạnh mang lại nhiều lợi ích và các dịch vụ thiết yếu cho nền kinh tế, cho sự phát triển bền vững và sinh kế của người dân. Trong đó, các Vườn quốc gia là những yếu tố then chốt giúp duy trì những lợi ích này như là một phần của các cảnh quan có khả năng chống chịu, qua đó, bảo vệ nền kinh tế nông thôn năng động và tạo nền tảng cho các giải pháp khí hậu lâu dài.

Cuốn sách Cảm nhận Vườn quốc gia Việt Nam giới thiệu 36 Vườn quốc gia trên toàn quốc, dẫn dắt chúng ta nhìn nhận các Vườn quốc gia không chỉ là môi trường tự nhiên cần được bảo vệ, mà còn là nền tảng cho sự phát triển bền

vững và toàn diện. Cuốn sách khơi gợi một tư duy vô cùng mới: bảo vệ thiên nhiên chính là củng cố sinh kế vững mạnh và có khả năng chống chịu. Tác giả Lê Minh Hoan mời gọi chúng ta cùng dạo bước qua những miền cảnh quan khác nhau, cùng chiêm nghiệm những chi tiết tinh tế và sẽ chia về giá trị của thiên nhiên, cũng như mối liên hệ sâu sắc giữa thiên nhiên đối với sự an lành trong mỗi chúng ta.

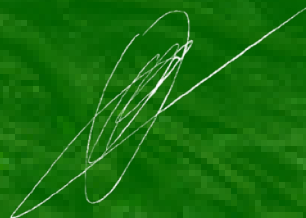
Năm 2022, Khung Đa dạng sinh học Toàn cầu Côn Minh - Montreal đã được 196 quốc gia thông qua tại Hội nghị Liên hợp quốc về Đa dạng Sinh học (COP15). Là một quốc gia tham gia, Việt Nam đã thể hiện cam kết toàn

cầu của mình nhằm ngăn chặn sự suy giảm đa dạng sinh học và thúc đẩy một lối sống bền vững, bao trùm. Với tinh thần đó, cuốn sách này hướng đến việc nâng cao nhận thức, truyền cảm hứng cho những hành động thiết thực và khuyến khích mỗi chúng ta sống hài hòa với thiên nhiên.

Hơn 50 năm qua, Việt Nam và Đức đã hợp tác trong nhiều lĩnh vực hướng tới phát triển bền vững. Cùng với Bộ Nông nghiệp và Môi trường và các đối tác ở cấp quốc gia và địa phương, Chính phủ Đức đã hỗ trợ quản lý tích hợp các khu bảo tồn và quản lý rừng bền vững. Từ việc tăng cường quản trị Vườn quốc gia và cơ chế tài chính bền vững đến thúc đẩy các giải pháp dựa vào cộng đồng và đề cao tri thức truyền thống, sự hợp tác này gắn kết thiên nhiên với con người. Đồng thời, sự hợp tác cũng kết nối các cam kết

của Việt Nam trong khuôn khổ toàn cầu với các hành động thực tiễn tại địa phương. Những kết quả đạt được từ những nỗ lực chung trong lĩnh vực lâm nghiệp và đa dạng sinh học là minh chứng cho những gì mà các quan hệ đối tác bền chặt và tin cậy có thể mang lại.

Tôi hy vọng cuốn sách này sẽ khơi dậy sự tò mò và truyền cảm hứng để bạn đọc khám phá những khu bảo tồn thiên nhiên kỳ vĩ của Việt Nam. Trên hết, tôi mong rằng ấn phẩm sẽ đóng góp vào những nỗ lực lâu dài, hết sức cần thiết, nhằm bảo tồn thiên nhiên tuyệt đẹp của Việt Nam cho các thế hệ mai sau.

Oemar Idoe
Trưởng khối các dự án về
khí hậu và môi trường, GIZ Việt Nam

MỤC LỤC

VƯỜN QUỐC GIA

Ba Bể	Khi núi soi bóng hồ và người Tày giữ nhịp thuyền	14
Ba Vì	Mang mùi thuốc núi về nhà	16
Bạch Mã	Nơi mây dạy con người biết sống chậm	18
Bái Tử Long	Nơi biển cũng biết lắng nghe	21
Bát Xát	Nơi biên giới không chỉ là đường kẻ trên bản đồ	23
Bến En	“Hạ Long trên cạn” của miền Thanh	26
Bidoup - Núi Bà	Bản giao hưởng của rừng và con người	28
Bù Gia Mập	Nơi rừng không chỉ là màu xanh	30
Cát Bà	Nơi rừng bước ra biển và biển bước vào lòng người	32
Cát Tiên	Nơi rừng còn biết thở và con người học lại cách lắng nghe	34
Chư Mom Ray	Nơi rừng không chỉ là cây	37
Chư Yang Sin	Khi đại ngàn cất tiếng gọi từ tầng mây	39
Côn Đảo	Nơi con người học cách đi chậm để nghe thiên nhiên thở	41
Cúc Phương	(1) Nơi rừng thở bằng cánh bướm (2) Chuyện tình của rừng và người giữ rừng	43
Du Già	Cao nguyên đá Đồng Văn - Nơi đá nở hoa và con người học cách đi chậm	48
Hoàng Liên	Nơi rừng chạm vào mây, người chạm vào chính mình	50
Kon Ka Kinh	Nơi rừng kể chuyện bằng hơi thở	53
Lò Gò - Xa Mát	Lò Gò - Xa Mát	56
Mũi Cà Mau	Nơi rừng giữ đất - đất giữ người Và dấu chân khai mở đất phương Nam	59

Núi Chúa	Nơi sa mạc gặp biển và sự sống nảy mầm từ khô hạn	62
Phia Oắc - Phía Đén	Khi tên gọi đã là một câu chuyện	64
Pù Mát	Nơi rừng dạy con người cách sống chậm	66
Phong Nha - Kẻ Bàng	Khi đá kể chuyện và bóng tối nuôi dưỡng ánh sáng	68
Phú Quốc	Nơi rừng giữ lấy biển và biển ôm lấy rừng	70
Phước Bình	Nơi rừng không chỉ xanh mà còn “biết sống cùng người”	73
Sông Thanh	Nơi rừng kể chuyện bằng im lặng	75
Tà Đùng	“Vịnh Hạ Long” của đại ngàn Tây Nguyên	77
Tam Đảo	Nơi rừng nâng đỡ những tầng suy nghĩ	79
Tràm Chim	(1) Khi đất biết thở, nước biết nhớ và con người học lại cách sống (2) Câu chuyện của vùng đất biết thở	81
U Minh Hạ	Khi đêm xuống và đất rừng lên tiếng	85
U Minh Thượng	Khi rừng kể câu chuyện của đất và người	88
Vũ Quang	Về với Vườn quốc gia Vũ Quang	91
Xuân Liên	Nơi rừng không chỉ là rừng	93
Xuân Sơn	Khi rừng kể chuyện về con người	96
Xuân Thủy	Nơi đất, nước và con người học cách sống cùng nhau	99
Yok Đôn	Khi rừng thở bằng nhịp cồng chiêng	102

VƯỜN QUỐC GIA BA BỂ

Khi núi soi bóng hồ và người Tày giữ nhịp thuyền

Ảnh: VQG cung cấp

Có những nơi, thiên nhiên không chỉ là phong cảnh. Thiên nhiên là ký ức sống. Ở phía Bắc, giữa trùng điệp núi đá vôi của tỉnh Bắc Kạn cũ (nay là tỉnh Thái Nguyên), có một mặt nước nằm yên như một trang sách mở. Đó là Vườn quốc gia Ba Bể, nơi núi và hồ đối thoại với nhau bằng im lặng. Ba Bể không ồn ào như những điểm đến đông người. Hồ ở đây không phô trương. Mặt nước xanh thẳm, phẳng lặng như một tấm gương khổng lồ soi bóng núi rừng. Sáng sớm, sương giăng nhẹ, chiếc thuyền độc mộc của bà con người Tày lướt qua, để lại một vệt sóng nhỏ, như một nét bút mềm trên trang giấy nước.

❖ Núi và hồ - một hệ sinh thái của sự nâng đỡ

Ba Bể không chỉ là hồ. Đó là hệ sinh thái núi và hồ đan xen, nơi rừng giữ nước, nước nuôi rừng và con người sống giữa vòng tròn tuần hoàn ấy. Núi ở đây không sắc cạnh dữ

dội. Núi mềm mại, ôm lấy hồ như vòng tay. Hồ không sâu hun hút để gây sợ hãi, mà sâu đủ để giữ bí mật của rừng. Thiên nhiên ở Ba Bể dạy một bài học giản dị: mọi thứ tồn tại không phải để cạnh tranh, mà để nâng đỡ nhau.

Núi che gió. Rừng giữ đất. Hồ điều hòa khí hậu. Con người giữ kỷ ức.

❖ Chiếc thuyền độc mộc - biểu tượng của sự chậm rãi

Chiếc thuyền độc mộc của người Tày không ồn ào. Không động cơ gầm rú. Chỉ có mái chèo khua nhẹ, con thuyền được đục từ thân cây lớn. Một thân gỗ - một con thuyền. Giản dị nhưng bền bỉ. Như cách người miền núi sống: không phô trương, không vội vàng. Khi thuyền trôi giữa hồ, người ta hiểu rằng tốc độ không phải thước đo của giá trị. Có những hành trình cần đi chậm để nhìn rõ hơn. Phát triển cũng vậy. Nếu Ba Bể vội vàng xây dựng, bê tông hóa, đông đúc hóa, có thể sẽ mất đi điều quý nhất: sự tĩnh lặng.

❖ Văn hóa Tày - hòn của mặt nước

Ba Bể không chỉ có núi và hồ. Ba Bể có tiếng then, có đàn tính, có những ngôi nhà sàn nép mình bên triền núi. Người Tày không sống tách khỏi thiên nhiên. Bà con sống cùng hồ, cùng rừng. Bà con hiểu khi nào nước dâng, khi nào cá về, khi nào rừng đổi lá.

Văn hóa ấy không nằm trong bảo tàng. Nó nằm trong nếp sinh hoạt, trong bữa cơm bên bếp lửa, trong câu chuyện kể cho con cháu về hồ Ba Bể. Giữ Ba Bể không chỉ là giữ diện tích mặt nước, mà là giữ nhịp sống của cộng đồng quanh hồ.

❖ Khai mở tư duy phát triển từ “giữ”

Phát triển bền vững ở Ba Bể không phải là xây thêm thật nhiều khu nghỉ dưỡng. Không phải là làm cho hồ đông kín du khách. Khai mở tư duy ở đây là hiểu rằng: giữ được hệ sinh thái nguyên vẹn chính là nền tảng của kinh tế dài lâu. Du lịch sinh thái không chỉ để tham quan, mà để học cách tôn trọng. Người đến Ba Bể không chỉ ngắm cảnh, mà cảm nhận sự cân bằng. Nếu một ngày hồ đục đi, rừng thưa đi, thuyền độc mộc biến mất - thì Ba Bể sẽ chỉ còn là một địa danh, không còn là linh hồn.

❖ Ba Bể - lời nhắc về sự hài hòa

Giữa thời đại mà con người quen với tiếng động cơ, với nhịp sống nhanh, Ba Bể như một khoảng lặng. Khi ngồi trên thuyền độc mộc, nghe tiếng mái chèo chạm nước, nhìn núi soi bóng hồ, người ta bỗng thấy mình nhỏ lại. Và khi con người biết mình nhỏ lại trước thiên nhiên, đó là lúc nhận thức lớn lên.

Ba Bể không cần được chinh phục.

Ba Bể cần được lắng nghe.

Một buổi chiều, khi mặt trời nghiêng qua dãy núi, mặt hồ ánh lên sắc vàng nhạt. Chiếc thuyền độc mộc lặng lẽ trở về bến. Khói bếp nhà sàn bay lên giữa thung lũng. Núi vẫn đứng đó.

Hồ vẫn nằm đó.

Con người vẫn chèo thuyền qua những mùa nước.

Và Ba Bể nhắc ta một điều:

Phát triển không phải là thay đổi mọi thứ.

Phát triển là biết điều gì phải giữ lại.

Giữ núi.

Giữ hồ.

Giữ chiếc thuyền độc mộc.

Giữ tiếng then của người Tày.

Giữ để mai này, khi soi mình xuống mặt nước, chúng ta vẫn còn thấy một phần hồn của đất nước trong đó.

Ảnh: VQG cung cấp

VƯỜN QUỐC GIA BA VÌ

Mang mùi thuốc núi về nhà

Ảnh: VQG cung cấp

Có những buổi sáng ở Vườn quốc gia Ba Vĩ, sương không vội tan. Nó treo lơ lửng trên tán rừng, men theo bậc đá rêu phong, rồi dừng lại trước những nếp nhà thấp của bà con người Dao ở lưng chừng núi.

Ba Vĩ không ồn ào. Ba Vĩ thủ thủ. Như cách rừng vẫn nói chuyện với người bằng mùi lá, vị rế, bằng sự kiên nhẫn rất dài của núi.

Vì vậy, khi nghĩ đến quà lưu niệm cho Ba Vĩ, đừng hỏi bán gì cho đẹp. Hãy hỏi làm sao mang được một mảnh tinh thần của núi về nhà, mà núi vẫn còn nguyên?

🌿 Quà lưu niệm - một thang thuốc ký ức

Ở Ba Vĩ, một gói lá thuốc tắm của người Dao không chỉ để tắm. Đó là tri thức sống. Mỗi nắm lá là một mùa rừng, mỗi bài thuốc là một lần người lên núi, cúi xuống, lựa chọn, rồi gửi về bằng hiểu biết tích lũy qua nhiều thế hệ.

Quà lưu niệm vì thế bắt đầu từ những điều rất thật: túi lá thuốc khô gói trong vải thô; xà phòng thảo mộc nấu thủ công; lọ cao dược liệu mùi ngai ngải, đắng nhẹ lúc đầu, ấm dần về sau. Trên nhãn chỉ cần một dòng đủ để người cảm hiểu: “Tri thức dược liệu người Dao - thu nhập quay về với cộng đồng”. Không phải mua một sản phẩm, mà là đồ lấy một phần tri thức bản địa.

❖ Những vật nhỏ - để ký ức ở lại lâu

Ba Vì lớn, nhưng ký ức ở lại thường rất nhỏ. Móc khóa Ba Vì làm từ gỗ rừng trồng hợp pháp, tre, hay vải thô. Hình khắc giản dị: dáng núi trong sương, một chiếc lá thuốc, hay ký hiệu Ba Vì - Rừng và Người. Mỗi chiếc kèm thẻ giấy nhỏ nhắc về nguồn gốc vật liệu và câu chuyện rừng.

Sổ tay Ba Vì mỏng, bìa giấy tái chế hoặc vải thô, buộc dây gai. Bìa in chìm vệt núi, đường mây, vài chiếc lá thuốc. Trang đầu chỉ một câu: “Có những điều chỉ nên ghi lại khi lòng đã lắng” bên trong, xen vài trang in mờ tên cây thuốc (không ghi công thức), còn lại là khoảng trống cho người viết.

Ba Vì không nói thay ai.

Khung ảnh mộc từ gỗ không sơn phủ, chỉ xử lý dầu tự nhiên để giữ vân. Mặt sau khắc rất nhỏ: “Ba Vì - nơi núi rừng chữa lành con người.”

Không bán kèm ảnh. Vì mỗi người đều có một khoảnh khắc của riêng mình. Thêm những vật rất nhẹ tay: bookmark gỗ hình lá thuốc; túi vải mini đựng sổ và móc khóa; thẻ gỗ khắc chữ “Sống điều độ - như núi dạy”. Không đắt, không nhiều, nhưng có lý do để tồn tại.

❖ Không gian trưng bày - như bước vào nhà thuốc của rừng

Không gian quà lưu niệm Ba Vì không nên giống cửa hàng.

Hãy để nó giống nhà thuốc cũ giữa rừng.

Ánh sáng vàng ấm, mùi thảo mộc rất nhẹ.

Không nhạc, chỉ tiếng gió xa.

Trưng bày thấp để người xem phải cúi mình.

Mỗi góc là một “bài thuốc”: thuốc tắm - trà thảo mộc - vật mộc - tri thức.

Vật liệu thô: gỗ, tre, vải, giấy kraft.

Một băng ghế thấp để ngồi lại, một cuốn sổ lớn để ai đó viết vài dòng rồi đi tiếp.

Người xem không bị thúc mua.

Chỉ được mời chọn một thứ thật sự muốn mang về.

❖ Lối kết - như khói thuốc bảng lảng

Quà lưu niệm Ba Vì không cần mang hình núi thật rõ. Chỉ cần mang được tinh thần của núi: tri thức bản địa được tôn trọng, dược liệu được khai thác vừa đủ để rừng còn thở, và con người học cách chăm sóc mình như chăm sóc núi.

“

Có những món quà không để trưng bày, chỉ để khi chạm vào. Ta ngửi thấy mùi thuốc rừng và nhớ rằng: đã có một ngọn núi từng dạy mình sống chậm hơn một nhịp. ”

VƯỜN QUỐC GIA BẠCH MÃ

Nơi mây dạy con người biết sống chậm

Ảnh: Hoàng Văn Sầu. VQG cung cấp

Có những khu rừng không chỉ là cây.
Có những dãy núi không chỉ là đá.
Có những con suối không chỉ chảy nước.
Mà là chảy... một thứ ký ức.

Chảy một thứ hơi thở.

Chảy một thứ nhắc nhở dịu dàng rằng: đời sống của con người không thể tách rời đời sống của rừng. Bạch Mã là một nơi như rì.

Nói là Vườn quốc gia, nghe có vẻ trang trọng và mang tính “quản lý”. Nhưng ai đã từng đặt chân lên những con dốc mờ sương, nghe tiếng chim gọi nhau trong lùm cây ẩm mát, thấy mây lụa qua vai áo... thì sẽ hiểu: Bạch Mã không phải chỉ là một “địa danh”, Bạch Mã là một cuộc gặp. Cuộc gặp giữa con người với thiên nhiên, giữa cái vội vàng của đời sống với cái thông thả của núi rừng, giữa những tính toán ngắn hạn với một tầm nhìn dài hơi.

❖ **Có những bài học không nằm trong sách, mà nằm trong... mây**
Người miền xuôi thường nghĩ mây là thứ

để ngắm. Nhưng lên Bạch Mã mới thấy mây không chỉ để ngắm, mây còn để dạy: Mây dạy con người rằng mọi thứ rồi cũng đi qua. Mây dạy con người rằng có những chuyện không thể nắm bắt.

Thác Vũ Hồ. Ảnh: Nguyễn Vũ Linh. VQG cung cấp

Mây dạy con người rằng người ta có thể chạy rất nhanh... nhưng tới cuối cùng cũng chỉ là trở về với chính mình. Mây tràn qua

lối đi, lùa qua rừng, phủ lên mái nhà, rồi tan. Không giành phần, không cạnh tranh, không đòi hơn. Nhìn mây mà tự dưng thấy lòng nhẹ.

Bạch Mã có cái giỏi là không cần nói nhiều, mà vẫn làm người ta biết im lặng, biết nghe, biết ngó lại mình.

❖ Rừng là một cộng đồng - chứ phải kho gỗ

Có thời, người ta nhìn rừng bằng con mắt của “tài nguyên”. Cây bao nhiêu khối? Gỗ loại gì? Bán được mấy đồng? Tính rứa thì rừng chỉ là đồng gỗ đứng chờ ngày đốn.

Nhưng nhìn kỹ hơn một chút, sẽ thấy: rừng là một cộng đồng sống. Trong đó cây là “nhà” của chim, chim là “người gieo hạt”, suối là “mạch máu”, đất là “kho ký ức”, lá mục là “thức ăn nuôi đất”, côn trùng là “người thợ” âm thầm, thú rừng là “người giữ cân bằng”.

Một cây ngã xuống không chỉ mất một thân gỗ. Mà có khi mất một chiếc tổ, mất một đường bay, mất một mùa sinh sản.

Rừng không phải cái kho để lấy.

Rừng là một cơ thể để nương tựa.

Ở Bạch Mã, mỗi bước chân mình đi là đi trên một hệ thống sống tinh vi đến kỳ lạ. Sống mà không phô trương. Sống mà không ồn ào. Đó là cái “đời sống bí mật” của rừng.

❖ Bạch Mã - nơi rừng xanh giữ nước cho miền Trung

Miền Trung thương lắm. Nắng thì cháy, mưa thì lụt, bão một trận là rách ruột. Có những năm, người ta nói chuyện biến đổi khí hậu nghe tưởng chuyện xa xôi, nhưng rồi nhìn nước cuốn trôi cả xóm, nhìn sông lên như con dữ, mới hiểu biến đổi khí hậu không phải chuyện trên tivi. Nó nằm ngay

dưới chân mình. Trong câu chuyện đó, rừng không chỉ là “cảnh đẹp”. Rừng là tấm áo giáp mềm của vùng đất, rừng giữ nước, rừng giữ đất, rừng giữ khí hậu, rừng giữ sự sống cho đồng bằng. Mất rừng là mất khả năng tự bảo vệ.

Nhiều khi ta xây kè bê tông, làm công trình chống sạt lở... Nhưng quên mất rằng giải pháp căn cơ nhất đã có sẵn từ ngàn đời: Giữ rừng. Bạch Mã đứng đó như một “tháp nước” tự nhiên, cứ lặng lẽ gom mây, giữ sương, giữ nguồn, không cần một lời kêu công.

Chùa và chân nâu. Ảnh: Phan Doãn Vọng. VQG cung cấp

❖ Du lịch rừng - nếu làm tử tế, là cách để người dân thương rừng

Có người sợ du lịch sẽ làm rừng hư. Cũng đúng, nếu làm kiểu “lấy cho nhanh”. Nhưng nếu làm tử tế, du lịch lại là cách để người dân có sinh kế, cộng đồng có thêm động lực bảo vệ rừng, du khách học được văn hoá ứng xử với thiên nhiên.

Đi rừng không chỉ để chụp ảnh, đi rừng là để học, học cách bước nhẹ, học cách nói khẽ, học cách không bẻ một cành cây chỉ vì thích, học cách mang rác về, học cách xin phép rừng trước khi đi vào.

Nói như người Huế: “Đi mô cũng rứa, có tình có nghĩa thì rừng thương lại”.

❖ Bạch Mã không chỉ là Vườn quốc gia, mà là một “trường học” của tương lai

Trường học không nhất thiết phải có bảng đen phấn trắng. Bạch Mã là một trường học như ri: bài học về đa dạng sinh học, bài học về khí hậu, bài học về cân bằng, bài học về kiên nhẫn, bài học về cách sống có giới hạn. Rừng dạy con người rằng:

Không phải thứ chi cũng là của mình. Không phải thứ chi cũng được phép lấy. Không phải thứ chi cũng có thể khai thác hoài mà không trả giá. Ở đời, có những giới hạn là để giữ nhau. Giữ rừng cũng là giữ cho con cháu mình có chỗ mà thở.

❖ Bạch Mã - một lời nhắc nhẹ, mà sâu

Có lần, đứng giữa mây Bạch Mã, người ta tự dưng nghĩ: Mình sống cả đời, chạy lo đủ thứ, mà quên mất cái điều đơn giản nhất: Muốn đi xa thì phải có nơi để về.

Bạch Mã là một nơi để về. Không phải về để hưởng thụ, mà về để tự nhắc mình: rừng còn thì mình còn, rừng yên thì mình yên, rừng thở được thì thành phố mới thở được.

Rứa đó. Bạch Mã không nói nhiều.

“Nhưng ai nghe được tiếng rừng, sẽ hiểu: Giữ rừng không chỉ là nhiệm vụ của Kiểm lâm, mà là trách nhiệm của cả một cộng đồng.”

Và cũng là cách tử tế nhất để mình trả ơn đất.

VƯỜN QUỐC GIA BÁI TỬ LONG

Nơi biển cũng biết lắng nghe

Vùng Trà Thần. Ảnh: VQG cung cấp

Có những vùng biển, sóng không chỉ vỗ vào bờ... mà vỗ vào ký ức.

Ở phía Đông Bắc của tỉnh Quảng Ninh, nơi những dãy núi đá vôi nhô lên từ mặt nước xanh biếc, có một vùng di sản ít ồn ào hơn người hàng xóm nổi tiếng Vịnh Hạ Long. Đó là Vườn quốc gia Bái Tử Long - một khoảng lặng của biển.

❖ Không phải nơi ít đẹp... mà là nơi ít được kể

Người ta thường đến Hạ Long để ngắm cảnh. Còn Bái Tử Long... giống như một cuốn sách chưa được mở hết.

Những hòn đảo đá vôi xếp chồng như những trang sách cổ.

Những cánh rừng ngập mặn len lỏi giữa đất và nước.

Những bãi triều, nơi con nước lên xuống như nhịp thở của biển. Ở đó, thiên nhiên không phô bày. Thiên nhiên... giữ lại.

❖ Biển không chỉ là mặt nước

Chúng ta thường nhìn biển bằng con mắt của mặt nước: sóng, tàu, du lịch, cảnh đẹp. Nhưng ở Bái Tử Long, biển là một hệ sinh thái nhiều tầng:

- Trên mặt nước: những đảo đá vôi, chim trời, gió biển.
- Dưới mặt nước: san hô, cỏ biển, những đàn cá âm thầm di chuyển.
- Ở ranh giới: rừng ngập mặn, nơi đất và nước gặp nhau, không tranh giành.

Diệc đen. Ảnh: VQG cung cấp

Biển không chỉ là “không gian khai thác”. Biển là một cấu trúc sống, nơi mọi thứ liên kết với nhau. Mất một mắt xích... là cả hệ sinh thái chao đảo.

❖ Một bài học từ sự tĩnh lặng

Có một điều thú vị: càng đi sâu vào Bái Tử Long, người ta càng nói ít đi. Không phải vì không có gì để nói. Mà vì thiên nhiên ở đó khiến con người... lắng lại.

Hòn Di. Ảnh: VQG cung cấp

Trong một thời đại mà ai cũng muốn “nói to hơn”, có lẽ chúng ta cần những nơi dạy mình nghe sâu hơn.

Nghe tiếng sóng không vội.

Nghe tiếng rừng ngập mặn đang giữ đất.

Nghe cả những loài sinh vật nhỏ bé đang âm thầm làm nên sự sống.

❖ Từ “khai thác” sang “đồng hành”

Nếu nhìn Bái Tử Long chỉ như một điểm du lịch, ta sẽ hỏi làm sao để đông khách hơn?

Nhưng nếu nhìn như một hệ sinh thái, câu hỏi sẽ khác:

Làm sao để con người đi vào mà không làm tổn thương?

Làm sao để phát triển mà không phá vỡ những gì đang cân bằng?

Có lẽ, tương lai của những nơi như Bái Tử Long không nằm ở số lượng, mà ở chất lượng trải nghiệm và chiều sâu nhận thức. Một chuyến đi không chỉ để chụp ảnh. Mà để hiểu rằng một bãi triều nhỏ cũng có thể nuôi sống cả một vùng biển.

❖ Biển - cũng là một phần của con người

Người dân vùng biển sống với con nước như sống với thời gian.

Họ biết khi nào cá về.

Biết khi nào gió đổi.

Biết khi nào nên ra khơi... và khi nào nên ở lại.

Tri thức ấy không nằm trong sách. Mà nằm trong mối quan hệ lâu dài giữa con người và thiên nhiên. Nếu đánh mất mối quan hệ đó, chúng ta sẽ không chỉ mất nghề... mà mất cả cách hiểu về biển.

❖ Thay lời kết

Bái Tử Long không ồn ào.

Không chen lấn.

Không cần phải chứng minh điều gì.

Nhưng chính vì vậy, nó trở thành một lời nhắc nhẹ:

Phát triển không phải lúc nào cũng là mở rộng.

Đôi khi, là biết giữ lại một khoảng lặng... để thiên nhiên tiếp tục kể câu chuyện của mình. Và biết đâu, trong một buổi chiều lặng gió, giữa những đảo đá và làn nước xanh, ta chợt nhận ra: Biển không chỉ ở trước mắt... mà đang chảy bên trong mỗi con người.

Cây rừng. Ảnh: VQG cung cấp

VƯỜN QUỐC GIA BÁT XÁT

Nơi biên giới không chỉ là đường kẻ trên bản đồ

Ảnh: VQG cung cấp

Có những nơi, ranh giới không chỉ là những vạch kẻ trên bản đồ hành chính. Mà là nơi giao nhau của mây, của rừng, của con người và của những giấc mơ giữ rừng. Vườn quốc gia Bát Xát, tỉnh Lào Cai vừa được chuyển hạng từ khu bảo tồn thiên nhiên, như một đứa trẻ bước sang tuổi trưởng thành. Không chỉ là thay tên gọi. Mà là thay một tầm nhìn.

🌿 Nơi rừng đứng giữa trời - và con người đứng giữa lựa chọn

Bát Xát nằm nơi đầu nguồn, nơi những dãy núi ôm lấy mây Y Tý, nơi những con suối bắt đầu hành trình đi về đồng bằng. Một vùng đất rộng hơn 18.500 ha, với phần lớn là rừng nguyên sinh được bảo vệ nghiêm ngặt.

Nhưng nếu chỉ nhìn bằng con số, ta sẽ bỏ lỡ điều quan trọng nhất. Ở đó, mỗi cánh rừng không chỉ là cây, mà là nước, là khí hậu, là sinh kế của những bản làng phía dưới.

Người ta thường hỏi: “Rừng cho ta bao nhiêu?”

Ít ai hỏi: “Nếu mất rừng, ta mất bao nhiêu?”

Ảnh: VQG cung cấp

❖ Một Vườn quốc gia - nhiều lớp nghĩa

Quyết định thành lập Vườn quốc gia Bát Xát không chỉ để bảo tồn. Mà là để giữ lại một hệ sinh thái còn nguyên vẹn, từ những loài cây bản địa, những loài động vật quý hiếm, đến cả những giá trị văn hoá của đồng bào vùng cao. Ở đó có những nhiệm vụ tưởng như quen thuộc: bảo vệ rừng, phục hồi hệ sinh thái, nghiên cứu khoa học, phát triển du lịch sinh thái. Nhưng nếu nhìn sâu hơn, đó là một bài toán: Làm sao để rừng sống - mà người cũng sống được từ rừng?

❖ Vùng đệm - nơi quyết định số phận của rừng

Có một chi tiết nhỏ nhưng rất đáng suy nghĩ:

Vườn quốc gia có tới 32 thôn, bản vùng đệm. Rừng không bị mất vì những quyết định ở xa. Rừng mất, hoặc được giữ, từ những bước chân rất gần.

Một người dân chặt một cây gỗ...

Một người khác giữ lại một mầm cây...

Hai lựa chọn nhỏ, nhưng tạo nên hai tương lai khác nhau. Vì vậy, câu chuyện của Bát Xát không phải chỉ là quản lý rừng. Mà là quản lý mối quan hệ giữa con người và rừng.

❖ Biên giới - không chỉ là phòng tuyến, mà là “vành đai sinh thái”

Bát Xát nằm sát biên giới. Một phía là Việt Nam. Một phía là Trung Quốc. Nhưng rừng thì không biết đến biên giới. Những cánh rừng nối liền nhau. Những dòng nước không dừng lại ở cột mốc. Những loài động vật di chuyển theo bản năng, không theo hộ khẩu. Vì vậy, bảo vệ Bát Xát cũng là bảo vệ một phần của hệ sinh thái xuyên biên giới. Ở góc nhìn đó, mỗi cánh rừng không chỉ là

tài sản của một tỉnh. Mà là tài sản của cả một vùng sinh thái.

❖ Từ “bảo tồn” đến “kiến tạo giá trị”

Nếu chỉ giữ rừng như giữ một “bảo tàng sống”, thì rừng sẽ cô đơn. Một Vườn quốc gia hiện đại cần nhiều hơn thế: du lịch sinh thái có trách nhiệm, giáo dục môi trường, nghiên cứu khoa học, chi trả dịch vụ môi trường rừng. Bát Xát được định hướng như vậy.

Nhưng điều quan trọng hơn: Người dân vùng đệm phải trở thành “người đồng sở hữu giá trị của rừng” chứ không phải chỉ là “người sống cạnh rừng”.

❖ Một gợi mở nhỏ cho một hành trình dài

Có thể một ngày nào đó, du khách đến Y Tý không chỉ để “săn mây”. Mà để đi bộ trong rừng nguyên sinh, nghe câu chuyện về một loài cây quý, hiểu vì sao nước dưới xuôi lại bắt đầu từ đây, và gặp những người dân biết kể chuyện về chính cánh rừng của

minh. Khi đó, rừng không chỉ là cảnh quan.
Mà là một câu chuyện được kể bằng tri thức và tình yêu.

🌿 Lời kết - giữ rừng, hay giữ chính mình

Người miền núi có một cách nói rất giản dị: “Rừng còn thì bản còn.”

Nhưng có lẽ hôm nay, ta cần nói rộng hơn: Rừng còn - thì tương lai còn.

Vườn quốc gia Bát Xát không chỉ là một quyết định hành chính, mà là một lời cam kết :

Cam kết với thiên nhiên.

Cam kết với người dân.

Và cam kết với những thế hệ chưa kịp sinh ra.

Giữ rừng - đôi khi không phải là giữ lấy thiên nhiên, mà là giữ lại phần tốt đẹp nhất của chính con người.

VƯỜN QUỐC GIA BẾN EN

“Hạ Long trên cạn” của miền Thanh

Ảnh: VQG cung cấp

Có những nơi, chỉ cần đứng yên... cũng thấy mình đang trôi. Không phải trôi theo dòng nước, mà trôi trong một cảm giác rất lạ, cảm giác được trở về.

Vườn quốc gia Bến En nằm nép mình ở phía Tây Nam tỉnh Thanh Hóa, như một khoảng lặng giữa những nhịp điệu tất bật của đời sống. Người ta vẫn ví nơi này như “Hạ Long trên cạn”, bởi mặt nước của hồ Sông Mực với hàng chục đảo lớn nhỏ nổi lên như những nét chấm phá của thiên nhiên. Nhưng nếu chỉ dừng lại ở sự so sánh ấy, có lẽ ta đã bỏ lỡ điều sâu hơn.

❖ **Mặt hồ - tấm gương của bầu trời**
Ở Bến En, hồ không chỉ là nước. Hồ là một tấm gương.

Buổi sớm, mặt hồ trong như chưa từng có một cơn gió. Mây trôi ngang, núi soi bóng, chim bay qua... tất cả đều hiện lên, không vội vã, không xô lệch. Có những lúc, đứng trước mặt hồ, người ta không còn phân biệt đâu là thật, đâu là bóng. Giống như trong

cuộc sống, có những điều tưởng là chắc chắn... nhưng hóa ra chỉ là phản chiếu của một góc nhìn.

Cây Săng lẻ. Ảnh: VQG cung cấp

❖ **Những hòn đảo - những câu chuyện chưa kể**

Hơn hai chục hòn đảo lớn nhỏ nằm giữa lòng hồ Sông Mực. Mỗi đảo như một dấu chấm lặng.

Không ồn ào, không lời giải thích.

Chỉ là sự hiện diện.

Có đảo phủ kín cây xanh, có đảo chỉ là một khoảng đất nhô lên, nhưng tất cả đều góp phần tạo nên một tổng thể hài hòa như một bản nhạc mà mỗi nốt, dù nhỏ, đều cần thiết.

Có lẽ phát triển cũng vậy. Không phải nơi nào cũng cần trở thành trung tâm. Đôi khi, những “vùng trũng” lại là nơi giữ nước, giữ cân bằng cho cả hệ sinh thái.

❖ Rừng - không gian của sự kiên nhẫn

Bao quanh hồ là rừng. Không phải kiểu rừng vôi vĩa lớn lên để “đáp ứng chỉ tiêu”. Mà là rừng của thời gian. Mỗi thân cây, mỗi tầng tán, mỗi lớp lá mục dưới chân... đều là kết quả của sự tích lũy bền bỉ.

Trong rừng Bến En, có những loài cây, loài thú không xuất hiện trước ống kính. Chúng sống lặng lẽ, nhưng chính sự lặng lẽ ấy lại giữ cho hệ sinh thái vận hành tròn trịa. Có những giá trị không cần được nhìn thấy ngay, nhưng thiếu đi... thì mọi thứ sẽ dần mất cân bằng.

❖ Con người - một phần của bức tranh

Những bản làng quanh Bến En không đứng ngoài thiên nhiên. Họ sống cùng hồ, cùng rừng. Những mái nhà nhỏ, những nếp sinh hoạt giản dị, những câu chuyện truyền đời... không tách rời mà hòa vào cảnh quan. Nếu biết lắng nghe, sẽ thấy: phát triển không nhất thiết phải thay đổi tất cả. Đôi khi, phát triển là giữ lại những gì đúng, và làm cho nó tốt hơn.

❖ Từ “khai thác” sang “đối thoại”

Có một thời, người ta nhìn hồ - thấy nguồn nước.

Nhìn rừng - thấy gỗ.

Nhìn đất - thấy tiềm năng.

Nhưng ở Bến En, nếu dừng lại lâu hơn một chút, có thể sẽ thấy điều khác:

- Hồ không chỉ để khai thác, mà để điều hòa.

- Rừng không chỉ để lấy, mà để giữ.

- Cảnh quan không chỉ để ngắm, mà để học cách sống hài hòa.

Đó là một sự chuyển dịch rất nhẹ, nhưng rất sâu, từ “lấy đi” sang “đối thoại”.

❖ Một suy ngẫm từ mặt nước

Có người hỏi: Điều quý nhất của Bến En là gì?

Có thể là cảnh đẹp.

Có thể là đa dạng sinh học.

Có thể là tiềm năng du lịch.

Nhưng có lẽ, điều quý nhất... là cảm giác.

Cảm giác khi đứng trước mặt hồ tĩnh lặng, tự nhiên thấy mình... cũng muốn sống chậm lại.

❖ Thay lời kết

Bến En không phải là nơi để “check-in” rồi rời đi. Đó là nơi để ở lại, không nhất thiết bằng thân thể, mà bằng một phần suy nghĩ. Nếu mỗi dòng sông là một câu chuyện, mỗi cánh rừng là một ký ức, thì Bến En giống như một trang sách mở. Một trang sách không cần đọc vội.

Chỉ cần lật chậm... và lắng nghe..

Để rồi, khi rời đi, mang theo không phải là một bức ảnh, mà là một cách nhìn khác về thiên nhiên, và về chính mình.

VƯỜN QUỐC GIA BIDOUP - NÚI BÀ

Bản giao hưởng của rừng và con người

Ảnh: ©GIZ/Bình Đặng

Có những nơi, nếu chỉ nhìn bằng mắt, ta sẽ thấy rừng. Nhưng nếu lắng nghe bằng trái tim, ta sẽ nghe được... tiếng thở của đất. Vườn quốc gia Bidoup - Núi Bà, tỉnh Lâm Đồng, không chỉ là một khu rừng. Đó là một kho tàng ký ức sống, nơi từng lớp lá mục kể lại câu chuyện của thời gian, nơi từng giọt sương đọng trên cành thông là một câu thơ chưa kịp viết.

🌿 Rừng không chỉ là cây

Người ta thường nói Bidoup là “nóc nhà của Tây Nguyên”. Nhưng có lẽ, đúng hơn, đó là trái tim của một hệ sinh thái. Ở đó có những cây thông hai lá dẹt - loài cây chỉ còn rất ít trên thế giới; có những loài lan rừng, như những nét chấm phá của thiên nhiên; có những sinh vật nhỏ bé, mà nếu mất đi, cả hệ sinh thái sẽ chông chênh. Rừng ở đây không ồn ào. Rừng kiên nhẫn. Như người nông dân cắm cúi ngoài đồng, không nói nhiều, nhưng nuôi sống cả một vùng đất.

🌿 Con người không đứng ngoài rừng

Ở chân núi, những buôn làng của người K’Ho vẫn còn đó. Họ không “sống trong rừng”, mà sống cùng rừng. Một đứa trẻ lớn

lên giữa tiếng gió thông sẽ hiểu lấy gì vừa đủ, trả lại điều cần thiết, và không bao giờ coi rừng là thứ để “khai thác cho hết”.

Có những tri thức không nằm trong sách. Nó nằm trong cách một người già chọn cây để chặt, trong cách một người phụ nữ hái măng mà không làm đau gốc rễ.

❖ Khi phát triển chạm vào rừng

Ngày hôm nay, con đường đến Bidoup dễ hơn. Du khách nhiều hơn.

Những ý tưởng về du lịch, kinh tế, dịch vụ... cũng theo đó mà đến. Nhưng câu hỏi không phải là: “Làm gì với rừng?”

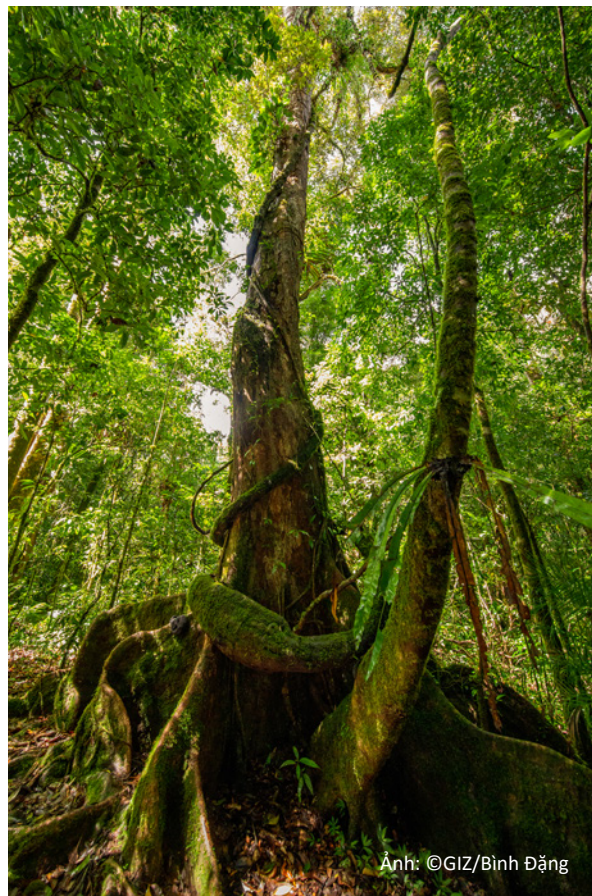
Mà là: “Làm sao để rừng còn kể chuyện cho thế hệ sau?”

Nếu chỉ nhìn rừng như tài nguyên, ta sẽ tìm cách khai thác.

Nhưng nếu nhìn rừng như một di sản sống, ta sẽ tìm cách gìn giữ và lan tỏa.

Phát triển, đôi khi không phải là mở thêm con đường.

Mà là biết dừng lại đúng lúc.

Ảnh: ©GIZ/Bình Đặng

Ảnh: ©GIZ/Bình Đặng

❖ Một cách nghĩ khác

Có thể một ngày nào đó, Bidoup không chỉ là nơi tham quan. Mà là một lớp học ngoài trời cho trẻ em hiểu về thiên nhiên, một phòng thí nghiệm sống cho nhà khoa học, một không gian chữa lành cho những người mệt mỏi. Và xa hơn, là nơi để mỗi người tự hỏi: mình đang sống cùng thiên nhiên, hay đang đứng ngoài thiên nhiên?

❖ Rừng Bidoup - Núi Bà không cần chúng ta ca ngợi

Rừng chỉ cần chúng ta hiểu. Hiểu rằng mỗi bước chân vào rừng là một lời hứa, mỗi hành động nhỏ là một lựa chọn, và mỗi thế hệ đều có trách nhiệm giữ lại “màu xanh” cho thế hệ sau.

Có những nơi không cần nói lớn.

Chỉ cần đứng yên, lắng nghe...

Ta sẽ thấy rừng đang nói về chúng ta.

VƯỜN QUỐC GIA BÙ GIA MẬP

Nơi rừng không chỉ là màu xanh

Ảnh: VQG cung cấp

Có những nơi, bước chân vào là nghe thấy tiếng rừng thở, không phải bằng tai... mà bằng một cảm giác rất sâu.

Ở phía Bắc tỉnh Bình Phước cũ, nơi những cánh rừng nối dài sang biên giới Campuchia, có một vùng đất mang cái tên nghe vừa mộc, vừa lạ: Vườn quốc gia Bù Gia Mập.

“Bù Gia Mập” - nghe như tiếng gọi của núi rừng. Một cái tên không cần giải thích, mà cần... lắng nghe.

❖ Rừng - không chỉ là tài nguyên, mà là ký ức sống

Ở đây, rừng không phải là “diện tích”. Rừng là một cơ thể sống.

Những tán cây cao vút, rễ cắm sâu vào lòng đất đỏ bazan.

Những con suối len lỏi, mang theo phù sa của đại ngàn.

Những loài chim, loài thú... đi qua, để lại dấu chân như những dòng chữ không lời.

Có những cây cổ thụ hàng trăm năm tuổi. Không ai trồng. Không ai chăm. Nhưng chúng vẫn lớn lên, như một minh chứng rằng thiên nhiên có cách nuôi dưỡng của riêng mình.

❖ Giá trị của rừng không nằm ở những gì ta lấy đi

Lâu nay, chúng ta quen nhìn rừng bằng con mắt “tài nguyên”:

Ảnh: VQG cung cấp

Bao nhiêu mét khối gỗ? Bao nhiêu hecta đất? Bao nhiêu giá trị kinh tế?
Nhưng nếu chỉ nhìn như vậy, rừng sẽ nhỏ lại.

Bù Gia Mập nhắc ta một cách nhìn khác: Giá trị của rừng không chỉ nằm ở những gì ta lấy đi, mà ở những gì rừng giữ lại cho ta. Giữ nước cho những dòng sông. Giữ đất cho những mùa mưa không trôi tuột.

Giữ không khí cho những thành phố xa xôi vẫn còn được thở.

Và giữ cả những khoảng lặng, nơi con người có thể tìm lại chính mình.

🌿 Rừng và con người - không phải hai thế giới tách rời

Ở vùng đệm của Vườn quốc gia, những cộng đồng người S'tiêng, M'Nông... đã sống cùng rừng từ bao đời. Họ không gọi đó là “bảo tồn”. Họ gọi đó là “sống”. Họ lấy từ rừng những gì cần thiết, và trả lại cho rừng sự tôn trọng. Có thể, triết lý phát triển bền vững không nằm trong những hội thảo lớn, mà nằm trong cách một người dân rừng chọn chặt hay không chặt một cái cây.

🌿 Một cách tiếp cận mới: từ “bảo vệ” sang “kích hoạt giá trị”

Nếu chỉ “giữ rừng”, rừng sẽ trở thành một không gian đóng. Nhưng nếu biết “kích hoạt giá trị”, rừng sẽ trở thành một hệ sinh thái sống động:

- Du lịch sinh thái - không phải để đông người, mà để hiểu rừng
- Giáo dục môi trường - để mỗi đứa trẻ biết rằng cây cũng “biết thở”
- Nghiên cứu khoa học - để những bí mật của tự nhiên không bị lãng quên
- Sinh kế bền vững - để người dân không phải chọn giữa “cơm ăn” và “giữ rừng”

Rừng không cần được “cứu”.

Rừng cần được hiểu đúng và đối xử đúng.

🌿 Bù Gia Mập - một lời nhắc nhẹ

Trong nhịp sống hôm nay, ta nói nhiều về tăng trưởng. Nhưng ít khi hỏi: tăng trưởng để làm gì?

Nếu một ngày nào đó, những cánh rừng như Bù Gia Mập biến mất, chúng ta có thể xây lại nhà, làm lại đường... Nhưng có những thứ không thể làm lại:

Một hệ sinh thái. Một kỷ ức tự nhiên. Một phần của chính con người.

🌿 Thay lời kết

Có người đến Bù Gia Mập để “đi rừng”.

Có người đến để “nghỉ ngơi”.

Nhưng có lẽ, điều quý nhất là khi rời đi...

Ta mang theo một câu hỏi: Chúng ta đang sống trong rừng... hay rừng đang sống trong chúng ta?

VƯỜN QUỐC GIA CÁT BÀ

Nơi rừng bước ra biển và biển bước vào lòng người

Ảnh: VQG cung cấp

Có những nơi, thiên nhiên không đứng yên để con người ngắm nhìn, mà lặng lẽ bước đến, chạm vào suy nghĩ, rồi ở lại trong cách ta nhìn về sự phát triển.

Vườn quốc gia Cát Bà là một nơi như vậy. Ở đó, rừng không chỉ là rừng. Biển không chỉ là biển. Và con người không chỉ là “người đến tham quan”.

🌿 Nơi rừng và biển đối thoại

Nếu đứng trên một mỏm đá vôi nhìn xuống Vịnh Lan Hạ, sẽ thấy một bức tranh không có đường viền. Núi mọc lên từ biển, biển len vào lòng núi. Rừng bám đá, rễ cây ôm lấy từng khe nứt những ngón tay giữ lại ký ức địa chất hàng triệu năm.

Ở đây, hệ sinh thái không tách rời.

Rừng trên núi đá vôi.

Rừng ngập mặn ven bờ.

Thảm cỏ biển dưới nước.

Tất cả như một “cánh đồng nhiều tầng”, nơi mỗi lớp sống dựa vào nhau.

Một chiếc lá rụng trên núi có thể trở thành đường chất cho biển.

Một dòng thủy triều có thể mang hơi thở biển vào sâu trong rừng.

Đó là một bài học rất tự nhiên: phát triển không phải là chia nhỏ để quản lý, mà là kết nối để cùng sống.

🌿 Con Voọc và câu chuyện của sự mong manh

Trong khu rừng ấy, có một “người giữ rừng thầm lặng” - Voọc Cát Bà.

Chúng không đông. Thậm chí, số lượng chỉ còn rất ít.

Nhưng chính sự ít ỏi ấy lại khiến ta phải suy nghĩ nhiều hơn.

Một loài vật tồn tại được đến hôm nay không phải nhờ sức mạnh, mà nhờ sự cân bằng. Khi một loài biến mất, đó không chỉ là mất đi một mắt xích sinh học, mà là mất đi một phần kỷ ức của trái đất.

Và khi con người nhận ra điều đó, có lẽ cũng là lúc bắt đầu trưởng thành hơn trong cách phát triển.

🌿 Từ “bảo tồn” đến “kiến tạo giá trị”

Ngày trước, nói đến Vườn quốc gia là nói đến giữ gìn. Giữ rừng, giữ thú, giữ cảnh quan. Nhưng hôm nay, có lẽ cần một cách nhìn khác: giữ không phải để đóng lại, mà để mở ra những giá trị mới.

Cát Bà không chỉ là nơi để “đi chơi”, mà có thể là nơi để:

- Học về hệ sinh thái sống.
- Trải nghiệm du lịch sinh thái có trách nhiệm.
- Nghiên cứu đa dạng sinh học.
- Giáo dục thế hệ trẻ về mối quan hệ giữa con người và thiên nhiên.

Một chuyến đi Cát Bà, nếu chỉ dừng lại ở “check-in”, thì rất ngắn. Nhưng nếu là một hành trình “hiếu”, thì có thể kéo dài suốt đời.

🌿 Tư duy khai mở: nhìn rừng như một hệ sinh thái sống động

Có thể thử nhìn Cát Bà bằng một góc nhìn khác:

- Không chỉ là tài nguyên du lịch, mà là tài sản tri thức.
- Không chỉ là cảnh quan, mà là hệ sinh thái dịch vụ.

- Không chỉ là khu bảo tồn, mà là phòng thí nghiệm sống của thiên nhiên.

Nếu biết cách, mỗi cánh rừng có thể là một “trường học không tường”.

Mỗi con suối là một “giáo trình sinh học”.

Mỗi loài vật là một “bài học về sự tồn tại”.

🌿 Khi con người bước chậm lại

Cát Bà không dạy ta điều gì bằng lời.

Nhưng nếu đi chậm, sẽ thấy:

- Cây không vội lớn.
- Sóng không vội dâng.
- Và thiên nhiên không bao giờ “tối ưu hóa” như con người vẫn nghĩ.

Có lẽ, điều quý nhất mà nơi này mang lại không phải là cảnh đẹp, mà là một nhịp sống khác. Một nhịp sống đủ chậm để suy ngẫm. Đủ sâu để kết nối và đủ lâu để thay đổi cách ta nhìn về phát triển.

🌿 Đôi lời kết

Cát Bà không chỉ là một địa danh. Đó là một lời nhắc rằng giữa những kế hoạch, chiến lược, con số tăng trưởng, vẫn có một thế giới đang âm thầm vận hành theo cách rất khác. Một thế giới mà ở đó, rừng và biển không tranh giành không gian, mà cùng nhau tạo nên sự sống. Và có lẽ, đó cũng là điều con người đang học lại sau rất nhiều năm đi quá nhanh.

VƯỜN QUỐC GIA CÁT TIỀN

Nơi rừng còn biết thở và con người học cách lắng nghe

Bàu Sấu. Ảnh: ©GIZ/Bình Đặng

Có những cánh rừng không chỉ đứng đó để “xanh”. Rừng đứng đó như một cuốn sách mở. Không phải để người ta đi qua chụp hình rồi vội vàng rời đi, mà để người ta đọc lại chính mình.

Cát Tiên là một cánh rừng như vậy. Nếu ai đó hỏi: “Cát Tiên có gì?”. Có thể trả lời bằng số liệu: bao nhiêu hecta rừng, bao nhiêu loài chim, bao nhiêu loài thú. Nhưng Cát Tiên không muốn được nhớ bằng con số. Cát Tiên muốn được nhớ như một câu chuyện.

🌿 Nơi rừng thấp mà lòng rừng sâu

Thấp không có nghĩa là nhỏ bé, thấp là để đón gió, để giữ nước, để ôm ấp những điều thầm lặng. Có những khu rừng đứng chót vót như một bức tường xanh. Cát Tiên thì không dựng tường, Cát Tiên mở cửa.

Cửa rừng mở ra là một mùi mùi lá mục, mùi đất ẩm, mùi nhựa cây, mùi sương đêm còn vương trên cỏ. Đi sâu thêm chút nữa, nghe tiếng rừng: tiếng chim gọi nhau lúc bình minh, tiếng côn trùng như những sợi đàn

kéo dài trong tán lá, tiếng gió lùa qua thân cây già, âm thanh giống như người lớn tuổi đang thở đều.

Rừng không nói nhiều.

Nhưng rừng biết... nhắc khẽ.

Nhắc rằng: đời người ồn ào quá, nhiều khi quên mất tiếng lòng.

Cây đa cổ. Ảnh: ©GIZ/Bình Đặng

🌿 Cát Tiên - một “ngân hàng” của sự sống

Người ta hay nói về ngân hàng tiền, nhưng rừng mới là ngân hàng lâu đời nhất. Cát Tiên cất giữ nguồn nước cho hạ lưu, độ ẩm

cho vùng đất, bóng mát cho khí hậu, và quan trọng nhất: sự sống.

Trong những tán rừng ấy, có biết bao cuộc đời nhỏ bé đang diễn ra: một tổ chim đang ấp trứng, một dấu chân thú lặng lẽ băng qua con đường đất, một đàn bướm tụ lại như một vệt hoa bay.

Mỗi loài là một câu chữ. Mỗi câu chữ là một lời nhắc: thiên nhiên không phải là “bối cảnh”, thiên nhiên là “nhân vật chính”. Không có rừng, con người không thể đứng vững trên đất.

🌿 Bàu Sấu - nơi mặt nước giữ bí mật của rừng

Có một nơi trong Cát Tiên, mặt nước nằm yên như một chiếc gương xanh. Người ta gọi đó là Bàu Sấu, đường vào Bàu Sấu không dành cho sự hấp tấp. Muốn tới, phải đi. Đi bộ, bước qua đất mềm, nghe cỏ khê rụng dưới chân. Rồi đến lúc đứng trước mặt nước, ta mới hiểu có những vùng đất không cần phô trương, mà vẫn khiến người ta nín thở.

Bàu Sen. Ảnh: ©GIZ/Bình Đăng

Mặt nước ở đó không chỉ là nước. Mặt nước là “trí nhớ” của rừng. Nó giữ lại mưa của năm trước. Giữ lại tiếng gió của đêm qua. Giữ lại dấu chân những loài đến uống nước lúc rạng đông.

Ai lặng im đủ lâu ở Bàu Sấu, sẽ thấy... trong lòng mình cũng có một “bàu” như vậy: một vùng lặng, nơi ký ức và sự tử tế còn nằm nguyên vẹn.

Vườn cầy. Ảnh: ©GIZ/Bình Đăng

🌿 Cát Tiên không chỉ là rừng. Cát Tiên là một bài học

Chúng ta hay dạy con trẻ rằng phải học giỏi. Nhưng có khi, chúng ta quên dạy một điều quan trọng hơn: biết lắng nghe.

Cát Tiên dạy lắng nghe bằng cách rất giản dị: lắng nghe tiếng chim thay cho tiếng còi xe, lắng nghe tiếng nước thay cho tiếng thông báo điện thoại, lắng nghe bước chân mình thay cho những cuộc chạy đua vô hình. Và khi lắng nghe được rừng, con người bắt đầu lắng nghe nhau. Bởi thiên nhiên là trường học rộng nhất. Mỗi chuyến đi rừng là một bài thực hành sự khiêm tốn. Vì đứng trước đại ngàn, ai cũng thấy mình nhỏ.

Nhỏ để thương hơn.

Nhỏ để bớt tự cao.

Nhỏ để biết rằng: mình chỉ là một phần của hệ sinh thái.

🌿 Bảo tồn không phải chỉ là giữ rừng, mà là giữ “cách sống”

Nhiều người nghĩ bảo tồn là dựng biển cấm. Nhưng rừng không sống bằng biển cấm, rừng sống bằng ý thức. Bảo tồn là cách ta chọn sống hôm nay để ngày mai còn rừng mà trở lại. Bảo tồn là đi rừng mà không lấy

gì ngoài kỷ niệm, không để lại gì ngoài dấu chân, và mang về không chỉ ảnh đẹp, mà mang về một thái độ sống đẹp. Bảo tồn không chỉ dành cho kiểm lâm, nhà khoa học, người quản lý. Bảo tồn dành cho tất cả chúng ta.

✦ Cát Tiên - điểm hẹn của tương lai

Có người đến rừng để nghỉ, có người đến rừng để tìm. Nhưng có lẽ, Cát Tiên là nơi khiến người ta hiểu rằng: tương lai không nằm ở những điều thật lớn. Tương lai nằm ở những điều ta chịu giữ gìn. Giữ một cánh rừng, là giữ một vùng khí hậu. Giữ một vùng đất ngập nước, là giữ một kho nước. Giữ một loài chim, là giữ một tiếng hát cho mai sau.

Cát Tiên giống như một “tài sản quốc gia” đặc biệt: mỗi thế hệ được nhận, rồi phải trao lại. Trao lại nguyên vẹn, hoặc tốt hơn. Chứ đừng trao lại... một khoảng trống.

✦ Một lá thư xanh gửi về từ rừng

Cát Tiên không ồn ào.

Rừng không biết PR.

Rừng chỉ đứng đó, lặng lẽ làm việc của rừng.

Ngày ngày hút bớt cái nóng.

Ngày ngày giữ nước.

Ngày ngày nuôi sống hàng ngàn sinh linh.

Nhưng có lẽ rừng cũng mong một điều: mong con người đừng xem rừng như thứ “có cũng được”. Vì rừng không phải món trang trí cho một tấm bản đồ.

Rừng là phổi thở.

Rừng là nguồn sống.

Rừng là văn hoá của thiên nhiên.

Cát Tiên là nơi rừng còn biết thở.

Và nếu con người chịu đứng lại một chút, ta sẽ nghe rừng nhắc: “Sống chậm lại đi. Đừng lấy hết. Hãy để lại cho mai sau một màu xanh”.

VƯỜN QUỐC GIA CHƯ MOM RAY

Nơi rừng không chỉ là cây

Có những cánh rừng chỉ để đi qua. Nhưng cũng có những cánh rừng khiến người ta phải dừng lại... để lắng nghe.

Vườn quốc gia Chư Mom Ray không phải là một cái tên quen thuộc như những điểm du lịch đông đúc. Nó nằm lặng lẽ ở phía Tây tỉnh Kon Tum (cũ), nơi ba đường biên của Việt Nam - Lào - Campuchia chạm vào nhau như ba bàn tay nắm lại. Nhưng có lẽ, điều đặc biệt nhất của Chư Mom Ray không nằm ở tọa độ địa lý, mà ở một tọa độ khác, tọa độ của suy ngẫm.

❖ Rừng không chỉ là tài nguyên, mà là ký ức sống

Người ta hay nói đến rừng bằng những con số: bao nhiêu hecta, bao nhiêu loài, bao nhiêu tấn sinh khối. Nhưng nếu chỉ nhìn rừng như vậy, thì rừng sẽ dần trở thành... bảng tính Excel.

Ở Chư Mom Ray, mỗi tán cây như giữ lại một lớp ký ức.

Có những loài cây đã đứng đó trước khi con người kịp đặt tên cho vùng đất này.

Có những dấu chân thú đi qua mà không cần để lại tiếng động.

Có những dòng suối chảy như đang kể lại câu chuyện của hàng trăm năm trước.

Rừng không nói. Nhưng rừng không bao giờ im lặng.

❖ Nơi giao thoa của thiên nhiên và con người

Chư Mom Ray là một trong những vùng lõi đa dạng sinh học quan trọng của dãy

Trường Sơn. Nhưng điều đáng suy nghĩ hơn là hệ sinh thái tự nhiên ấy chưa bao giờ tách rời hệ sinh thái con người.

Những cộng đồng người bản địa sống quanh rừng không gọi đó là “tài nguyên”. Họ gọi đó là “nhà”.

Một ngôi nhà mà mỗi cánh rừng là một mái hiên.

Mỗi con suối là một lối đi.

Mỗi loài vật là một người bạn cùng sống.

Khi ta nói “bảo vệ rừng”, đôi khi vô tình ta đứng ở phía ngoài.

Còn với họ, họ đang sống... ở bên trong rừng.

✦ Cột mốc ba biên - không chỉ là ranh giới

Ở Chư Mom Ray có một điểm rất đặc biệt nơi ba quốc gia gặp nhau. Người ta dựng cột mốc để xác định ranh giới nhưng thiên nhiên thì không có khái niệm đó. Một con chim bay qua không cần hộ chiếu, một cơn gió thổi qua không cần xin phép. Một dòng suối chảy qua không dừng lại vì đường biên.

Có lẽ, đó là lời nhắc nhẹ nhàng rằng thiên nhiên luôn “toàn cầu hóa” trước cả khi con người nghĩ đến điều đó.

✦ Từ bảo tồn sang kiến tạo giá trị

Nếu chỉ dừng lại ở việc “giữ nguyên trạng”, thì rừng sẽ dần trở thành một bảo tàng tĩnh lặng. Nhưng nếu biết cách, rừng có thể trở thành một “không gian sống động”:

- Là lớp học ngoài trời cho những trẻ em thành phố.
- Là nơi nghiên cứu cho các nhà khoa học.
- Là điểm đến cho du lịch sinh thái có trách nhiệm.
- Là nguồn sinh kế bền vững cho cộng đồng địa phương.

Không phải khai thác rừng. Mà là “đi cùng rừng”.

✦ Một suy ngẫm từ cánh rừng

Có một nghịch lý rất lạ:

“

Con người càng phát triển, lại càng đi tìm... những nơi hoang sơ.”

Có lẽ bởi vì, ở đó, người ta tìm lại được một phần rất “nguyên bản” của chính mình. Chư Mom Ray không ồn ào. Không đông đúc. Không nhiều dịch vụ.

Nhưng có một thứ rất quý: Một không gian đủ rộng để con người... đối thoại với chính mình.

✦ Thay lời kết

Nếu nhìn rừng chỉ là màu xanh, ta sẽ thấy một mảng màu.

Nếu nhìn rừng như một hệ sinh thái, ta sẽ thấy sự sống.

Nhưng nếu nhìn rừng bằng một tâm thế khác, ta sẽ thấy... tương lai.

Tương lai của một cách phát triển không chỉ dựa vào tăng trưởng, mà dựa vào sự hài hòa.

Chư Mom Ray không chỉ là một Vườn quốc gia.

Đó là một lời gọi mở:

Muốn đi xa, hãy học cách đi chậm.

Muốn phát triển, hãy học cách gìn giữ.

Và muốn hiểu thiên nhiên... đôi khi chỉ cần

đứng yên,

lắng nghe

một cánh

rừng.

VƯỜN QUỐC GIA CHƯ YANG SIN

Khi đại ngàn cất tiếng gọi từ tầng mây

Ảnh: VQG cung cấp

Có những ngọn núi không chỉ cao bởi độ cao, mà cao bởi cảm giác khi ta đứng dưới chân và ngược nhìn. Chư Yang Sin, cái tên nghe như một tiếng gọi từ xa xưa.

Không phải ai cũng hiểu hết ý nghĩa, nhưng ai từng đặt chân đến, đều cảm nhận được một điều: đó là nơi rừng không chỉ hiện diện, mà đang “sống” rất sâu.

❖ Nơi những cánh rừng chạm vào trời

Nằm ở phía Nam tỉnh Đắk Lắk, Vườn quốc gia Chư Yang Sin là một trong những khu rừng nguyên sinh quý giá của dãy Trường Sơn. Đỉnh Chư Yang Sin cao hơn 2.400 mét, không chỉ là con số. Đó là nơi mây ở ngang tầm mắt, nơi mỗi bước chân như đi vào một tầng sinh thái khác.

Từ chân núi lên đỉnh, rừng thay áo nhiều lần:

- Rừng khộp khô khan của mùa nắng.
- Rừng thường xanh ẩm ướt của tầng trung.
- Rừng lùn, rêu phủ của tầng cao.

Mỗi tầng là một thế giới.
Không lặp lại. Không vội vã.

Ảnh: VQG cung cấp

❖ Một “ngân hàng sống” của đa dạng sinh học

Người ta thường nói về rừng bằng danh sách loài.

Nhưng Chư Yang Sin không chỉ là danh sách.

Đó là một “ngân hàng sống”, nơi lưu giữ

những gì thiên nhiên đã tích lũy hàng triệu năm.

Có những loài chim chỉ xuất hiện ở độ cao nhất định.

Có những loài cây chỉ sống được trong lớp sương mỏng.

Có những sinh vật nhỏ bé, chưa kịp đặt tên. Nhưng điều đáng quý không phải là “hiếm”.

Mà là sự liên kết. Mất một loài, có thể là mất cả một chuỗi.

Chặt một cánh rừng, có thể là làm đứt một mạch sống.

🌿 Rừng không chỉ là tài nguyên - mà là ký ức

Dưới tán rừng ấy là cuộc sống của đồng bào Ê Đê, M'Nông.

Bà con không đo rừng bằng mét khối. Bà con đo bằng ký ức.

Một gốc cây là nơi kể chuyện.

Một con suối là nơi gắn với tuổi thơ.

Một cánh rừng là nơi tổ tiên từng đi qua.

Trong cách sống ấy, rừng không bị “tách ra” khỏi con người.

Rừng và người là một phần của nhau.

🌿 Từ “giữ rừng” đến “hiểu rừng”

Chúng ta thường nói: “phải bảo vệ rừng”. Nhưng có lẽ,

“*Trước khi bảo vệ, cần hiểu rừng. Hiểu rằng rừng không chỉ là cây, mà là nước, là đất, là không khí, là sinh kế.*”

Hiểu rằng một cánh rừng giữ lại những dòng suối nuôi đồng bằng.

Hiểu rằng mất rừng là mất nhiều hơn những gì ta thấy.

“

Và khi hiểu, cách giữ sẽ khác. Không phải dựng lên những ranh giới cứng mà là tạo ra những mối quan hệ mềm giữa con người và thiên nhiên.”

Ảnh: VQG cung cấp

🌿 Chư Yang Sin - một lớp học không có tường

Nếu nhìn theo một cách khác,

Chư Yang Sin có thể là một “trường học”.

Không có bảng đen. Không có giáo án.

Nhưng có những bài học rất rõ: bài học về sự đa dạng, bài học về sự kiên nhẫn, bài học về sự khiêm nhường.

Ở đó, con người không phải là trung tâm. Chỉ là một người học.

Khi đứng trước núi, ta học cách nhỏ lại.

Có những nơi khiến ta muốn chinh phục.

Nhưng cũng có những nơi khiến ta muốn lắng lại.

Chư Yang Sin là nơi thứ hai.

Đứng trước đại ngàn, người ta nhận ra mình không cần phải lớn hơn thiên nhiên, mà chỉ cần sống hài hòa với nó.

Một ngọn núi không chỉ để leo.

Một cánh rừng không chỉ để giữ.

Chư Yang Sin, nếu nhìn sâu hơn, không chỉ là một Vườn quốc gia.

Mà là một lời nhắc: Rằng trong hành trình phát triển, đôi khi ta cần dừng lại... để nghe rừng nói.

VƯỜN QUỐC GIA CÔN ĐẢO

Nơi con người học cách đi chậm để nghe thiên nhiên thở

Bãi biển Hòn cau. Ảnh: VQG cung cấp

Có những vùng đất không cần giới thiệu nhiều. Chỉ cần đứng yên một chút là đã nghe thấy. Ở Côn Đảo, gió không chỉ thổi qua tán rừng mà thổi qua cả ký ức. Biển không chỉ xanh ở trước mắt mà xanh trong lòng người. Và con người, khi đặt chân đến đây, bỗng nhiên nhỏ lại, rất tự nhiên, như một cách tự nguyện. Người ta hay hỏi: Côn Đảo nên bán quà lưu niệm gì cho xứng? Nhưng có lẽ, câu hỏi đúng hơn là: làm sao để mang được một mảnh tinh thần Côn Đảo về nhà, mà không làm xô lệch sự bình yên của nó?

🌿 Quà lưu niệm - một mảnh ký ức được gói bằng sự tiết chế

Ở Côn Đảo, một con rùa biển không phải là biểu tượng để sao chép, mà là một sinh linh để kể chuyện.

Một bức tượng rùa nhỏ, làm từ gỗ tái chế hay gổm mộc, không cần đánh bóng quá tay. Chỉ cần đủ thô để người cầm biết rằng: sự sống này từng mong manh, và đã được gìn giữ bằng rất nhiều kiên nhẫn.

Một cuốn sổ tay bìa giấy tái chế, in chìm một con sóng hay tán rừng, mở ra không phải để đọc, mà để viết chậm.

Trang đầu chỉ cần một câu: “Có những nơi không cần đi nhanh - chỉ cần đi sâu.” Khoảng trống phía sau mới là phần quan trọng nhất. Vì Côn Đảo không nói thay ai cả, Côn Đảo chỉ gợi mở. Tinh đầu sả rừng, lá tràm, mùi gió biển pha chút ẩm của rừng nguyên sinh...

Bàn bàm. Ảnh: VQG cung cấp

Đốt lên không phải để nhớ lại chuyến đi, mà để nhắc mình đừng sống gấp khi đã trở về. Quà của Côn Đảo, vì vậy, không nhằm được trưng bày cho bắt mắt. Mà để ở lại lâu trong trí nhớ.

✦ Không gian trưng bày - như một khoảng lặng giữa hành trình

Nếu có một không gian trưng bày quà lưu niệm cho Côn Đảo, nó không nên giống một cửa hàng. Mà giống một khoảng nghỉ.

1. Không gian như một lối đi trong rừng - ra biển

Lối vào hẹp, ánh sáng dịu, nền gỗ mộc hoặc đá thô.

Âm thanh rất nhỏ: tiếng gió, tiếng sóng xa, đôi khi là tiếng lá chạm nhau.

Không treo nhiều biển quảng cáo.

Chỉ có những dòng chữ ngắn, in nhỏ, đủ để người đọc phải đứng lại gần hơn.

Ảnh: VQG cung cấp

2. Trưng bày thấp - để người xem cúi mình
Quà không đặt cao. Đặt ngang tầm tay, thậm chí thấp hơn một chút.

Muốn xem, phải cúi xuống.

Một cử chỉ rất nhỏ, nhưng đủ để nhắc rằng: ở đây, con người không đứng trên thiên nhiên.

3. Mỗi nhóm quà là một “câu chuyện nhỏ”

- Góc rùa biển: ánh sáng ấm, nền cát nhạt,

Rùa biển. Ảnh: VQG cung cấp

vài dòng kể về hành trình trở về của sự sống.

- Góc rừng: mùi tinh dầu nhẹ, vải thô, màu xanh trầm.

- Góc “sống chậm”: bàn gỗ dài, sổ tay mở sẵn, ai muốn có thể ngồi xuống viết vài dòng cho chính mình.

- Góc trẻ em: tranh tô màu, thẻ kể chuyện, đặt thấp để trẻ có thể tự chọn.

Không cần nhân viên đứng giải thích nhiều.

Không gian tự kể bằng nhịp điệu của nó.

4. Một bức tường để lại cho người đi qua

Không phải tường check-in.

Mà là tường để lại lời nhắn viết tay, vẽ nguệch ngoạc, hay chỉ một ký hiệu rất riêng.

Côn Đảo không cần lời khen ồn ào.

Chỉ cần những câu thì thầm.

✦ Một lời kết - rất khẽ

Quà lưu niệm của Côn Đảo không cần mang hình Côn Đảo thật to.

Chỉ cần mang được tinh thần của nó:

- Con người biết chậm lại.

- Thiên nhiên được lớn lên.

- Và ký ức không bị tiêu dùng quá nhanh.

Có những nơi, rồi đi rồi, vẫn còn ở lại rất lâu.

Côn Đảo là một nơi như thế.

VƯỜN QUỐC GIA CÚC PHƯƠNG

Nơi rừng thở bằng cánh bướm

Ảnh: TTCP. VQG cung cấp

Có những nơi không cần nói nhiều, chỉ cần đứng yên cũng đủ nghe được tiếng thời gian. Cúc Phương là một nơi như thế.

Sáng sớm, khi sương còn vương trên tán lá, rừng không ồn ào. Rừng thở. Hơi thở ấy không nhìn thấy bằng mắt, nhưng cảm được bằng làn da, bằng nhịp tim chậm lại giữa màu xanh thăm thẳm.

Và rồi, khi mặt trời lên, những cánh bướm bắt đầu bay.

Không phải một vài con.

Mà là hàng ngàn cánh bướm.

Như những cánh thư của rừng gửi ra thế giới.

🌿 Bướm - bài học về sự biến hóa

Bướm không sinh ra đã có cánh. Chúng từng là sâu. Từng lặng lẽ trong kén. Từng chờ đợi một thời điểm đủ chín để bung mình ra ánh sáng.

Rừng Cúc Phương nhiều bướm, bởi rừng biết kiên nhẫn.

Kiên nhẫn để sâu hóa bướm.

Kiên nhẫn để cây lớn lên từ hạt.

Kiên nhẫn để một hệ sinh thái tự cân bằng sau những biến động.

Triết lý nhân sinh đôi khi nằm ngay trên cánh bướm.

Muốn bay cao phải chấp nhận những ngày nằm yên trong kén.

Muốn rực rỡ phải đi qua giai đoạn âm thầm.

Một con người, một cộng đồng, một quốc gia cũng vậy.

Không có bước chuyển mình nào đến trong vội vã.

Ảnh: VQG cung cấp

❖ Rừng - ký ức của đất

Cúc Phương là một trong những khu rừng đặc dụng lâu đời của Việt Nam. Ở đó có những cây cổ thụ vài trăm năm tuổi. Rễ cây bám sâu vào đất như giữ lại ký ức của bao thế hệ. Người ta thường nói về tầng trưởng, nhưng rừng dạy ta về tích lũy. Mỗi vòng năm của thân cây là một năm kiên nhẫn. Mỗi tầng tán lá là một lớp che chở. Một xã hội nếu chỉ chạy theo tốc độ mà quên bồi đắp chiều sâu, sẽ giống như cây cao mà rễ nông. Gió lớn đến là nghiêng. Rừng Cúc Phương đứng đó, nhắc ta rằng phát triển không chỉ là cao hơn, mà là sâu hơn.

❖ Con người giữa rừng

Giữa màu xanh ấy, có những người lặng lẽ làm công việc bảo tồn. Những cán bộ kiểm lâm đi tuần. Những nhà khoa học nghiên cứu đa dạng sinh học. Những trung tâm cứu hộ linh trưởng chăm sóc từng cá thể được giải cứu. Họ không ồn ào, không xuất hiện nhiều trên mạng xã hội. Nhưng nếu không có họ, rừng sẽ mất dần những âm thanh quen thuộc. Giữ rừng không chỉ là giữ cây, là giữ nguồn nước, giữ khí hậu, giữ sinh kế cho cộng đồng vùng đệm, giữ một phần hồn cốt của quốc gia. Một cánh bướm bay qua tưởng chừng nhẹ tênh. Nhưng phía sau đó là cả một hệ sinh thái được gìn giữ.

❖ Thách thức - khi rừng đứng trước ngã rẽ

Rừng hôm nay không còn đối diện với những thách thức cũ. Biến đổi khí hậu. Áp lực phát triển. Du lịch thiếu kiểm soát. Rác thải và tác động của con người. Nếu chỉ nhìn rừng như tài nguyên để khai thác, ta sẽ mất rừng. Nếu nhìn rừng như đối tượng để bảo tồn tách biệt khỏi con người, ta cũng khó bền lâu.

Cúc Phương đặt ra một câu hỏi lớn hơn:

Làm sao để phát triển mà không tổn thương?

Làm sao để du lịch mà vẫn giữ được sự tĩnh lặng?

Làm sao để cộng đồng sống được nhờ rừng mà không làm nghèo rừng?

Đó không chỉ là câu hỏi của một Vườn quốc gia.

Mà là câu hỏi của mô hình phát triển.

Cu li. Ảnh: VQG cung cấp

❖ Rừng và triết lý sống chậm

Giữa thời đại số, nơi mọi thứ chuyển động theo từng giây, Cúc Phương dạy ta một điều khác.

Hãy đi chậm.

Đi chậm để nghe tiếng lá rơi.

Đi chậm để thấy một con bướm đậu trên vai áo.

Đi chậm để hiểu mình nhỏ bé trước thiên nhiên.

Con người càng hiện đại càng cần những khoảng lặng.

Không phải để trốn chạy. Mà để điều chỉnh. Giống như cây cần mùa nghỉ để chuẩn bị cho mùa ra hoa.

❖ Khi cánh bướm trở thành biểu tượng

Có thể rồi đây, khi nhắc đến Cúc Phương, người ta không chỉ nhớ đến những cây cổ thụ, mà nhớ đến mùa bướm. Những cánh bướm ấy có thể trở thành biểu tượng của huyền hóa. Từ khai thác sang bảo tồn, từ tăng trưởng đơn thuần sang phát triển hài hòa. Từ tư duy ngắn hạn sang tầm nhìn dài hạn.

Một cánh bướm nhỏ có thể không làm nên mùa xuân. Nhưng hàng ngàn cánh bướm cùng bay lên sẽ tạo nên một bức tranh rực rỡ. Một cá nhân đổi thay có thể chưa đủ. Nhưng nhiều con người cùng thay đổi cách ứng xử với thiên nhiên sẽ tạo nên một bước ngoặt.

❖ Và sau cùng...

Cúc Phương không chỉ là một điểm đến, đó là một bài học. Bài học về kiên nhẫn. Về chuyển hóa. Về sự hài hòa giữa con người và tự nhiên.

Nếu mỗi chúng ta khi rời rừng mang theo một câu hỏi: “Minh có đang sống hài hòa với môi trường như cánh bướm kia không?”

Thì chuyến đi ấy đã có ý nghĩa.

Rừng không nói. Nhưng rừng dạy.

Bằng màu xanh. Bằng thân cây già.

Và bằng hàng ngàn cánh bướm mong manh mà bền bỉ.

Như một lời nhắc dịu dàng: Muốn bay xa, hãy bắt đầu từ việc gìn giữ gốc rễ.

Chuyện tình của rừng và người giữ rừng

❖ Câu chuyện đi tìm tiếng gọi của rừng

Có lần, trong một chuyến công tác, gặp một cụ già người Mường ngồi bên gốc cây cổ thụ. Cụ bảo: “Rừng không nói. Nhưng ai biết lắng nghe thì rừng sẽ kể”.

Câu nói ấy theo tôi đến tận Cúc Phương. Ở nơi rừng già hơn cả những trang sử, nơi đá vôi ngàn năm nằm cuộn dưới chân núi, tôi nghe được tiếng thì thầm ấy: tiếng gió chạm vào lá, tiếng bước chân thú hoang,

Ảnh: VQG cung cấp

tiếng chim gọi bạn giữa buổi bình minh.

Tôi chợt nghĩ, khi thiên nhiên còn biết trò chuyện với chúng ta, nghĩa là con người vẫn còn hy vọng tìm được đường quay về.

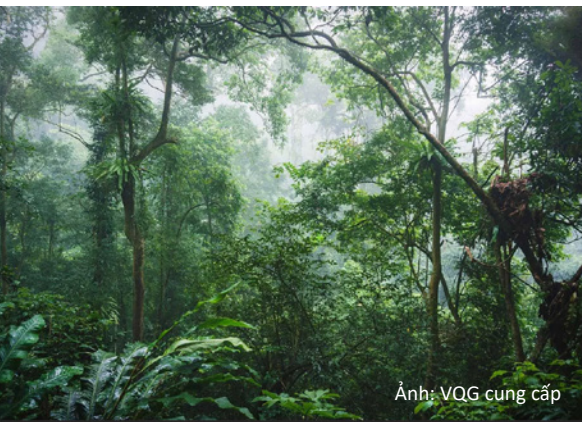
❖ Cúc Phương - đứa con đầu lòng của đại ngàn

Giữa mênh mông núi đá, Cúc Phương hiện lên như “đứa con đầu lòng” mà thiên nhiên gửi gắm cho đất nước. Không ồn ào, không phô trương, rừng chọn cách trưởng thành trong lặng lẽ. Từng tán cây đan vào nhau

như vòng tay mẹ. Từng thảm lá mục tạo nên vàng ngực nuôi dưỡng đất đai. Từng vệt nắng lọt qua kẽ lá như những món quà mà trời ban tặng cho muôn loài.

Cúc Phương không phải chỉ là một khu rừng. Đó là kho lưu trữ sự sống, nơi ghi chép từng nhịp thở của thiên nhiên suốt hàng triệu năm.

Có những loài động vật tưởng như đã từ biệt Trái đất, lại tìm được chỗ trú thân nơi đây. Có những thân cây trăm năm không gãy, như thể chúng muốn ở lại để làm nhân chứng cho lòng người.

Ảnh: VQG cung cấp

♥ Tình yêu rừng - bắt đầu từ việc biết cúi xuống

Người giữ rừng ở Cúc Phương không xem mình là “người bảo vệ”, mà là “người đồng hành”. Họ kể rằng để hiểu được rừng, phải học cách... cúi xuống. Cúi xuống để quan sát dấu chân thú. Cúi xuống để nhặt mẫu rác nhỏ như hạt giống. Cúi xuống để xem cây non mọc lên từ đâu. Cúi xuống để nghe đất lên tiếng.

Bảo tồn không phải là dựng hàng rào. Bảo tồn là giữ gìn mối quan hệ giữa con người và thiên nhiên, để hai bên không quay lưng với nhau. Tình yêu rừng, hóa ra đôi khi bắt đầu từ một hành động rất giản dị như thế.

♥ Từ bảo tồn đến trách nhiệm - hành trình “hồi sinh” của muôn loài

Cúc Phương trở thành nơi “trở về” của những sinh linh bị thương tổn. Có con thú được cứu khỏi bẫy, mắt nó vẫn còn ánh lên nỗi sợ. Có con chim gãy cánh, chỉ khi được thả vào rừng, nó mới chịu tung mình lần nữa.

Mỗi cuộc tái thả như một buổi lễ khai hoàn: thú hoang trở về với tự do, còn con người trở về với lương tri. Những trung tâm cứu hộ trong rừng không chỉ là nơi chữa lành động vật. Đó còn là nơi chữa lành... con người.

Bởi khi nhìn thấy một sinh vật được hồi sinh, chúng ta biết rằng mình chưa đánh mất khả năng tử tế.

♥ Cộng đồng - vòng tay thứ hai của rừng

Cúc Phương tồn tại bền vững không phải vì rừng mạnh hơn con người, mà vì con người biết... đứng cùng phía với rừng.

Những gia đình sống ven rừng hiểu rằng giữ rừng là giữ nguồn nước, giữ rừng là giữ sinh kế, giữ rừng là giữ cả tương lai của con cháu. Có những em nhỏ mỗi cuối tuần lại theo chân chú kiểm lâm đi dọn rác, học nhận biết lá cây, học phân biệt tiếng chim. Những hạt giống tình yêu rừng, gieo xuống từ tuổi thơ, rồi sẽ nảy mầm thành trách nhiệm.

♥ Khi rừng dạy ta bài học về phát triển bền vững

Cúc Phương không chỉ đứng đó để chúng ta ngắm. Cúc Phương dạy chúng ta thế nào là giới hạn, vì sinh thái luôn có điểm chịu đựng cuối cùng; thế nào là khiêm nhường, vì con người chỉ là một phần của tổng thể; thế nào là cho và nhận, vì mỗi cây rừng đều

biết trao đi trước khi nhận lại.

Du lịch sinh thái, giáo dục môi trường, cứu hộ động vật hoang dã... tất cả đều chỉ là những nhánh tay mọc ra từ một cái gốc chung:

“
Ý thức sống hài hòa với thiên nhiên.
”

Phát triển mà không có rừng thì giống như dựng nhà trên cát, đứng được ngày nào hay ngày đó. Giữ rừng chính là giữ phần linh hồn của phát triển bền vững.

🌿 Trách nhiệm bắt đầu từ một cái chạm tay

Cúc Phương không cần chúng ta ngợi ca, chỉ cần chúng ta chạm tay vào việc nhỏ: một cây được trồng, một mẫu rác được nhặt, một loài vật được cứu, một đứa trẻ được dạy biết yêu cây. Bởi bảo vệ thiên nhiên không phải là làm điều gì to lớn, mà là không quay đi khi thấy điều nhỏ bé cần mình.

Rừng vẫn đứng đó, không nói gì. Nhưng ai biết lắng nghe hẳn sẽ nghe được lời thì thầm:

“
Hãy yêu tôi bằng hành động, vì bạn cũng đang yêu chính tương lai của mình.
”

VƯỜN QUỐC GIA DU GIÀ

Cao nguyên đá Đồng Văn

Nơi đá nở hoa và con người học cách đi chậm

Ảnh: VQG cung cấp

Có những vùng đất, nhìn qua tưởng chỉ có đá. Nhưng ở lại lâu hơn, mới thấy... đá cũng biết “nở hoa”. Du Già, một thung lũng xanh nằm nép mình bên rìa Cao nguyên đá Đồng Văn, không ồn ào như những cung đường nổi tiếng, nhưng lại sâu như một câu chuyện chưa kể hết.

Ảnh: VQG cung cấp

🌿 Nơi đá không còn là trở ngại

Cao nguyên đá Đồng Văn, đã từng được gọi là “vùng đất khó”.

Đá nhiều hơn đất.

Nước ít hơn gió.

Nhưng chính trên những triền đá ấy, người Mông, người Tày, người Dao... đã gieo nên những mùa ngô, mùa lúa.

Bà con không “chống lại đá”, mà sống cùng đá.

Từng hốc đá nhỏ được lấp đất.

Từng giọt nước được giữ lại.

Một mùa vụ không chỉ là sản xuất, mà là một hành trình kiên nhẫn.

🌿 Du Già - một “khoảng mềm” giữa đá

Giữa cao nguyên khô cứng, Du Già hiện ra như một nốt nhạc dịu:

- Những thửa ruộng bậc thang uốn mềm.
- Những con suối len qua bản làng.
- Những mái nhà ẩn trong làn sương.

Ở đây, đá không biến mất, nhưng được “làm mềm” bởi nước, bởi cây, bởi con người.

Nếu Đồng Văn là bản trường ca của đá, thì Du Già là đoạn lặng để người ta thở.

❖ Hệ sinh thái - không chỉ là cây và thú

Người ta thường nói đến hệ sinh thái như là rừng, là động vật, là địa chất.

Nhưng ở nơi này, hệ sinh thái còn là con người. Những nếp nhà trình tường. Những phiên chợ vùng cao. Những tiếng khèn gọi bạn tình.

Tất cả tạo nên một “hệ sinh thái văn hóa” không thể tách rời thiên nhiên. Nếu mất đi một trong hai, câu chuyện sẽ không còn trọn vẹn.

Công viên địa chất - một danh xưng, hay một lời nhắc?

Ảnh: VQG cung cấp

Cao nguyên đá Đồng Văn được UNESCO công nhận là công viên địa chất toàn cầu. Nhưng danh hiệu ấy không chỉ để tự hào. Mà là một lời nhắc rằng nơi này không chỉ là tài nguyên, mà là di sản của thời gian. Mỗi lớp đá là một trang lịch sử. Mỗi thung lũng là một chương chuyện kể.

❖ Tư duy khai mở - từ “khó khăn” đến “giá trị”

Có một cách nhìn cũ: vùng đá là vùng nghèo.

Nhưng Du Già và Đồng Văn gợi ra một cách nhìn khác. Đá không phải là bất lợi, mà là bản sắc. Khó khăn không phải để tránh, mà để hiểu. Từ đó, mở ra những hướng đi mới:

- Du lịch trải nghiệm chậm, tôn trọng văn hóa bản địa.
- Nông nghiệp thích nghi với địa hình.
- Giáo dục gắn với thiên nhiên và di sản.

❖ Một bài học từ sự kiên nhẫn

Ở vùng đất này, không có gì đến nhanh.

Một mùa ngô cần nhiều tháng.

Một thửa ruộng cần nhiều năm.

Nhưng chính sự chậm ấy lại tạo nên chiều sâu.

Không có đỉnh quá cao

Du Già - Đồng Văn không phải là nơi để “đi cho biết”. Mà là nơi để ở lại một chút, và hiểu nhiều hơn. Hiểu rằng:

- Đá có thể khô, nhưng lòng người thì ẩm.
- Đá có thể ít, nhưng niềm tin thì nhiều.
- Và phát triển không phải lúc nào cũng là làm cho nhanh hơn, mà đôi khi là biết đi chậm lại.

Giữa những con đường uốn lượn qua đá, có thể mỗi người sẽ tìm thấy cho mình một câu trả lời:

Rằng giá trị không nằm ở điều kiện thuận lợi, mà ở cách ta sống với những gì mình có.

VƯỜN QUỐC GIA HOÀNG LIÊN

Nơi rừng chạm vào mây, người chạm vào chính mình

Ảnh: ©GIZ/Bình Đặng

Có những nơi, con người đi vào rừng để tìm gỗ. Có những nơi, con người đi vào rừng để tìm đường. Và có những nơi, con người đi vào rừng... để tìm lại chính mình. Vườn quốc gia Hoàng Liên là một nơi như thế.

✦ Nơi rừng không đứng dưới đất, mà leo lên trời

Ở nhiều nơi, rừng mọc trên đất. Còn ở Hoàng Liên, rừng như đang leo lên trời. Từ những thung lũng thấp, cây cối bắt đầu dày lên, cao dần, ẩm dần, rồi tan vào mây. Càng lên cao, rừng càng trầm mặc. Không còn tiếng ồn ào của phố thị. Chỉ còn tiếng gió, tiếng lá, và đôi khi là tiếng bước chân của chính mình.

✦ Fansipan - không chỉ là nóc nhà, mà là một câu hỏi

Đỉnh Fansipan cao nhất Đông Dương. Người ta leo lên đó để chinh phục. Nhưng

Ảnh: ©GIZ/Bình Đặng

khi đứng giữa biển mây, nhìn xuống những lớp núi chồng lên nhau, bỗng thấy: Mình nhỏ lại. Rất nhỏ. Và câu hỏi không còn là “mình đã lên được bao cao”, mà là: Mình đã hiểu thiên nhiên đến đâu? Có những hành trình, càng đi xa, càng thấy mình cần quay về.

Ảnh: ©GIZ/Xiêm Nguyễn

❖ Những tầng rừng - những tầng tri thức

Hoàng Liên không phải một cánh rừng, đó là nhiều cánh rừng xếp chồng lên nhau:

- Dưới thấp là rừng nhiệt đới - xanh, dày, ẩm.
- Lên cao là rừng á nhiệt đới - mát, ẩm, mờ sương.
- Trên nữa là rừng ôn đới - lạnh, lặng, thưa thớt.

Mỗi độ cao là một hệ sinh thái. Mỗi hệ sinh thái là một “trường học”. Không có bảng đen, không có giáo án, nhưng dạy rất nhiều điều về thích nghi, về cân bằng, về sự đa dạng mà vẫn hài hòa. Nếu biết lắng nghe, rừng không chỉ là tài nguyên, rừng là tri thức sống.

❖ Người ở trong rừng - không phải “ở nhờ”, mà là “ở cùng”

Ở Hoàng Liên, rừng không tách khỏi con người. Những bản làng của người H'Mông, Dao đỏ nằm nép mình bên sườn núi. Ruộng

bạc thang không phá rừng, mà uốn theo rừng. Người không thắng thiên nhiên, mà học cách sống cùng thiên nhiên. Một mùa lúa chín vàng không chỉ là mùa vụ, mà là kết quả của sự hiểu đất, hiểu nước, hiểu trời.

Đó là một thứ tri thức không nằm trong sách, mà nằm trong ký ức của cộng đồng.

❖ Từ “khai thác” sang “khai mở”

Có một thời, rừng được nhìn như nguồn gỗ, một kho tài nguyên. Nhưng Hoàng Liên đang gợi mở một cách nghĩ khác:

- Rừng không chỉ cho gỗ, mà cho nước, khí hậu, đa dạng sinh học.
- Rừng không chỉ nuôi sống hôm nay, mà giữ tương lai ngày mai.
- Rừng không chỉ là “cái có thể lấy”, mà là cái cần được giữ.

Khai thác là lấy đi, khai mở là hiểu ra. Hiểu rằng mất một cây rừng không chỉ mất một thân gỗ, mà có thể mất cả một mắt xích trong hệ sinh thái.

❖ Rừng và con người - hai hệ sinh thái phải cùng lớn lên

Rừng là một hệ sinh thái, con người cũng là một hệ sinh thái. Nếu một bên phát triển mà bên kia suy kiệt, thì đó không phải là phát triển.

Hoàng Liên không chỉ cần bảo tồn rừng, mà cần nuôi dưỡng con người sống được nhờ rừng, nhưng không làm tổn hại rừng.

Du lịch sinh thái. Nông nghiệp bền vững. Giáo dục trải nghiệm.
Đó không chỉ là mô hình kinh tế.
Đó là cách để rừng và người cùng lớn lên.

🌿 Một bài học từ nơi cao nhất

Không cần những khẩu hiệu lớn, Hoàng Liên chỉ lặng lẽ nhắc:

- Muốn đi xa, phải giữ rừng gần
- Muốn phát triển, phải hiểu hệ sinh thái
- Muốn bền vững, phải đi cùng thiên nhiên

Và có lẽ, điều quan trọng nhất: Không phải cứ đứng trên đỉnh cao là đã “cao hơn” thiên nhiên. Mà là biết cúi xuống, để hiểu thiên nhiên sâu hơn.

🌿 Chút lắng đọng...

Có những nơi để chinh phục. Có những nơi để nghỉ ngơi. Và có những nơi để thức tỉnh.

Vườn quốc gia Hoàng Liên không chỉ là một điểm đến, mà là một lời nhắc: Phát triển không phải là leo cao hơn núi, mà là hiểu sâu hơn rừng.

Và khi hiểu được điều đó, có lẽ mỗi bước chân trong rừng không còn là bước chân của người đi qua, mà là bước chân của người đang học cách... ở lại.

VƯỜN QUỐC GIA KON KA KINH

Nơi rừng kể chuyện bằng hơi thở

Ảnh: VQG cung cấp

Có lần đứng trên một con dốc cao ở Kon Hà Nừng, nhìn mây trườn qua tán rừng, chợt nghĩ:

Rừng không nói bằng lời. Rừng nói bằng mùi ẩm của lá mục, bằng tiếng gió lượn qua tầng cây, bằng nhịp chân lặng lẽ của những loài thú ẩn mình. Và giữa cao nguyên Gia Lai, Kon Ka Kinh nằm đó, không ồn ào, không phô trương, như một người già giữ ký ức của đất. không phô trương, như một người già giữ ký ức của đất.

❧ Rừng không chỉ là diện tích, mà là sinh mệnh

Chúng ta thường nói về rừng bằng con số:

Bao nhiêu héc-ta.

Bao nhiêu loài động thực vật.

Bao nhiêu phần trăm che phủ.

Nhưng rừng không phải là phép tính. Rừng là nơi giữ nước cho dòng sông Ba; Là nơi giữ đất cho ruộng nương phía hạ nguồn; Là nơi giữ khí hậu cho cả một vùng cao nguyên.

Nếu nhìn rừng chỉ như một tài nguyên, ta sẽ

Cây đa cổ thụ. Ảnh: VQG cung cấp

tìm cách khai thác.

Nếu nhìn rừng như một sinh mệnh, ta sẽ tìm cách gìn giữ.

Kon Ka Kinh không chỉ là một khu bảo tồn thiên nhiên. Nó là “lá phổi” của một không gian sinh thái rộng lớn.

❧ Khi phát triển không còn là đối nghịch với bảo tồn

Có một thời, ta nghĩ phát triển và bảo tồn là hai đường thẳng ngược chiều. Muốn làm kinh tế thì phải chặt rừng. Muốn giữ rừng

thì phải hy sinh cơ hội.

Nhưng thế giới đang thay đổi.

Rừng, nếu được nhìn đúng, có thể trở thành một nền kinh tế xanh, không phải bằng cách bán gỗ, mà bằng cách bán trải nghiệm, bán giá trị sinh thái, bán tri thức.

Kon Ka Kinh có thể là một lớp học thiên nhiên.

Một bảo tàng sống của đa dạng sinh học.

Một không gian du lịch sinh thái gắn với văn hóa bản địa.

Phát triển không còn là lấy đi.

Phát triển có thể là làm cho giá trị hiện hữu được nhìn thấy rõ hơn.

🌿 Người dân - chủ thể của rừng

Rừng không thể được bảo vệ chỉ bằng biển cấm và lực lượng kiểm lâm. Rừng được bảo vệ khi người dân thấy mình là một phần của rừng.

Một người Jrai, một người Bahnar sống dưới chân Kon Ka Kinh, nếu có sinh kế bền vững từ du lịch cộng đồng, từ dịch vụ sinh thái, từ sản phẩm lâm sản ngoài gỗ, thì bà con sẽ bảo vệ rừng bằng chính lợi ích của mình.

“

Bảo tồn không thể là mệnh lệnh hành chính.

Bảo tồn phải là sự đồng thuận xã hội.”

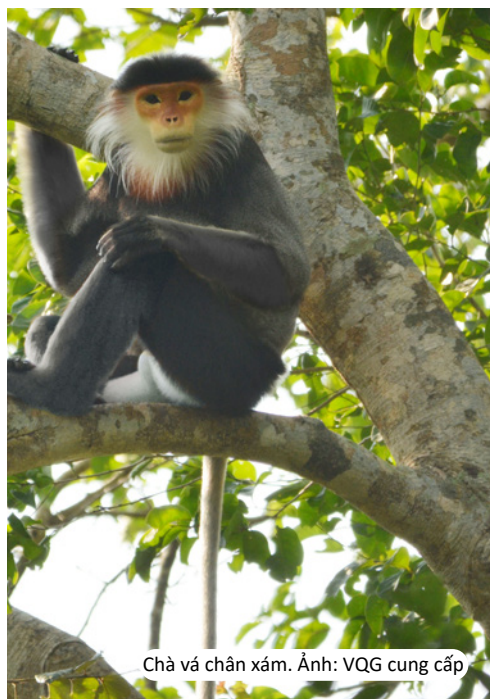
🌿 Tư duy khai mở cho một Vườn quốc gia

Có lẽ đã đến lúc ta nhìn Vườn quốc gia không chỉ là một “đơn vị quản lý tài

nguyên”, mà là một trung tâm đổi mới sáng tạo sinh thái. Ở đó có thể ứng dụng công nghệ số để giám sát rừng, xây dựng bản đồ số đa dạng sinh học, tạo nền tảng giáo dục trực tuyến về bảo tồn, kết nối nhà khoa học với cộng đồng.

Rừng không đứng ngoài chuyển đổi số. Rừng có thể bước vào không gian số bằng dữ liệu, bằng câu chuyện, bằng hình ảnh.

Khi một học sinh ở thành phố có thể tham gia một “lớp học trực tuyến giữa rừng”, khi một du khách có thể hiểu về hệ sinh thái trước khi đặt chân tới đó, thì giá trị của Kon Ka Kinh đã được mở rộng.

Chà vá chân xám. Ảnh: VQG cung cấp

🌿 Rừng và bài học về sự khiêm nhường

Giữa những thân cây cổ thụ, con người bỗng nhỏ lại.

Nhỏ để hiểu rằng mình không phải trung tâm của mọi thứ.

Nhỏ để nhận ra rằng sự phát triển thiếu cân

nhắc có thể để lại vết thương dài lâu.
Kon Ka Kinh dạy ta bài học về sự kiên nhẫn.

“

*Một cánh rừng không lớn lên trong một nhiệm kỳ.
Một hệ sinh thái không hồi phục chỉ bằng vài quyết định.
Phát triển bền vững đòi hỏi tầm nhìn vượt qua lợi ích ngắn hạn.*

”

🌿 Một hình dung cho tương lai

Thử hình dung một ngày nào đó, Kon Ka Kinh không chỉ được nhắc đến như một điểm trên bản đồ. Mà là biểu tượng của một tư duy phát triển mới ở Tây Nguyên.

Ở đó, rừng được bảo tồn.

Người dân có sinh kế.

Du khách có trải nghiệm.

Nhà khoa học có dữ liệu.

Trẻ em có bài học về thiên nhiên.

Một Vườn quốc gia không chỉ là nơi giữ rừng.

Mà là nơi giữ niềm tin rằng con người có thể sống hài hòa với tự nhiên.

Khi mây chiều buông xuống trên dãy Kon Hà Nừng, rừng lại trở về với nhịp thở lặng lẽ của mình.

Và câu hỏi đặt ra cho chúng ta không phải là rừng có giá trị bao nhiêu? Mà là chúng ta có đủ tư duy khai mở để nhìn thấy hết giá trị ấy hay không.

LÒ GÒ - XA MÁT

Tràng cỏ ngập nước. Ảnh: VQG cung cấp

Có những nơi là điểm đến, và có những nơi là điểm gặp. Lò Gò - Xa Mát không đứng ở một đầu. Lò Gò - Xa Mát đứng ở giữa.

Ở giữa Nam Tây Nguyên và miền Đông Nam Bộ.

Ở giữa miền đất cao và miền đất thấp.

Ở giữa rừng khộp khô và vùng đất ngập nước mềm.

Như một bàn tay mở ra, đón những dòng chảy khác nhau, rồi giữ chúng lại trong một sự hài hòa không lời.

Nếu Nam Tây Nguyên là nơi rừng đứng cao, và Đồng bằng sông Cửu Long là nơi nước nằm thấp, thì Lò Gò - Xa Mát là nơi rừng học cách cúi xuống, và nước học cách đứng lên.

Ở đây, không có sự phân chia rạch ròi, chỉ có sự chuyển tiếp.

Những cánh rừng thưa, nơi ánh nắng lọt xuống tận mặt đất. Những bãi cỏ mở ra như những khoảng thở của rừng. Những vùng trũng giữ nước như những chiếc bát

Sinh cảnh rừng khộp. Ảnh: VQG cung cấp

thiên nhiên đặt giữa lòng đất.

Mỗi hệ sinh thái không tồn tại riêng lẻ, chúng nương vào nhau.

Cây giữ đất.

Đất giữ nước.

Nước giữ sự sống.

Và tất cả giữ tương lai.

Có những con chim bay qua Lò Gò - Xa Mát mà không biết rằng chúng đang bay

qua một ranh giới. Bởi với thiên nhiên, không có ranh giới.

Chỉ có con người vẽ ra những đường kẻ trên bản đồ.

Thiên nhiên vẽ ra những dòng chảy.

Ở Lò Gò - Xa Mát, có thể thấy dấu vết của nhiều vùng đất cùng hiện diện. Có cái khô của miền Đông Nam Bộ. Có cái cao của Nam Tây Nguyên. Có cái mềm của đồng bằng phía Nam.

Giống như một bản hòa âm, nơi mỗi vùng đất là một nốt nhạc. Không nốt nào lấn át nốt nào. Chỉ cùng nhau tạo nên một giai điệu trọn vẹn.

Dòng Vàm Cỏ Đông đi ngang qua đây, không vội vã. Nó đi như một người đã biết rõ hành trình của mình. Không cần nhanh. Chỉ cần đúng hướng.

Con sông không chỉ mang nước.

Con sông mang ký ức của đất.

Ký ức của những mùa mưa bắt đầu từ cao nguyên.

Ký ức của những giọt nước đi qua rừng, qua đất, qua thời gian.

Và rồi, một ngày nào đó, những giọt nước ấy sẽ đến đồng bằng. Nuôi những cánh đồng lúa. Nuôi những vườn cây. Nuôi những cuộc đời. Ít ai biết rằng, sự sống ở một nơi có thể bắt đầu từ một nơi rất xa. Lò Gò - Xa Mát là một mắt xích trong hành trình ấy.

Gà lôi hồng tía. Ảnh: VQG cung cấp

Trong thời đại mà con người quen nghĩ theo ranh giới hành chính, Lò Gò - Xa Mát dạy con người nghĩ theo hệ sinh thái. Không có hệ sinh thái nào tồn tại một mình, không có tương lai nào được xây dựng một mình.

Cây Nắp ấm. Ảnh: VQG cung cấp

Giữ rừng ở đây không chỉ là giữ cho Tây Ninh, mà là giữ cho cả một vùng rộng lớn phía dưới. Giữ nước ở đây không chỉ là giữ cho hiện tại, mà là giữ cho những mùa sau. Có những giá trị không thể nhìn thấy ngay. Nhưng sẽ mất đi mãi mãi nếu không được giữ gìn.

Đi giữa Lò Gò - Xa Mát, có cảm giác như đang đứng ở một ngã ba. Không phải ngã ba của những con đường. Mà là ngã ba của những dòng chảy sinh thái.

Mỗi bước chân là một sự đi qua.

Đi qua rừng khô.

Đi qua đất ẩm.

Đi qua những vùng chuyển tiếp mà thiên nhiên đã mất hàng ngàn năm để tạo dựng.

Thiên nhiên không xây dựng bằng tốc độ.

Thiên nhiên xây dựng bằng thời gian.

Và con người, nếu muốn đi xa, phải học cách tôn trọng thời gian ấy.

Lò Gò - Xa Mát không phải là nơi cao nhất.

Không phải là nơi rộng nhất.

Không phải là nơi nổi tiếng nhất.
Nhưng là nơi quan trọng.
Quan trọng vì nó kết nối.
Quan trọng vì nó chuyển tiếp.
Quan trọng vì nó giữ sự liên tục của sự sống.

Giống như trong một cơ thể, có những bộ phận không ai nhìn thấy. Nhưng nếu thiếu chúng, cơ thể không thể tồn tại.

Lò Gò - Xa Mát là một phần như thế của đất nước.

Một phần âm thầm.

Một phần bền bỉ.

Một phần đang làm việc mỗi ngày, để những dòng chảy không bị đứt đoạn.

Và có lẽ, bài học lớn nhất mà nơi này gửi đến con người là một điều giản dị:

Muốn đi xa, đừng chỉ nhìn nơi mình đang đứng.

Hãy nhìn những nơi đang nuôi dưỡng mình, dù ở rất xa. Bởi sự sống, cũng như những dòng sông, luôn bắt đầu từ những vùng chuyển tiếp lặng thầm như Lò Gò - Xa Mát.

VƯỜN QUỐC GIA MŨI CÀ MAU

Nơi rừng giữ đất - đất giữ người

Và dấu chân khai mở đất phương Nam

Khu du lịch quốc gia Mũi Cà Mau. Ảnh: VQG cung cấp

Có một nơi, đất không đứng yên
Đất lớn lên mỗi ngày.
Không phải bằng bê tông, mà bằng phù sa.
Không phải do con người đắp dựng, mà do
thiên nhiên kiên nhẫn bồi đắp.

Đó là Vườn quốc gia Mũi Cà Mau.

Nhưng nếu lùi lại một chút trong dòng
chảy lịch sử, sẽ thấy nơi này không chỉ là
“điểm cuối”, mà là dấu chân cuối cùng của
một hành trình khai mở đất phương Nam.

❖ Dấu chân người mở đất - từ con nước đến cánh rừng

Ngày xưa, những lớp người đi mở cõi không
mang theo bản đồ. Họ mang theo niềm tin.
Họ đi theo dòng sông, theo con nước, theo
những bầy chim bay về phía cuối trời.

Từ miền Trung nắng gió, từ vùng đồng
bằng sông Hồng xa xôi, từng bước chân
lần theo sông Tiền, sông Hậu, xuôi dần về
phương Nam. Không ai biết phía trước là
gì. Chỉ biết có nước là có sự sống, có phù sa

là có hy vọng. Và rồi họ đến đây, nơi đất
còn non, rừng còn hoang, sóng biển còn vỗ
trực tiếp vào bãi bùn. Không có đất sẵn để
đứng. Chỉ có rừng để bám, nước để hiểu, và
thiên nhiên để nương tựa.

❖ Cây đước - cột mốc sống của lịch sử

Nếu miền Bắc có đình làng, miền Trung có
lũy tre, thì phương Nam có rừng đước.

Điểm dừng chân tham quan trong rừng.
Ảnh: Lý Đề - VQG cung cấp

Những cây được không chỉ giữ đất, mà còn là những “cột mốc sống” của hành trình mở cõi. Rễ được cắm sâu vào bùn, như bàn tay người đi trước giữ lại từng tấc đất cho người đi sau.

Mỗi lớp rừng là một lớp lịch sử.

Mỗi doi đất nhô ra biển là một bước tiến của thời gian.

Không có tiếng trống trận.

Không có bia đá ghi công.

Chỉ có rừng lớn lên lặng lẽ kể lại câu chuyện con người đã đi xa đến đâu.

🌿 Đất “đi ra biển” - tiếp nối hành trình mở cõi

Ngày xưa, người mở đất đi về phía Nam.

Ngày nay, đất tự đi ra biển.

Phù sa từ thượng nguồn vẫn chảy về.

Rừng vẫn lớn lên.

Bãi bồi vẫn tiến ra xa.

Diễn thế tự nhiên trên bãi bồi. Ảnh: Lý Đề - VQG cung cấp

Như thế hành trình mở cõi chưa bao giờ dừng lại. Chỉ là người không còn đi nữa, mà thiên nhiên đang tiếp tục bước thay con người.

Ở nơi này, mỗi bước đất tiến ra biển là một lời nhắc: Khai mở không phải chỉ là chinh phục, mà là biết gìn giữ để hành trình không đứt đoạn.

🌿 Hai mặt biển - hai nhịp sống, một triết lý

Mũi Cà Mau có hai mặt biển.

Biển Đông - dữ dội, nhiều phù sa.

Biển Tây - hiền hòa, chậm rãi.

Hai dòng nước, hai nhịp sống, nhưng cùng nuôi một vùng đất.

Người dân nơi đây cũng vậy.

Không “đối đầu” với thiên nhiên, mà học cách sống theo nhịp của nước.

Con tôm dưới tán rừng.

Con cua trong bãi bồi.

Con cá theo mùa.

Không phải lấy thật nhiều, mà là giữ để còn mãi. Đó chính là triết lý sinh tồn của người đi mở đất: sống sót trước, rồi mới nghĩ đến phát triển.

🌿 Từ “điểm cuối” thành “điểm khởi đầu của tư duy”

Người ta vẫn nói: Mũi Cà Mau là điểm cuối của Tổ quốc. Nhưng có lẽ, cần một cách nhìn khác.

Đây là điểm khởi đầu của một cách nghĩ mới:

- Không phải mở đất bằng cuộc xẻng, mà bằng tư duy sinh thái.
- Không phải lấy tài nguyên, mà nuôi dưỡng hệ sinh thái.
- Không phải chạy nhanh hơn thiên nhiên, mà đi cùng thiên nhiên.

Những người đi mở đất ngày xưa đã để lại một bài học:

Không ai có thể giữ đất nếu không hiểu đất. Không ai có thể đi xa nếu đi một mình. Một bài học từ cuối trời. Không có diễn đàn. Không có hội thảo. Mũi Cà Mau chỉ lặng lẽ dạy:

- Muốn có đất - phải giữ rừng.
- Muốn có tương lai - phải giữ hệ sinh thái.

- Muốn phát triển - phải nhớ mình đến từ đâu

Dấu chân khai mở đất phương Nam không chỉ nằm trong sử sách.

Nó nằm trong từng rế được, từng con nước, từng lớp phù sa đang lớn lên mỗi ngày.

🌿 Khúc lắng đọng

Có những nơi để đến. Có những nơi để nhớ và có những nơi để hiểu. Mũi Cà Mau không chỉ là điểm cuối của hành trình địa lý, mà là điểm khởi đầu của một hành trình tư duy: từ khai phá sang gìn giữ, từ chinh phục sang đồng hành, từ tài nguyên sang tài sản sống.

Và có lẽ, khi đứng ở nơi “cuối trời” ấy, mỗi người sẽ tự hỏi: Ta sẽ để lại dấu chân gì cho những lớp người đi sau?

“
Muốn có đất - phải giữ rừng
Muốn có tương lai - phải giữ hệ sinh thái.”

Cột cờ Hà Nội tại Mũi Cà Mau. Ảnh: Lý Đề - VQG cung cấp

VƯỜN QUỐC GIA NÚI CHÚA

Nơi sa mạc gặp biển và sự sống nảy mầm từ khô hạn

Ảnh: VQG cung cấp

Có những nơi, thiên nhiên hào phóng đến mức con người chỉ việc nhận. Nhưng cũng có những nơi, thiên nhiên “khó tính”, buộc con người phải học cách hiểu, cách trân trọng. Vườn quốc gia Núi Chúa là một nơi như vậy.

Cây rừng khô hạn. Ảnh: VQG cung cấp

🌿 Khi khô hạn không còn là bất lợi

Nói đến Ninh Thuận cũ, người ta thường nghĩ đến nắng gió. Nắng như rót xuống từng triền núi. Gió như thổi qua cả ký ức. Ở Núi Chúa, mưa ít, đất khô, cây cằn. Nhưng chính cái “thiếu” đó lại tạo nên một hệ sinh thái rất riêng: rừng khô hạn hiếm hoi ở Việt Nam.

Cây không mọc um tùm, mà vươn lên chậm rãi, bèn bĩ. Mỗi chiếc lá như biết tiết kiệm nước. Mỗi thân cây như học cách chịu đựng. Ở đây, sự sống không ồn ào. Nhưng rất kiên cường.

🌿 Một hệ sinh thái “hai trong một”

Núi Chúa không chỉ có rừng. Mà còn có biển. Từ những triền núi khô, chỉ vài bước chân là chạm đến làn nước xanh của Vịnh Vĩnh Hy.

Hiếm có nơi nào mà trên là rừng khô hạn, dưới là rạn san hô, ven bờ là nơi rửa biển

lên để trứng Một hệ sinh thái “liên hoàn” - rừng giữ đất, đất giữ nước, nước nuôi biển. Và biển, lại mang hơi ẩm quay về với rừng.

❖ Khi con người học cách “không làm quá nhiều”

Có một thời, những vùng đất khô như Núi Chúa bị xem là “đất khó”, cần cải tạo, cần thay đổi. Nhưng rồi, khi hiểu hơn, người ta nhận ra: Không phải nơi nào cũng cần “làm cho xanh hơn”, mà có nơi cần giữ nguyên cái khô của nó. Bởi vì chính cái khô đó là điều kiện để hệ sinh thái này tồn tại.

Khối đá thần quyền. Ảnh: VQG cung cấp

❖ Ramsar - không chỉ là danh hiệu

Núi Chúa được công nhận là khu dự trữ sinh quyển và vùng đất ngập nước quan trọng của thế giới thuộc hệ thống Công ước Ramsar. Nhưng điều quan trọng không nằm ở danh hiệu, mà ở cách chúng ta ứng xử với nơi này.

Một hệ sinh thái mong manh như vậy không cần quá nhiều bàn tay can thiệp, mà cần sự hiểu biết và tôn trọng.

❖ Tư duy khai mở - từ “khắc phục bất lợi” đến “tận dụng khác biệt”

Núi Chúa gợi ra một cách nghĩ khác:

- Không phải nơi nào cũng cần giống nhau
 - Không phải cái gì “khó” cũng cần “sửa”
- Thay vì biến Núi Chúa thành một khu rừng xanh um, tại sao không:

- Phát triển du lịch sinh thái gắn với “rừng khô hạn độc đáo”.
- Nghiên cứu các loài thích nghi với biến đổi khí hậu.
- Xây dựng câu chuyện về “giá trị của sự khác biệt”.

❖ Một bài học cho tương lai

Trong bối cảnh biến đổi khí hậu, những nơi như Núi Chúa không còn là “ngoại lệ”, mà có thể là “hình mẫu”. Nơi đây dạy ta:

- Cách cây cối sống với ít nước.
- Cách hệ sinh thái tự cân bằng trong khắc nghiệt.
- Và cách con người thích nghi thay vì chống lại thiên nhiên.

❖ Những điều động lại

Núi Chúa không phải là nơi khiến người ta choáng ngợp ngay từ cái nhìn đầu tiên. Nhưng nếu ở lại lâu hơn, sẽ thấy một vẻ đẹp rất khác.

Vẻ đẹp của sự bền bỉ.

Vẻ đẹp của thích nghi.

Và vẻ đẹp của những điều tưởng như “không thuận lợi” nhưng lại chứa đựng giá trị sâu xa.

Có lẽ, điều lớn nhất mà Núi Chúa mang lại không phải là cảnh quan, mà là một câu hỏi: Trong phát triển, chúng ta có đang cố biến mọi thứ trở nên giống nhau, hay biết trân trọng những khác biệt để cùng tồn tại?

Sân hô. Ảnh: VQG cung cấp

VƯỜN QUỐC GIA PHIA OẮC - PHIA ĐÉN

Khi tên gọi đã là một câu chuyện

Ảnh: VQG cung cấp

Theo một cách giải thích dân gian, trong tiếng Tày - Nùng, “Phia” nghĩa là núi. “Phia Oắc” có thể hiểu là “ngọn núi cao”, còn “Phia Đén” là “ngọn núi tĩnh lặng, bình yên”.

Chỉ riêng tên gọi thôi, đã gọi ra hai trạng thái: một bên là độ cao, một bên là sự lặng. Như cuộc sống, có lúc cần vươn lên, có lúc cần dừng lại.

Băng giá trên cây. Ảnh: VQG cung cấp

🌿 Ngọn núi không chỉ để chinh phục

Vườn quốc gia Phia Oắc - Phia Đén nằm ở phía Tây tỉnh Cao Bằng, nơi những dãy núi nối nhau như những làn sóng hóa đá. Người ta thường đến núi để “chinh phục”. Nhưng ở Phia Oắc - Phia Đén, có lẽ nên đến để... lắng nghe.

Sương phủ dày đến mức có khi đứng cách nhau vài bước chân cũng chỉ thấy mờ ảo. Cái lạnh len vào từng kẽ áo, không vội vã, nhưng đủ để khiến người ta chậm lại. Ở đó, thiên nhiên không ồn ào. Nhưng lại rất “đầy”.

🌿 Một hệ sinh thái của sự tĩnh tế

Không phải là những cánh rừng quá rậm rạp như miền nhiệt đới thấp. Không phải là những đỉnh núi trơ trọi. Phia Oắc - Phia Đén là sự giao thoa. Nơi có những loài cây á nhiệt đới, những tầng rêu phủ, địa y bám trên đá, những thân cây như mang theo cả khí hậu của một vùng ôn đới thu nhỏ. Có những buổi sáng, cả khu rừng như một bức

tranh thủy mặc. Mọi thứ không rõ ràng - nhưng lại rất sâu.

❖ Dấu tích con người - một lớp trầm tích khác

Giữa thiên nhiên ấy, vẫn còn những dấu vết của một thời khác. Những biệt thự cổ thời Pháp, những nền móng cũ, những con đường đá...

Chúng không còn nguyên vẹn, nhưng đủ để nhắc rằng: con người đã từng đến đây, đã từng ở đây, đã từng nghĩ về một cách sống giữa núi rừng. Thiên nhiên không xóa đi những dấu tích ấy. Chỉ nhẹ nhàng phủ lên... một lớp thời gian.

Rừng rêu. Ảnh: VQG cung cấp

❖ Từ “khai thác” sang “cảm nhận”

Có một thời, người ta nhìn núi rừng như một nguồn lực. Gỗ, khoáng sản, đất đai. Nhưng nếu đứng ở Phia Oắc - Phia Đén vào một buổi sáng nhiều sương, có lẽ sẽ thấy một điều khác:

Giá trị không chỉ nằm ở những gì có thể lấy đi. Mà nằm ở những gì cần được giữ lại.

- Giữ khí hậu mát lành.
- Giữ đa dạng sinh học.
- Giữ cảm giác nguyên sơ.
- Giữ không gian cho con người... được trở về với chính mình.

❖ Một bài học từ sương

Sương ở Phia Oắc không vội tan. Nó đến nhẹ, ở lại lâu, rồi đi cũng rất từ tốn. Giống như những thay đổi bền vững, không ồn ào, không đột ngột, nhưng đủ để làm thay đổi cả một hệ sinh thái. Phát triển cũng vậy, không phải lúc nào cũng cần nhanh. Đôi khi, cần đứng nhịp.

❖ Thay lời kết

Phia Oắc - Phia Đén không phải là nơi để “check-in cho đủ danh sách”. Đó là nơi để trải nghiệm một trạng thái khác của thiên nhiên và của chính mình.

Một nơi mà “cao” không chỉ là độ cao, mà là cách nhìn.

Một nơi mà “tĩnh” không phải là yên lặng, mà là sự sâu lắng.

Và từ hai ngọn núi ấy, có thể rút ra một điều giản dị:

Muốn đi xa, đôi khi phải học cách... đứng lại.

Muốn hiểu nhiều, đôi khi phải học cách... lắng nghe.

Giống như sương trên đỉnh Phia, không cần nói nhiều, nhưng đủ để người ta nhớ rất lâu.

Ảnh: VQG cung cấp

VƯỜN QUỐC GIA PÙ MÁT

Nơi rừng dạy con người cách sống chậm

Rừng tự nhiên. Ảnh: VQG cung cấp

Ở phía Tây của Nghệ An, nơi những dãy núi trùng điệp ôm lấy biên giới Việt - Lào, có một vùng rừng được gọi bằng cái tên nghe mộc mạc mà thăm thẳm: Vườn quốc gia Pù Mát.

“Pù” là núi. “Mát” không chỉ là tên. Đó là cảm giác. Đứng giữa đại ngàn, gió từ sông Giăng thổi lên, ta mới hiểu cái “mát” ấy không chỉ nằm ở nhiệt độ. Nó là sự mát lành của một không gian chưa bị xô bồ làm vẩn đục. Là thứ yên tĩnh khiến con người phải tự hạ giọng mình xuống.

Rừng ở đây không ồn ào.

Nhưng rừng có tiếng nói.

🌿 Rừng không chỉ là tài nguyên

Chúng ta quen gọi rừng là “tài nguyên”. Nhưng đứng trước những thân cây cổ thụ vài người ôm không xuể, chữ “tài nguyên” bỗng trở nên nhỏ bé.

Rừng là ký ức của đất.

Là tầng tầng lớp lớp thời gian xếp lại thành màu xanh.

Bản cổ Đan Lai. Ảnh: Trần Thị Hải Yến. VQG cung cấp

Ở Pù Mát, mỗi tán cây là một mái nhà của chim muông. Mỗi con suối là một sợi chỉ bạc khâu liền những bản làng người Thái, người Đan Lai sống dựa vào rừng từ bao đời.

Nếu coi rừng chỉ là nguồn gỗ, ta sẽ tính bằng mét khối.

Nếu coi rừng là hệ sinh thái, ta sẽ tính bằng đa dạng sinh học.

Nhưng nếu coi rừng là không gian sống, ta sẽ đo bằng sự an lành.

Một cánh rừng giữ nước cho hạ du.
Giữ đất khỏi sạt lở.
Giữ khí hậu khỏi khắc nghiệt.
Rừng lặng lẽ làm việc của mình, không cần ai vỗ tay.

❖ **Pù Mát và câu hỏi phát triển**

Phát triển có nghĩa là gì?

Nếu phát triển chỉ là mở đường, dựng nhà, tăng sản lượng, thì rừng luôn ở thế yếu. Nhưng nếu phát triển là nâng cao chất lượng sống, là bền vững cho nhiều thế hệ, thì rừng lại trở thành trung tâm.

Ở Con Cuông, những mái nhà nép bên chân núi. Người dân hiểu rằng mất rừng là mất nước, mất cá, mất cả mùa màng. Sự khôn ngoan của cộng đồng nhiều khi không nằm trong giáo trình, mà nằm trong trải nghiệm. Có lẽ Pù Mát không cần những dự án ồn ào. Pù Mát cần một cách nhìn mới: biến giá trị sinh thái thành giá trị kinh tế xanh. Du lịch sinh thái không phải để chen chúc, mà để học cách bước nhẹ. Nghiên cứu khoa học không phải để khoe phát hiện, mà để hiểu sâu hơn mối liên kết mong manh giữa các loài.

❖ **Rừng như một bài học quản trị**

Rừng vận hành theo một nguyên tắc giản dị:

Không loài nào sống một mình.

Cây cao che bóng cho cây thấp.

Thảm mục nuôi dưỡng mầm non.

Dòng suối mang phù sa đi xa.

Nếu một mắt xích đứt, cả hệ sinh thái chao đảo.

Quản trị xã hội có lẽ cũng vậy. Không thể chỉ chăm vào tăng trưởng mà bỏ quên môi trường. Không thể chỉ nói đến lợi ích trước mắt mà quên hậu quả dài lâu. Pù Mát nhắc ta rằng phát triển không phải là chinh phục thiên nhiên, mà là đồng hành cùng thiên nhiên.

❖ **Giữ rừng - giữ tương lai**

Có những giá trị không thể đo bằng lợi nhuận năm nay. Chúng phải được đo bằng tương lai của con cháu. Một khu rừng nguyên sinh còn nguyên vẹn chính là một bản cam kết giữa thế hệ hôm nay và thế hệ mai sau. Khi giữ được Pù Mát xanh, nghĩa là ta đang giữ lại cho con trẻ một khoảng trời để thở, một dòng sông để soi bóng.

Rừng không nói, nhưng rừng đặt câu hỏi: Con người sẽ chọn con đường nào? Con đường vội vàng khai thác cho nhanh, hay con đường chậm rãi vun bồi?

Chiều xuống trên sông Giăng. Ánh nắng xuyên qua tán lá thành những dải lụa vàng. Ta bỗng nhận ra giữa thế giới đầy âm thanh của lợi ích và tranh luận, vẫn có một không gian im lặng để suy ngẫm.

Pù Mát không chỉ là một Vườn quốc gia. Đó là một lời nhắc. Rừng phát triển cần có giới hạn. Rừng giàu có không chỉ nằm ở những gì ta lấy đi, mà ở những gì ta giữ lại. Và biết đâu, trong cái “mát” của đại ngàn ấy, mỗi người sẽ tìm thấy cho mình một cách sống bền vững hơn, với thiên nhiên, và với chính mình.

VƯỜN QUỐC GIA PHONG NHA - KÊ BÀNG

Khi đá kể chuyện và bóng tối nuôi dưỡng ánh sáng

Ảnh: Lê Khắc Quyết. VQG cung cấp

Có những nơi, vẻ đẹp nằm trên mặt đất có thể nhìn thấy ngay. Nhưng cũng có những nơi, vẻ đẹp ẩn sâu trong lòng đất, phải đi vào bóng tối mới chạm được ánh sáng. Vườn quốc gia Phong Nha - Kẻ Bàng là một nơi như vậy.

Hang Sơn Đoòng. Ảnh: VQG cung cấp

✦ Khi đá không còn “cứng”

Nhìn từ xa, Phong Nha - Kẻ Bàng là những dãy núi đá vôi trùng điệp. Cứng cáp, im lặng. Nhưng bên trong, đá không hề “cứng” như ta nghĩ. Nước nhỏ từng giọt, năm này qua năm khác, đã tạo nên những hang động kỳ vĩ. Những nhũ đá rủ xuống như thời gian đông lại. Những dòng sông ngầm lặng lẽ chảy trong lòng đất. Ở đây, sự mềm mại của nước đã viết lại hình hài của đá.

✦ Một thế giới trong lòng thế giới

Có những hang động mà khi bước vào, cảm giác như đi vào một hành tinh khác. Hang Sơn Đoòng không chỉ là một hang động. Đó là một hệ sinh thái riêng biệt:

- Có rừng nguyên sinh trong lòng hang.
- Có mây, có sương, có ánh sáng lọt xuống từ những “giếng trời”.
- Có những dòng sông chảy âm thầm.

Một thế giới nằm trong một thế giới.

❖ Bóng tối - không phải để sợ, mà để hiểu

Trong hang động, bóng tối gần như tuyệt đối. Không có ánh sáng, không có phương hướng quen thuộc. Nhưng chính trong bóng tối ấy, người ta bắt đầu nhìn rõ hơn. Nhìn rõ sự nhỏ bé của mình. Nhìn rõ sức mạnh của thiên nhiên. Và nhìn rõ giá trị của ánh sáng.

❖ Di sản - không chỉ là danh hiệu

Phong Nha - Kẻ Bàng được UNESCO công nhận là di sản thiên nhiên thế giới. Nhưng danh hiệu ấy không làm nên giá trị. Mà chính giá trị đã làm nên danh hiệu. Hàng trăm triệu năm kiến tạo địa chất, tạo nên một “bảo tàng tự nhiên” khổng lồ. Ở đó, mỗi lớp đá là một trang lịch sử. Mỗi hang động là một chương chưa đọc hết.

Sông Chày - Hang Tối. Ảnh: VQG cung cấp

❖ Tư duy khai mở - không phải “khai thác”, mà là “đồng hành”

Có một cách tiếp cận quen thuộc: thấy tài nguyên là nghĩ đến khai thác. Nhưng với những nơi như Phong Nha - Kẻ Bàng, có lẽ cần một cách nghĩ khác. Không phải mở rộng tối đa du lịch, mà là giữ giới hạn để

Ảnh: VQG cung cấp

bảo tồn. Không phải đưa thật nhiều người vào, mà là để mỗi người vào hiểu sâu hơn. Một di sản quý giá không nằm ở số lượng khách, mà ở chất lượng trải nghiệm và sự bền vững.

❖ Một bài học từ giọt nước

Nếu có thể học một điều từ nơi này, có lẽ đó là bài học của giọt nước. Giọt nước nhỏ bé, không mạnh mẽ như búa, không nhanh như máy móc. Nhưng kiên trì và bền bỉ. Chính giọt nước đã tạo nên những kỳ quan.

❖ Lời nhắc từ một di sản

Phong Nha - Kẻ Bàng không chỉ là một điểm đến. Đó là một lời nhắc rằng có những giá trị cần thời gian rất dài để hình thành, nhưng có thể mất đi rất nhanh nếu không gìn giữ.

Giữa thế giới ngày càng vội vã, có lẽ cần những nơi như thế này để con người dừng lại một chút, đi chậm hơn, nhìn sâu hơn. Và hiểu rằng sự vĩ đại không phải lúc nào cũng đến từ những điều lớn lao, mà đôi khi bắt đầu từ một giọt nước rất nhỏ.

VƯỜN QUỐC GIA PHÚ QUỐC

Nơi rừng giữ lấy biển và biển ôm lấy rừng

Ảnh: VQG cung cấp

Có những nơi, rừng đứng một mình. Có những nơi, biển trải dài một phía. Nhưng ở Phú Quốc, rừng và biển không đứng riêng. Chúng tựa vào nhau như hai nửa của một cơ thể sống và ở giữa, là con người.

❖ Nơi nước bắt đầu từ rừng, rồi chảy ra biển

Người ta thường đến Phú Quốc để thấy biển xanh. Nhưng ít ai biết rằng, màu xanh ấy bắt đầu từ rừng. Những cánh rừng nguyên sinh trên đảo không chỉ là nơi trú ngụ của muôn loài. Mà là nơi giữ nước, lọc nước, dẫn nước. Nước từ rừng đi qua đất, qua suối, rồi ra biển. Nếu rừng yếu đi, biển cũng không còn như cũ. Có một mối liên hệ rất lặng lẽ: giữ rừng là giữ biển.

❖ Rừng trên đảo - không giống bất kỳ cánh rừng nào

Rừng Phú Quốc không ồn ào như rừng đại ngàn. Không hùng vĩ như núi cao. Nhưng

có một vẻ riêng: mềm, sâu, và lặng. Ở đó có những con suối nhỏ len qua đá. Những tán cây giữ lại hơi ẩm của gió biển. Những loài sinh vật thích nghi với cả hai thế giới - rừng và biển. Một hệ sinh thái như vậy không dễ hình thành và càng không dễ phục hồi nếu đã mất đi.

Cây đa. Ảnh: VQG cung cấp

❖ Khi phát triển đến nhanh hơn, câu hỏi cũng đến sớm hơn

Phú Quốc hôm nay không còn là một hòn đảo xa xôi. Những con đường mở ra. Những khu nghỉ dưỡng mọc lên. Những dòng người tìm đến ngày một đông. Phát triển là điều tất yếu. Nhưng ở một hòn đảo, mọi thứ đều “hữu hạn”: diện tích hữu hạn, nguồn nước hữu hạn, sức chịu tải của môi trường cũng hữu hạn. Nếu không cẩn trọng, chính những điều làm nên vẻ đẹp của Phú Quốc sẽ dần bị bào mòn.

❖ Vườn quốc gia - không phải để giữ nguyên, mà để giữ đúng

Vườn quốc gia Phú Quốc không chỉ là nơi bảo tồn. Mà là nơi giữ cho sự cân bằng không bị lệch.

Giữ rừng không phải để cấm con người. Mà để con người còn có rừng mà sống cùng. Giữ đa dạng sinh học không phải để trưng bày. Mà để hệ sinh thái tiếp tục vận hành như một cơ thể khỏe mạnh.

Ở đó, mỗi loài cây, mỗi dòng suối, mỗi sinh vật... đều là một mắt xích. Mất một mắt xích, có thể chưa thấy ngay hậu quả.

Nhưng mất nhiều mắt xích, cả hệ thống sẽ chao đảo.

❖ Người dân - không đứng ngoài câu chuyện của rừng

Có một điều quan trọng: Không thể giữ rừng nếu người dân đứng ngoài. Người làm du lịch, nếu hiểu rừng, sẽ biết cách khai thác mà không làm tổn thương. Người đánh bắt, nếu hiểu hệ sinh thái, sẽ biết cách giữ nguồn lợi lâu dài. Người dân sống ven rừng, nếu có sinh kế gắn với rừng, sẽ trở thành người giữ rừng tự nhiên nhất.

Rừng không cần quá nhiều khẩu hiệu. Rừng cần những con người thấy mình có

phần trong đó.

❖ Du lịch - nếu biết “đi nhẹ” sẽ đi xa

Phú Quốc có thể chọn nhiều cách phát triển du lịch. Một cách là xây thật nhiều, thật nhanh. Một cách khác là đi chậm lại, nhưng sâu hơn. Du khách ngày nay không chỉ cần chỗ đẹp để chụp hình. Họ cần một con đường mòn trong rừng, một dòng suối còn nguyên, một câu chuyện về cây, về đất, về biển. Một trải nghiệm chân thật. Du lịch nếu biết “đi nhẹ” sẽ không để lại dấu vết nặng nề.

❖ Một gợi mở cho tương lai của đảo

Hãy thử hình dung một Phú Quốc khác: Rừng được xem là “hạ tầng sinh thái”, không phải là phần đất chờ khai thác. Nước được quản lý như tài sản quý, bắt đầu từ việc giữ rừng. Du lịch gắn với giáo dục môi trường, không chỉ tiêu dùng cảnh quan. Người dân trở thành “hướng dẫn viên kể chuyện” về chính quê hương mình.

Khi đó, phát triển không còn là lấy đi. Mà là làm giàu thêm.

🌿 Giữ một hòn đảo, hay giữ một cách sống

Phú Quốc không chỉ là một điểm đến. Mà là một bài học. Bài học về sự cân bằng. Giữa rừng và biển. Giữa phát triển và bảo tồn. Giữa con người và thiên nhiên. Nếu giữ được rừng, không chỉ giữ được nước, giữ được biển. Mà còn giữ được một cách sống: sống không quá vội, không lấy nhiều hơn những gì cần, và biết trân trọng những điều tưởng như rất sẵn có. Có những nơi, mất đi rồi mới tiếc. Nhưng có những nơi, nếu đủ tỉnh thức, ta có thể giữ được ngay từ khi còn nguyên vẹn. Phú Quốc, có lẽ là một nơi như vậy.

VƯỜN QUỐC GIA PHƯỚC BÌNH

Nơi rừng không chỉ xanh mà còn

“biết sống cùng người”

Ảnh: VQG cung cấp

Có những nơi, nhắc đến là nghĩ ngay đến nắng gió. Ninh Thuận, vùng đất của gió như gõ cửa, của nắng như rót lửa. Nhưng giữa miền khô hạn ấy, Phước Bình hiện lên như một “khoảng lặng xanh”, một nghịch lý đẹp. Nơi mà chỉ cần bước qua một con dốc, một khúc cua, ta như đi từ “sa mạc” sang “rừng rậm”.

Và cũng từ đó, bắt đầu một câu chuyện khác. Câu chuyện về sự thích nghi.

Phước Bình không phải là khu rừng ồn ào. Nó không phô bày vẻ đẹp ngay từ cái nhìn đầu tiên. Rừng ở đây như một người trầm tính.

Phải đi chậm, mới thấy.

Phải ở lâu, mới hiểu.

Những con suối len qua đá, trong vắt như chưa từng bị chạm đến. Những cánh rừng khô, ẩm đan xen, tạo nên một hệ sinh thái “chuyển tiếp” hiếm có. Không quá rậm như rừng mưa, cũng không khắc nghiệt như vùng bán hoang mạc. Một vùng “ở giữa”. Nhưng chính cái “ở giữa” ấy lại là giá trị.

Ảnh: VQG cung cấp

Bởi nơi nào giao thoa, nơi đó thường giàu có.

Ở Phước Bình, người Raglai sống cùng rừng như một lẽ tự nhiên.

Không có khái niệm “khai thác rừng” theo nghĩa tiêu cực. Cũng không có sự tách biệt giữa “con người” và “thiên nhiên”.

Rừng là bếp. Rừng là nhà. Rừng là ký ức.

Những mái nhà nhỏ nép bên triền núi.

Những tiếng đàn Chapi ngân lên trong chiều gió.

Những câu chuyện kể bên bếp lửa, không phải để giải trí, mà để truyền lại cách sống. Một nền “giáo dục rừng”, không bảng đen, không phấn trắng, nhưng đầy đủ bài học. Trong những năm gần đây, khi nói đến phát triển, nhiều nơi bắt đầu từ những con số. Phước Bình có thể bắt đầu từ một câu hỏi khác:

Làm sao để rừng tiếp tục nuôi người, mà không mất đi chính mình? Đó không phải là bài toán dễ. Nếu chỉ bảo tồn, rừng sẽ đứng yên, còn con người thì cần sinh kế. Nếu chỉ phát triển, rừng sẽ bị tổn thương, và con người sẽ mất chỗ dựa lâu dài.

Vậy nên, có lẽ Phước Bình cần một cách đi riêng. Một cách đi không quá nhanh, nhưng đủ chắc.

Hãy thử hình dung một hành trình du lịch không phải để “check-in”, mà để “check-in với chính mình”. Đi bộ trong rừng, nghe người Raglai kể chuyện cây thuốc. Ngủ lại một đêm, để hiểu thế nào là “bóng tối thật sự”, không ánh đèn đô thị. Ăn một bữa cơm đơn sơ, nhưng có đủ vị của đất, của rừng. Đó không chỉ là du lịch. Đó là “trải nghiệm học”.

Phước Bình cũng có thể trở thành một “phòng thí nghiệm tự nhiên” cho những câu hỏi lớn:

- Làm sao thích nghi với biến đổi khí hậu trong vùng khô hạn.
- Làm sao sử dụng tài nguyên nước một cách khôn ngoan.
- Làm sao giữ được tri thức bản địa trong một thế giới hiện đại?

Những câu hỏi này, có thể không có ngay câu trả lời. Nhưng chính quá trình đi tìm câu trả lời đã là một hành trình phát triển. Có người từng nói: “Rừng là phổi xanh của Trái đất”.

Nhưng ở Phước Bình, rừng không chỉ là “phổi”. Rừng còn là “trái tim”. Bởi nó giữ nhịp sống. Giữ kỷ ức. Giữ cả những điều chưa gọi tên. Phước Bình không cần trở thành một “điểm đến lớn”. Chỉ cần trở thành một “nơi chốn đủ sâu”.

Để ai đến rồi cũng hiểu rằng: Giữa nắng gió khắc nghiệt, vẫn có những mầm xanh bền bỉ. Và giữa những biến động của thời đại, vẫn có những cách sống, chậm thôi, nhưng bền lâu.

VƯỜN QUỐC GIA SÔNG THANH

Nơi rừng kể chuyện bằng im lặng

Có những dòng sông không chỉ chảy qua địa lý, mà chảy qua cả ký ức con người. Sông Thanh, cái tên nghe như một lời thì thầm của núi rừng, không ồn ào, không phô diễn, nhưng lại mang trong mình một chiều sâu lặng lẽ.

Ở phía Tây tỉnh Quảng Nam cũ, giáp biên giới Lào, Vườn quốc gia Sông Thanh nằm nép mình như một người giữ rừng thầm lặng. Không đông khách như Phong Nha - Kẻ Bàng, không nổi tiếng như Cúc Phương, nhưng Sông Thanh lại là một “kho báu sống” của dãy Trường Sơn. Ở đó, rừng không chỉ là cây. Rừng là hệ sinh thái đang thở.

Những cánh rừng già nơi đây được xem là một trong những vùng lõi đa dạng sinh học quan trọng bậc nhất Việt Nam. Nơi từng ghi nhận sự hiện diện của những loài quý hiếm như Sao la - “kỳ lân châu Á”, hay Mang lớn, cùng vô số loài chim, bò sát, thực vật chưa kịp đặt tên. Nhưng điều đáng

nói không phải là danh sách các loài, mà là cách chúng tồn tại cùng nhau.

❖ Rừng không chỉ để giữ - mà để hiểu

Có một thời, chúng ta nhìn rừng như “tài nguyên”. Cây là gỗ. Đất là đất sản xuất.

Động vật là đối tượng bảo tồn.

Nhưng Sông Thanh nhắc ta một cách nhìn khác.

Rừng là một “mạng lưới sống”. Mỗi thân cây là một cột chống cho bầu khí quyển. Mỗi con suối là một mạch máu nuôi đồng bằng xa xôi. Mỗi loài thú là một “người làm vườn” vô hình, gieo hạt, giữ cân bằng. Giữ rừng, vì thế, không chỉ là giữ cây. Mà là giữ một cấu trúc sống phức hợp, nơi con người chỉ là một phần nhỏ.

❧ Những bản làng dưới tán rừng - câu chuyện chưa kể

Dưới tán rừng Sông Thanh là những bản làng của đồng bào Cơ Tu. Bà con không gọi rừng là “tài nguyên”. Họ gọi rừng là “nhà”. Người Cơ Tu sống với rừng bằng một triết lý rất giản dị:

Lấy vừa đủ, và trả lại bằng sự tôn trọng.

Có những khu rừng thiêng không ai dám chặt.

Có những con suối được coi như linh hồn của làng.

Trong khi chúng ta nói nhiều về “phát triển bền vững”, thì đồng bào Cơ Tu đã sống bền vững từ rất lâu, không cần khái niệm, không cần hội thảo.

❧ Một cách tiếp cận mới - từ bảo tồn sang kiến tạo giá trị

Sông Thanh không nên chỉ được nhìn như một “khu vực cần bảo vệ nghiêm ngặt”, có thể trở thành một “không gian học tập sống”.

- Nơi học sinh đến để hiểu thế nào là hệ sinh thái.
- Nơi nhà khoa học tìm lời giải cho biến đổi khí hậu.
- Nơi du khách trải nghiệm “du lịch chậm”, lắng nghe rừng.
- Và nơi người dân địa phương trở thành “người kể chuyện rừng”.

Không phải khai thác rừng, mà là “kể câu chuyện của rừng” để tạo sinh kế. Đó là lúc giá trị của rừng không nằm ở số mét khối gỗ, mà nằm ở số người được chạm vào cảm xúc thiên nhiên.

❧ Khi rừng dạy con người cách sống chậm

Sông Thanh không vội. Dòng sông chảy qua những triền đá, như đang suy nghĩ.

Có lẽ, giữa một thế giới đang chạy nhanh, rừng Sông Thanh đang giữ lại một nhịp khác.

Nhịp của lắng nghe.

Nhịp của kết nối.

Nhịp của sự khiêm nhường trước tự nhiên.

Và biết đâu, chính những nơi như thế này lại là nơi giúp con người “cài đặt lại” cách mình sống. Một khu rừng không chỉ cần được bảo vệ. Mà cần được thấu hiểu, vì khi hiểu rừng, ta sẽ biết cách giữ mình.

VƯỜN QUỐC GIA TÀ ĐÙNG

“Vịnh Hạ Long” của đại ngàn Tây Nguyên

Ảnh: VQG cung cấp

Có những nơi, chỉ cần nhìn từ trên cao xuống, người ta đã lặng đi. Không phải vì choáng ngợp, mà vì cảm giác như đang đứng trước một bức tranh... chưa ai vẽ xong.

Nằm ở phía Nam Đắk Nông cũ, nay là tỉnh Lâm Đồng, Vườn quốc gia Tà Đùng mở ra một không gian vừa hùng vĩ, vừa mơ hồ như sương. Hơn 40 hòn đảo lớn nhỏ nổi lên giữa mặt nước hồ, phần nào gợi nhớ đến Vịnh Hạ Long. Nhưng nếu Hạ Long là vẻ đẹp của biển, thì Tà Đùng là vẻ đẹp của “biển trên núi”.

Không có sóng lớn.

Chỉ có những làn nước lặng như gương.

Không có tiếng ồn của phố thị.

Chỉ có gió và tiếng rừng.

❖ Một bức tranh được tạo ra... từ con người và thiên nhiên

Điều thú vị là hồ Tà Đùng không hoàn toàn “tự nhiên”. Nó được hình thành từ việc tích nước của công trình thủy điện.

Một “can thiệp” của con người. Nhưng lại vô tình tạo nên một cảnh quan khiến con người phải... trầm trồ. Đó là một nghịch lý đẹp. Phải chăng, vấn đề không nằm ở việc con người có can thiệp hay không, mà là can thiệp như thế nào để không phá vỡ sự hài hòa? Tà Đùng gợi mở một cách nghĩ mới: Phát triển và bảo tồn không phải lúc nào cũng đối lập. Nếu biết “đối thoại” với thiên nhiên, đôi khi chúng có thể cùng tạo nên một giá trị mới.

Ảnh: VQG cung cấp

Ảnh: Lê Khắc Quyết. VQG cung cấp

❖ Rừng - hồ - mây: một hệ sinh thái đa tầng

Tà Đùng không chỉ là hồ. Đó là một hệ sinh thái đa tầng:

- Tầng nước - nơi phản chiếu bầu trời.
- Tầng rừng - nơi giữ đất, giữ nước.
- Tầng mây - nơi kết nối trời và đất.

Ở đó, mỗi yếu tố không đứng riêng lẻ. Chúng “nuơng tựa” vào nhau để tồn tại. Một cánh rừng mất đi, nước sẽ đổi màu. Một dòng nước cạn đi, rừng sẽ khô khát. Đó là bài học rất rõ ràng về tính liên kết, điều mà trong quản trị, chúng ta vẫn thường nói nhưng chưa chắc đã cảm nhận đủ.

❖ Con người ở giữa bức tranh

Dưới những tán rừng, quanh những triền đồi, là cuộc sống của đồng bào Mạ, M'ông. Họ sống chậm.

Không phải vì không biết nhanh, mà vì hiểu rằng có những thứ không thể vội.

Một mùa rẫy.

Một mùa nước.

Một vòng đời cây rừng.

Trong nhịp sống ấy, thiên nhiên không phải là “đối tượng khai thác”. Mà là một phần của đời sống.

❖ Từ điểm đến du lịch... đến không gian học tập

Hôm nay, Tà Đùng được nhắc đến nhiều như một điểm “check-in”. Nhưng nếu chỉ dừng ở đó, thì có lẽ chúng ta đang “xem” mà chưa “hiểu”.

Tà Đùng có thể trở thành:

- Một “lớp học ngoài trời” về hệ sinh thái.
- Một “phòng thí nghiệm sống” về cân bằng nước - rừng - khí hậu.
- Một “trường học cảm xúc” cho những ai đã quá quen với bê tông.

Du lịch, nếu được thiết kế đúng, không chỉ mang lại doanh thu. Mà còn mang lại nhận thức.

Ảnh: VQG cung cấp

❖ Khi thiên nhiên trở thành tấm gương soi lại con người

Có những mặt hồ phẳng lặng như đang hỏi:

“Con người có thể sống nhẹ hơn không?”

Có những tầng mây trôi chậm như nhắc:

“Không phải lúc nào nhanh cũng là tốt”.

Tà Đùng không chỉ là một điểm đến. Đó là một lời gợi mở. Rằng trong hành trình phát triển, có thể ta không cần đi nhanh hơn, mà cần đi sâu hơn. Và đôi khi, chỉ cần dừng lại trước một mặt hồ, ta sẽ thấy rõ con đường phía trước.

VƯỜN QUỐC GIA TAM ĐẢO

Nơi rừng nâng đỡ những tầng suy nghĩ

Ảnh: VQG cung cấp

Có những dãy núi đứng đó như một bức tường. Và có những dãy núi đứng đó như một bậc thang.

Tam Đảo không ngăn con người lại.

Tam Đảo nâng con người lên.

Không chỉ nâng bước chân.

Mà nâng cả suy nghĩ.

Từ đồng bằng nhìn lên, Tam Đảo giống như ba hòn đảo nổi giữa biển mây. Có lẽ vì vậy mà người xưa gọi là “Tam Đảo”, ba hòn đảo không nằm giữa đại dương, mà nằm giữa bầu trời.

Nhưng điều kỳ lạ là, càng lên cao, con người không thấy mình lớn hơn. Mà thấy mình nhỏ lại.

Nhỏ lại trước sự bền bỉ của đá.

Nhỏ lại trước sự kiên nhẫn của cây.

Nhỏ lại trước thời gian đã đi qua nơi này hàng triệu năm.

Có những thân cây phủ đầy rêu, đứng đó như những ông lão hiền từ. Không nói. Không di chuyển. Nhưng giữ trong mình ký ức của những mùa mưa, những mùa nắng,

những làn sương mù đến rồi đi. Rêu không lớn nhanh. Nhưng rêu không bao giờ vội.

Rêu dạy con người một bài học mà thời đại tốc độ thường quên: Có những giá trị chỉ lớn lên trong sự chậm rãi.

Tam Đảo không chỉ giữ rừng.

Tam Đảo giữ nước.

Từ những tán rừng cao, nước không rơi xuống ngay. Nước ở lại. Nước đọng lại trên lá, thấm vào thân cây, chảy vào đất, đi qua từng lớp rêu, từng lớp đá.

Ảnh: VQG cung cấp

Rừng không chỉ là nơi nước đi qua.
Rừng là nơi nước được sinh ra lần thứ hai.

Từ đó, nước bắt đầu hành trình của mình:
Trở thành suối; trở thành sông; trở thành
nguồn sống cho những cánh đồng phía
dưới. Người nông dân dưới đồng bằng có
thể không nhìn thấy Tam Đảo mỗi ngày.
Nhưng Tam Đảo đang hiện diện trong từng
giọt nước họ dùng để tưới lúa.

Có những sự hiện diện không cần nhìn thấy.
Chỉ cần được giữ gìn.

Đi trong rừng Tam Đảo, có lúc tưởng như
đang đi trong mây. Không biết là mây đi
vào rừng, hay rừng đi vào mây. Ranh giới
trở nên mờ. Và có lẽ, đó chính là điều mà
Tam Đảo muốn dạy con người: Không phải
mọi ranh giới đều cần phải rõ ràng.

Giữa con người và thiên nhiên, không nên
là ranh giới của sự đối đầu. Mà là ranh giới
của sự hòa vào.

Con người không đứng ngoài thiên nhiên.

Con người đứng trong thiên nhiên.

Như một chiếc lá đứng trên cành.

Trong thời đại mà con người quen với việc
đo lường giá trị bằng những gì có thể khai
thác, Tam Đảo nhắc con người về những
giá trị của sự giữ lại.

Giữ lại rừng, để giữ lại nước.

Giữ lại nước, để giữ lại sự sống.

Giữ lại sự sống, để giữ lại tương lai.

Không phải mọi giá trị đều nằm ở những
gì có thể lấy đi. Nhiều giá trị nằm ở những
gì được để lại nguyên vẹn. Một khu rừng
nguyên sinh không phải là một vùng đất
chưa được sử dụng. Đó là một vùng đất
đang làm việc, làm việc âm thầm để giữ cân

Ảnh: VQG cung cấp

bằng cho cả một vùng rộng lớn.

Tam Đảo không chỉ là một Vườn quốc gia.

Tam Đảo là một lời nhắc.

Nhắc con người rằng phát triển không phải
là đi nhanh hơn thiên nhiên.

Mà là đi cùng thiên nhiên.

Nhắc con người rằng sức mạnh không nằm
ở khả năng thay đổi mọi thứ.

Mà nằm ở sự khôn ngoan để giữ lại những
điều không nên thay đổi.

Nhắc con người rằng, đôi khi, điều quan
trọng nhất không phải là bước tiếp.

Mà là dừng lại.

Dừng lại trên một con đường nhỏ phủ đầy
rêu.

Dừng lại giữa làn sương mỏng.

Dừng lại để nghe tiếng rừng đang thở.

Và trong khoảnh khắc ấy, con người nhận
ra một điều giản dị:

Tam Đảo không chỉ ở phía trước.

Tam Đảo ở bên trong.

Ở bên trong mỗi suy nghĩ biết chậm lại.

Ở bên trong mỗi lựa chọn biết gìn giữ.

Ở bên trong mỗi con người hiểu rằng mình
không phải là chủ nhân của thiên nhiên.

Mà là một phần của nó.

VƯỜN QUỐC GIA TRÀM CHIM

Khi đất biết thở, nước biết nhớ và con người học cách sống

Ảnh: Nguyễn Hoàng Minh Hải. VQG cung cấp

Có một vùng đất, không cao, không rộng theo cách của núi rừng, nhưng lại sâu theo cách của ký ức. Vườn quốc gia Tràm Chim không chỉ là một khu rừng. Đó là một hệ sinh thái đất ngập nước biết kể chuyện.

❖ Khi đất không còn “đứng yên”

Ở Tràm Chim, đất không nằm dưới chân ta như một mặt phẳng tĩnh. Đất thở theo mùa:

- Mùa khô - đất nứt ra như những dòng chữ cổ.
- Mùa nước - đất chìm xuống, nhường chỗ cho nước lên tiếng.

Nước không chỉ là nước. Nước mang theo phù sa, mang theo hạt giống, mang theo cả ký ức của dòng Mê Kông xa xôi. Ở đây, ranh giới giữa đất và nước không rõ ràng. Như ranh giới giữa con người và thiên nhiên, vốn dĩ chưa bao giờ nên tách rời.

❖ Một “cánh đồng sinh học” nhiều tầng

Nếu nhìn từ trên cao, Tràm Chim giống như một tấm thảm sống động:

- Tầng mặt nước: nơi cá bơi, sen súng nở, phù sa lắng lại.
- Tầng cỏ năng, lúa ma, rừng tràm: nơi giữ nước, giữ chim, giữ mùa.
- Tầng chim trời: hàng trăm loài tụ hội, bay đi rồi lại trở về.

Và ở đâu đó, giữa bức tranh ấy, có bóng dáng của Sếu đầu đỏ, loài chim không chỉ đến để kiếm ăn, mà như đến để “kiểm tra” xem hệ sinh thái này còn đủ lành hay không. Sếu không nói. Nhưng sự có mặt hay vắng bóng của chúng là một câu trả lời.

Sếu đầu đỏ. Ảnh: Nguyễn Hoàng Minh Hải. VQG cung cấp

❖ Ramsar - một danh xưng, hay một lời cam kết?

Tràm Chim là một trong những khu đất ngập nước quan trọng của thế giới, thuộc hệ thống Công ước Ramsar. Nhưng có lẽ, giá trị của Tràm Chim không nằm ở tầm “chứng nhận”. Mà nằm ở chỗ đây là nơi con người còn cơ hội để sửa sai.

Có những thời điểm, đất ngập nước bị xem là “đất hoang”, cần cải tạo, cần khai thác. Nhưng rồi, chính thiên nhiên đã “lên tiếng”: khi chim bỏ đi, khi nước không còn giữ được, khi đất trở nên cằn cỗi.

Tràm Chim hôm nay là kết quả của một hành trình học lại: học cách trả lại nhịp điệu tự nhiên cho đất và nước.

Hoa súng. Ảnh: Nguyễn Hoàng Minh Hải. VQG cung cấp

❖ Tư duy khai mở: đừng “quản lý” thiên nhiên như quản lý một cỗ máy

Có một cách nhìn cũ: xem hệ sinh thái như một thứ cần kiểm soát, điều chỉnh, tối ưu. Nhưng Tràm Chim gợi ra một cách nhìn khác:

- Không phải điều khiển nước, mà là hiểu nước.

- Không phải diệt cỏ, mà là hiểu vai trò của cỏ.

- Không phải giữ chim, mà là tạo điều kiện để chim muốn quay về.

“

Một hệ sinh thái khỏe mạnh không phải là hệ sinh thái “gọn gàng”, mà là hệ sinh thái đủ phức tạp để tự cân bằng. ”

❖ Con người - một phần của hệ sinh thái

Ở Tràm Chim, con người không đứng ngoài. Những người dân, những cán bộ kiểm lâm, những nhà khoa học... không chỉ là người “bảo vệ”, mà là một mắt xích trong hệ sinh thái.

Một quyết định xả nước sớm hay muộn, một cách canh tác vùng đệm, một hành vi du lịch... đều có thể làm thay đổi cả “bản nhạc sinh thái”. Và khi hiểu điều đó, con người không còn là “chủ nhân”, mà trở thành người đồng hành.

❖ Trở lại Tràm Chim

Tràm Chim không phải là nơi để “ngắm cảnh”. Đó là nơi để nghe đất nói, nghe nước kể, và nghe chính mình suy ngẫm.

Giữa những nhịp phát triển nhanh, những con số tăng trưởng, vẫn có một vùng đất lặng lẽ nhắc ta: Rằng sự sống không đến từ việc chiếm hữu, mà từ việc biết giữ gìn và hòa hợp. Và đôi khi, điều lớn nhất con người có thể làm cho thiên nhiên... là đừng làm quá nhiều.

❖ Tràm Chim - một lớp học không bằng đèn

Nếu mang một lớp học đến Tràm Chim, có lẽ không cần bảng, không cần phấn. Chỉ cần nhìn một đàn chim bay qua, chạm vào lớp bùn mềm dưới chân, nghe tiếng gió lướt qua cánh đồng năng đã là một bài học.

Bài học về sự kiên nhẫn của thiên nhiên.

Bài học về sự mong manh của cân bằng sinh thái.

Và bài học về trách nhiệm của con người.

Câu chuyện của vùng đất biết thở

Ngày xưa ngày xưa, và thật ra là ngay bây giờ, giữa Đồng bằng sông Cửu Long mênh mang, có một vùng đất biết thở theo mùa nước, biết kể chuyện bằng tiếng chim, tiếng gió và mùi bùn non.

Người ta gọi nơi ấy là Vườn quốc gia Tràm Chim, Khu Ramsar thứ 2000 của thế giới, một trong những vùng đất ngập nước quan trọng nhất hành tinh.

❖ Khi đất, nước và muôn loài cùng chung một nhịp sống

Mùa nước nổi về, Tràm Chim mở lòng đón nước như người nông dân mở cửa đón bạn hiền. Nước mang theo phù sa, cá tôm, hạt giống và sự sống.

- Tràm mọc lên trên nền đất phèn, giữ đất, giữ nước.
- Sen, súng nở hoa trên mặt nước lặng.
- Cá bơi dưới kênh rạch, nuôi dưỡng chim trời và trên cao, Sếu đầu đỏ, loài chim biểu tượng của vùng đất ngập nước, nhẹ nhàng đáp xuống kiếm ăn.

Mỗi loài một vai, không loài nào thừa. Người ta gọi đó là hệ sinh thái đất ngập nước, nơi đất, nước, cây cỏ, chim cá và con người cùng sống dựa vào nhau.

❖ Tràm Chim - cuốn sách sống về đa dạng sinh học

Với du khách, Tràm Chim là bức tranh thiên nhiên đổi màu theo mùa:

- Mùa khô lộ ra bãi cỏ năn.
- Mùa nước nổi mênh mang như biển hồ.
- Bình minh đầy chim bay.
- Hoàng hôn phủ vàng cánh đồng nước.

Với nhà nghiên cứu, Tràm Chim là phòng thí nghiệm tự nhiên khổng lồ:

- Nghiên cứu chim di trú.
- Nghiên cứu phục hồi sinh cảnh.
- Nghiên cứu cách “sống chung với lũ” của người ĐBSCL.

Với học sinh, sinh viên, Tràm Chim là lớp học không tường:

- Học vì sao giữ nước quan trọng hơn thoát nước.

- Học vì sao một con chim mất đi là cả hệ sinh thái chao đảo.
- Học cách con người phải khiêm nhường trước tự nhiên.

Còn với người dân Đồng bằng sông Cửu Long, Tràm Chim là ký ức và là tương lai:

- Ký ức của mùa nước nổi, cá đầy đồng.
- Và tương lai của sinh kế bền vững, du lịch sinh thái, nông nghiệp thuận thiên.

✦ Khi vùng đất lên tiếng

Tràm Chim không nói bằng lời, nhưng lên tiếng bằng dấu hiệu:

- Khi chim ít đi, là đất nước đang mệt.
- Khi nước không về đúng mùa, là hệ sinh thái đang lệch nhịp.
- Khi con người biết lắng nghe, thiên nhiên sẽ hồi sinh.

Giữ Tràm Chim không chỉ là giữ một khu bảo tồn, mà là giữ cách sống hài hòa với thiên nhiên của cả Đồng bằng.

✦ Khi vùng đất lên tiếng

- Đây không chỉ là nơi để ngắm, mà là nơi để hiểu.
- Không chỉ là điểm du lịch, mà là di sản sống.
- Không chỉ của Đồng Tháp, mà của Việt Nam và thế giới.

Mỗi bước chân nhẹ hơn, mỗi ánh mắt quan sát sâu hơn, mỗi câu chuyện được kể lại đúng hơn, đều là một cách bảo vệ vùng đất ngập nước này.

Tràm Chim - nơi đất, nước và con người học cách sống cùng nhau.

VƯỜN QUỐC GIA U MINH HẠ

Khi đêm xuống đất và rừng lên tiếng

Ảnh: VQG cung cấp

Có những vùng đất ban ngày thuộc về ánh sáng. Nhưng có những vùng đất chỉ thật sự cất lời khi đêm xuống. U Minh Hạ là một nơi như thế.

Ban ngày, đó là rừng tràm, là kênh rạch đan như mạch máu, là tiếng chim chao nghiêng trên tán lá. Nhưng đêm đến, U Minh không chỉ là rừng.

U Minh là ký ức.

Là huyền thoại.

Là một khoảng lặng đủ sâu để con người nghe được tiếng thở của đất.

Người Đất Phương Nam quen gọi rừng bằng một giọng gần gũi: “rừng mình”. Không phải “khu bảo tồn”. Không phải “hệ sinh thái đất than bùn”. Chỉ đơn giản là rừng mình.

Nhưng đằng sau chữ “mình” ấy là cả một thế giới.

Đất ở đây không phải thứ đất hiền. Đó là đất than bùn, giữ nước, giữ lửa, giữ cả ký ức chiến tranh và những mùa khói cháy. Cây tràm mọc lên từ đất ấy, gầy mà bền.

Thân không lớn, nhưng rễ bám sâu giống như con người miền rừng.

Sống giữa nước và lửa, giữa mùa khô dễ cháy và mùa mưa ngập lụt bờ, người U Minh học được cách chậm rãi mà kiên cường.

Từng nghe một bác giữ rừng nói: “Giữ rừng không chỉ là giữ cây. Giữ rừng là giữ cái hồn.” Câu nói ấy làm ngẫm nghĩ rất lâu.

Vườn quốc gia U Minh Hạ không chỉ là một địa danh hành chính. Đó là một không gian văn hóa. Ở đó có tiếng chèo xuồng khua nhẹ mặt nước. Có mùi khói ong rừng ám vào áo. Có bữa cơm cá lóc nướng trui, ăn giữa rừng mà nghe vị ngọt thấm tận ruột gan.

Sóc đỏ. Ảnh: VQG cung cấp

Ở đó có những người lặn lẽ giữ từng mét rừng như giữ một phần máu thịt.

Và ở đó, có một nhân vật mà mỗi khi nhắc tới, người ta không thể không mỉm cười, đó là Bác Ba Phi. Người kể chuyện huyền thoại của rừng U Minh.

Ảnh: VQG cung cấp

Chuyện kể rằng, Bác Ba Phi từng nói một câu nghe qua tưởng là nói dóc: “Cá ở U Minh nhiều tới mức quang cây sào xuống là trúng cả vài ba chục con”.

Nghe thì cười. Nhưng sau tiếng cười là một tầng sâu khác. Đó là cách người miền rừng kể về sự trù phú.

Kể về niềm tự hào.

Kể về một vùng đất hào sảng đến mức phải phóng đại mới đủ diễn tả.

Cái “nói dóc” của Bác Ba Phi không phải để lừa ai, mà để giữ hồn rừng. Trong tiếng cười ấy, có sự lạc quan. Có tinh thần vượt khó, có cách con người miền Tây đối diện với gian khổ bằng nụ cười.

Nếu không có những câu chuyện ấy, U Minh sẽ chỉ còn là những con số diện tích và tỷ lệ che phủ rừng. Nhờ có những câu chuyện, rừng có linh hồn.

Đêm U Minh không ồn ào.

Không ánh đèn neon.

Không bảng hiệu sáng trưng.

Chỉ có tiếng côn trùng rí rả như một bản hòa âm của thiên nhiên.

Chỉ có ánh trăng lấp loáng trên mặt nước đen như mực.

Giữa không gian ấy, con người nhỏ đi.

Nhỏ để biết mình không phải trung tâm.

Nhỏ để học cách tôn trọng tự nhiên.

Chợt nghĩ, nếu biết cách khai mở,

Đêm U Minh có thể trở thành một “không gian trải nghiệm” độc đáo.

Không phải để dựng thêm công trình bê tông.

Mà để giữ nguyên bóng tối nguyên sơ.

Để du khách được ngồi trên xuồng, tắt máy, thả trôi theo dòng nước.

Nghe người dân kể chuyện rừng xưa.

Nghe chuyện ong lấy mật.

Nghe chuyện mùa khô giữ lửa.

Và nghe lại những giai thoại của Bác Ba Phi giữa đêm, khi tiếng kể hòa vào tiếng rừng.

Du lịch không phải là mang ánh sáng thành phố vào rừng. Du lịch là học cách tắt bớt ánh sáng của mình để thấy ánh sáng của tự nhiên.

Ảnh: VQG cung cấp

U Minh Hạ không chỉ là tài nguyên sinh thái. Đó là tài nguyên văn hóa. Mỗi giọt mật ong rừng không chỉ là sản phẩm. Đó là kết tinh của hoa trầm và mồ hôi người gác ong. Mỗi con cá đồng không chỉ là món ăn. Đó là câu chuyện của mùa nước, của con nước lên xuống theo trăng. Và mỗi câu chuyện của Bác Ba Phi là một lớp trầm tích văn hóa.

Nếu biết kể chuyện.

U Minh sẽ không chỉ bán vé tham quan.

U Minh sẽ kể câu chuyện của mình cho thế giới.

Nhưng muốn kể được, trước hết phải yêu. Người giữ rừng phải tự hào về rừng. Người dân quanh rừng phải thấy rừng là sinh kế bền vững. Chính quyền phải kiến tạo một mô hình quản lý vừa nghiêm cần vừa nhân văn.

Giữ rừng không chỉ bằng biển cấm, giữ rừng bằng sinh kế. Khi người dân sống được nhờ rừng, nhờ du lịch sinh thái, nhờ mật ong, nhờ đặc sản bản địa, bà con sẽ giữ rừng bằng trái tim.

Tư duy khai mở không làm U Minh thay đổi bản chất.

Tư duy khai mở giúp ta nhìn U Minh khác đi.

Không chỉ là “vùng đất khó”, mà là “vùng đất độc đáo”.

Không chỉ là nơi phòng cháy chữa cháy mỗi mùa khô. Mà là phòng thí nghiệm sống của biến đổi khí hậu, của bảo tồn đa dạng sinh học, của giáo dục môi trường. Hãy tưởng tượng một lớp học giữa rừng trầm. Trẻ em thành phố về đây, bơi xuồng, nghe kể chuyện Bác Ba Phi, học cách phân biệt cây Tràm, cây Đước.

Đó không chỉ là chuyến tham quan, đó là gieo mầm ý thức.

U Minh Hạ không cần ồn ào để nổi tiếng.

U Minh cần chiều sâu. Chiều sâu của đất than bùn. Chiều sâu của ký ức kháng chiến.

Chiều sâu của văn hóa Đất Phương Nam, chân chất, nghĩa tình, hào sảng.

Khi đêm xuống, rừng không ngủ. Rừng chỉ thở chậm hơn. Và trong nhịp thở ấy, có một lời nhắc:

Con người có thể đi nhanh. Nhưng thiên nhiên cần đi bền.

Muốn đi bền, phải biết giữ.

Giữ rừng không chỉ cho hôm nay. Mà cho những đứa trẻ mai sau. Để một ngày nào đó, các cháu được ngồi giữa Đêm U Minh huyền thoại. Nghe tiếng rừng kể chuyện, nghe tiếng cười vọng lại từ những giai thoại của Bác Ba Phi, và hiểu rằng có những giá trị không thể đo bằng con số. Chỉ có thể đo bằng sự tôn trọng và tình yêu.

VƯỜN QUỐC GIA U MINH THƯỢNG

Khi rừng kể câu chuyện của đất và người

Tháp ngắm chim. Ảnh: VQG cung cấp

Có những nơi trên bản đồ không chỉ là một địa danh. Chúng giống như một câu chuyện, U Minh Thượng là một nơi như vậy.

Giữa vùng đất An Giang, tận cùng phía Tây Nam của Tổ quốc, nơi những cánh rừng tràm trải dài trên lớp than bùn cổ xưa, thiên nhiên đã âm thầm giữ lại một phần ký ức của Đồng bằng sông Cửu Long. Ở đó, đất không chỉ là đất. Nước không chỉ là nước. Rừng không chỉ là rừng. Tất cả hòa vào nhau thành một hệ sinh thái sống.

🌿 Rừng tràm - cuốn sách mở của thiên nhiên

Nếu nhìn từ trên cao, U Minh Thượng giống như một tấm thảm xanh khổng lồ. Nhưng bước vào bên trong mới thấy rừng có nhiều tầng lớp như một cuốn sách. Tầng trên là những tán tràm rung nhẹ trong gió. Tầng dưới là những mảng cỏ, dây leo, cây thủy sinh. Dưới nữa là lớp than bùn tích tụ qua hàng nghìn năm. Mỗi lớp đất ấy là

một trang lịch sử. Những lớp than bùn ở U Minh Thượng được hình thành qua hàng ngàn năm tích tụ xác thực vật. Chúng giống như kho lưu trữ tự nhiên của khí hậu và hệ sinh thái vùng đất này.

Rừng ở đây không chỉ là cảnh quan, nó là ký ức của thiên nhiên.

Loài bèo chiếm ưu thế. Ảnh: VQG cung cấp

❖ Nơi những sinh vật nhỏ bé giữ gìn cân bằng lớn

Trong rừng U Minh Thượng, có hàng trăm loài chim, cá, bò sát và côn trùng. Có những loài chim nước làm tổ trên tán tràm. Có những loài cá bơi dưới lớp nước đen của rừng ngập. Có những đàn ong âm thầm đi tìm mật.

Mỗi sinh vật nhỏ bé ấy giống như một mắt xích trong hệ sinh thái. Nếu thiếu một mắt xích, cả hệ thống có thể mất cân bằng. Bởi vậy, bảo tồn rừng không phải chỉ để giữ cây, mà là để giữ sự hài hòa của cả một thế giới sống.

Rái cá lông mũi. Ảnh: VQG cung cấp

❖ Con người - một phần của hệ sinh thái

Người dân sống quanh U Minh Thượng từ lâu đã hiểu điều đó. Họ biết lấy mật ong rừng nhưng không phá tổ. Biết đánh bắt cá theo mùa. Biết giữ rừng vì rừng giữ nước cho đất. Đó là tri thức bản địa được tích lũy qua nhiều thế hệ.

Ngày nay, khi nói đến phát triển bền vững, người ta mới nhận ra rằng nhiều điều trong đó đã được người dân địa phương thực hành từ rất lâu. Khi rừng trở thành nguồn cảm hứng phát triển

Trong bối cảnh biến đổi khí hậu và suy giảm đa dạng sinh học, những cánh rừng như U Minh Thượng càng trở nên quý giá.

Hồ Hoa mai. Ảnh: VQG cung cấp

Không chỉ vì giá trị sinh thái, mà còn vì giá trị phát triển.

Rừng có thể mở ra nhiều hướng đi cho du lịch sinh thái, giáo dục môi trường, nghiên cứu khoa học, phát triển kinh tế dưới tán rừng, dịch vụ hệ sinh thái. Một chuyến đi vào rừng không chỉ là tham quan. Đó có thể là một lớp học về thiên nhiên. Một trải nghiệm văn hóa. Một cách để con người hiểu lại mối quan hệ giữa mình với đất.

❖ Một triết lý giản dị từ rừng

Có người từng nói: “Muốn hiểu một vùng đất, hãy nhìn vào những cánh rừng của nó.” Rừng U Minh Thượng dạy chúng ta một bài học rất giản dị. Thiên nhiên luôn vận hành theo cách cân bằng và kiên nhẫn. Cây tràm mọc chậm. Lớp than bùn hình thành qua hàng nghìn năm.

Hệ sinh thái được nuôi dưỡng qua nhiều thế hệ. Nhưng nếu con người vội vàng, chỉ cần vài năm là có thể làm tổn thương những gì thiên nhiên tích lũy hàng ngàn năm.

❖ Giữ rừng - giữ tương lai

Ngày nay, khi nói đến phát triển, nhiều người nghĩ đến nhà máy, đường sá, đô thị. Nhưng có những nơi mà giá trị lớn nhất lại nằm ở việc giữ lại những gì thiên nhiên đã ban tặng.

U Minh Thượng là một nơi như vậy. Giữ rừng không phải là dừng phát triển. Giữ rừng là lựa chọn một con đường phát triển khác. Một con đường nơi con người không đứng ngoài thiên nhiên, mà sống hài hòa cùng thiên nhiên.

Có thể một ngày nào đó, khi đứng giữa rừng tràm U Minh Thượng, nghe tiếng chim bay qua mặt nước tĩnh lặng, người ta sẽ hiểu rằng:

Những cánh rừng này không chỉ thuộc về hiện tại. Chúng là món quà của quá khứ. Và là trách nhiệm của hiện tại dành cho tương lai.

VƯỜN QUỐC GIA VŨ QUANG

Về với Vườn quốc gia Vũ Quang

Ảnh: VQG cung cấp

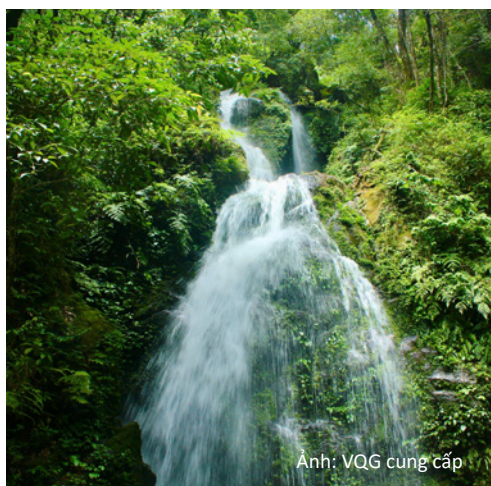
Có những cánh rừng không chỉ là màu xanh. Chúng là ký ức, là lời nhắc, là câu hỏi mà thiên nhiên gửi cho con người.

Ở phía Tây tỉnh Hà Tĩnh, nơi dãy Trường Sơn trầm mặc như một pho sách cổ chưa đọc hết, Vũ Quang nằm đó, không ồn ào, không phô bày, chỉ lặng lẽ giữ một phần hồn của đất Việt.

Rừng ở đây không chỉ cao, mà sâu. Không chỉ xanh, mà dày. Không chỉ nhiều cây, mà nhiều lớp thời gian. Mỗi tán lá như che chở cho một câu chuyện, mỗi con suối như chảy qua một lời nhắn nhủ rằng con người không phải chủ nhân của thiên nhiên, mà chỉ là người đi ngang qua.

Người ta nhắc đến Vũ Quang với những loài quý hiếm, với đa dạng sinh học, với những phát hiện từng làm giới khoa học thế giới bất ngờ.

Nhưng nếu chỉ dừng ở những con số, những danh mục, thì Vũ Quang sẽ bị thu nhỏ lại. Giá trị thật của rừng không nằm ở danh

Ảnh: VQG cung cấp

sách loài, mà nằm ở khả năng nuôi dưỡng một cách nghĩ khác về phát triển.

🌿 **Rừng không phải để giữ nguyên - mà để hiểu đúng**

Tư duy cũ thường đặt rừng ở hai thái cực: hoặc khai thác, hoặc bảo tồn như đóng băng. Nhưng rừng không phải vật trưng bày trong tủ kính. Rừng là hệ sinh thái sống, và con người cũng là một phần của hệ sinh thái ấy.

Khai mở tư duy về rừng là nhìn thấy sinh kế trong bảo tồn, nhìn thấy kinh tế trong gìn giữ, nhìn thấy văn hóa trong từng thân cây. Một cánh rừng được bảo vệ tốt không chỉ cho oxy. Nó giữ nước cho đồng bằng, giữ đất cho nông nghiệp, giữ khí hậu cho cả vùng. Nó dạy con người biết chậm lại, biết đủ, biết cân bằng.

❧ Vũ Quang - lớp học không tường

Nếu coi giáo dục là quá trình mở rộng nhận thức, thì Vũ Quang là một trường học lớn không cần bảng đen. Ở đó, nhà khoa học học cách khiêm tốn trước tự nhiên. Người quản lý học cách lắng nghe hệ sinh thái. Người dân học cách sống cùng rừng thay vì sống nhờ rừng.

Du lịch sinh thái ở đây không nên là cuộc dạo chơi bề mặt. Nó phải là hành trình học hỏi. Người đến rừng không chỉ để chụp ảnh, mà để hiểu rằng mỗi bước chân của mình đang đi trên một cấu trúc sống mong manh.

Ảnh: VQG cung cấp

❧ Phát triển không phải là thay rừng bằng bê tông

Một sai lầm phổ biến là nghĩ rằng phát triển đồng nghĩa với xây dựng. Nhưng rừng chính là hạ tầng tự nhiên lớn nhất.

Nó điều hòa khí hậu, giữ nguồn nước, bảo vệ đa dạng sinh học, những thứ mà nếu mất đi, con người không thể mua lại bằng tiền. Phát triển bền vững không phải là chọn giữa rừng và kinh tế.

Đó là cách để rừng trở thành nền tảng của kinh tế xanh.

Ảnh: VQG cung cấp

❧ Rừng và con người - mối quan hệ cần được viết lại

Có lẽ điều quan trọng nhất mà Vũ Quang gợi mở không phải là câu chuyện bảo tồn, mà là câu chuyện về thái độ. Con người càng văn minh càng phải biết giới hạn. Càng hiểu biết càng phải biết nhường nhịn thiên nhiên.

Rừng không đòi hỏi con người phải quay về quá khứ. Rừng chỉ nhắc con người đừng phá hủy tương lai.

Một buổi sáng ở Vũ Quang, khi sương còn treo trên ngọn lá, người ta có thể nghe thấy tiếng rừng thở. Tiếng thở ấy không ồn ào, nhưng đủ để ai biết lắng nghe nhận ra rằng thiên nhiên luôn kiên nhẫn hơn con người.

Giữ rừng không chỉ là giữ cây. Giữ rừng là giữ cách nghĩ. Và khi tư duy được khai mở, con người sẽ hiểu rằng: không phải chúng ta bảo vệ rừng, mà rừng đang bảo vệ chúng ta.

VƯỜN QUỐC GIA XUÂN LIÊN

Nơi rừng không chỉ là rừng

Hồ Cửa Đạt. Ảnh: ©GIZ/Bình Đăng

Có những cánh rừng, đi qua chỉ thấy màu xanh. Nhưng cũng có những cánh rừng, đi vào là bước vào một câu chuyện dài của con người, của thời gian, của những lựa chọn.

Vườn quốc gia Xuân Liên, tỉnh Thanh Hoá, nơi với hành trình 25 năm của những con người lặng lẽ giữ rừng, là câu chuyện về cách một vùng đất “trở thành chính mình”.

✦ Từ một khu bảo tồn... đến một hệ sinh thái của niềm tin

Xuân Liên bắt đầu như một khu bảo tồn thiên nhiên. Ít người, ít phương tiện, nhiều khó khăn. Ba năm đầu chưa có trụ sở, cán bộ phải đi thuê nơi làm việc. Đường rừng cách trở, thông tin hạn chế, lực lượng mỏng. Nhưng có một thứ không thiếu: niềm tin rằng rừng phải được giữ.

Từng bước, những trạm kiểm lâm mọc lên giữa rừng sâu.

Từng bước, những con đường tuần tra hình thành.

Từng bước, người dân vùng đệm bắt đầu hiểu rằng “Giữ rừng không phải là việc của kiểm lâm, mà là việc của chính mình”.

25 năm sau, độ che phủ rừng từ 65% lên 97%.

Những con số không chỉ là số liệu, đó là dấu chân của sự kiên trì.

Sa mu đầu. Ảnh: ©GIZ/Bình Đăng

Ảnh: ©GIZ/Bình Đặng

❖ Rừng không chỉ là cây - rừng là sự sống

Ở Xuân Liên, có những cây pơ mu, sa mu hàng nghìn năm tuổi.

Những thân cây đường kính 4 mét, lạng lẹ đứng đó như những “chứng nhân”.

Nhưng rừng không chỉ là cây.

Đó là tiếng vượn đen má trắng vang lên trong sương sớm.

Đó là dấu vết của loài mang Roosevelt, từng được cho là đã tuyệt chủng gần một thế kỷ, nay lại xuất hiện. Đó là 14 loài mới cho khoa học được phát hiện. Đó là những loài lan được nhân giống bằng công nghệ invitro, nơi khoa học chạm vào thiên nhiên một cách khiêm nhường.

Rừng, vì vậy, không phải là “tài nguyên”.

Rừng là một hệ sinh thái của sự sống và của tri thức.

❖ Khi công nghệ bước vào rừng

Có một thời, giữ rừng là đi bộ, là quan sát bằng mắt thường.

Hôm nay, người kiểm lâm Xuân Liên cầm trên tay thiết bị GPS, phần mềm Smart Mobile, dữ liệu số hoá cây cổ thụ.

Rừng được “gắn tọa độ”, được “ghi nhớ bằng dữ liệu”. Công nghệ không thay thế con người. Nhưng công nghệ giúp con người giữ rừng tốt hơn, hiểu rừng sâu hơn. Đó chính là một gợi mở, bảo tồn trong thời đại mới không thể chỉ dựa vào lòng nhiệt huyết, mà cần thêm trí tuệ số.

❖ Người dân - mảnh ghép quan trọng nhất của rừng

Nếu chỉ có lực lượng kiểm lâm, rừng sẽ không thể đứng vững.

Ở Xuân Liên, hơn bốn mươi ngàn người dân vùng đệm không còn đứng ngoài câu chuyện. Bà con trở thành một phần của hệ sinh thái bảo tồn.

Những mô hình nuôi ong, trồng nấm, trồng rừng, làm du lịch cộng đồng... đã được đầu tư cho sinh kế. Nhưng điều quan trọng hơn là người dân không còn xem rừng là nơi khai thác, mà là nơi để gìn giữ.

Khi sinh kế gắn với bảo tồn, rừng không còn là “vùng cấm”, mà trở thành nguồn sống bền vững.

❖ Du lịch - khi rừng kể câu chuyện của mình

Xuân Liên không “quảng bá rừng”.

Xuân Liên kể câu chuyện của rừng.

Ngược dòng sông Chu, nghe điệu khặp của người Thái, đứng trên đỉnh Pù Gió nhìn mây trôi, chạm vào làn nước Thác Thiên Thủy như mái tóc của một nàng sơn nữ.

Du lịch ở đây không phải là “đến để xem”. Mà là “đến để cảm”.

Một mô hình du lịch sinh thái đúng nghĩa là khi thiên nhiên không bị tổn thương, văn hóa không bị thương mại hóa, người dân trở thành chủ thể.

🌿 Từ “bảo tồn” đến “kiến tạo tương lai”

Năm 2025, Xuân Liên chính thức trở thành Vườn quốc gia.

Một dấu mốc không chỉ là danh xưng. Đó là lời nhắc rằng, bảo tồn không phải là giữ nguyên quá khứ, mà là kiến tạo tương lai.

Một tương lai là nơi rừng được quản lý bằng AI, GIS, dữ liệu số; du lịch sinh thái trở thành ngành kinh tế xanh; người dân sống được bằng rừng mà không phá rừng; các nhà khoa học coi đây là “phòng thí nghiệm tự nhiên”.

Một cánh rừng - nhiều tầng giá trị.

Nhìn lại Xuân Liên, có thể thấy rừng mang nhiều “tầng giá trị”:

- Sinh thái: bảo tồn đa dạng sinh học.
- Kinh tế: du lịch, dược liệu, dịch vụ môi trường rừng.
- Xã hội: sinh kế vùng đệm.
- Văn hóa: bản sắc cộng đồng Thái, Mường.
- Tri thức: nghiên cứu khoa học, giáo dục.

Vấn đề không phải là “giữ rừng hay phát triển”.

Mà là làm sao để rừng trở thành nền tảng của phát triển.

🌿 Một suy ngẫm mở

Có người hỏi: “Rừng có giá bao nhiêu?”

Câu hỏi ấy có thể không cần trả lời bằng tiền.

Bởi rừng giữ nước cho đồng bằng, giữ khí hậu cho tương lai, giữ ký ức cho một vùng đất, và giữ cả những điều mà con người chưa kịp hiểu hết.

Xuân Liên hôm nay không chỉ là một Vườn quốc gia.

Mà là một gợi ý, nếu biết cách nhìn, mỗi cánh rừng đều có thể trở thành một “không gian phát triển mới”.

VƯỜN QUỐC GIA XUÂN SƠN

Khi rừng kể chuyện về con người

Ảnh: VQG cung cấp

Có những cánh rừng không chỉ để đi qua, mà để lắng nghe. Xuân Sơn, một cái tên nghe như một mùa. Mùa xuân của rừng, của đất, của những câu chuyện chưa kể hết.

Nằm ở phía Tây tỉnh Phú Thọ, nơi tiếp giáp vùng núi đá vôi của Hoà Bình cũ và Sơn La, Vườn quốc gia Xuân Sơn không ồn ào như những điểm đến nổi tiếng, nhưng lại mang trong mình một thứ “tĩnh lặng có chiều sâu”, thứ mà càng đi chậm, càng thấy nhiều.

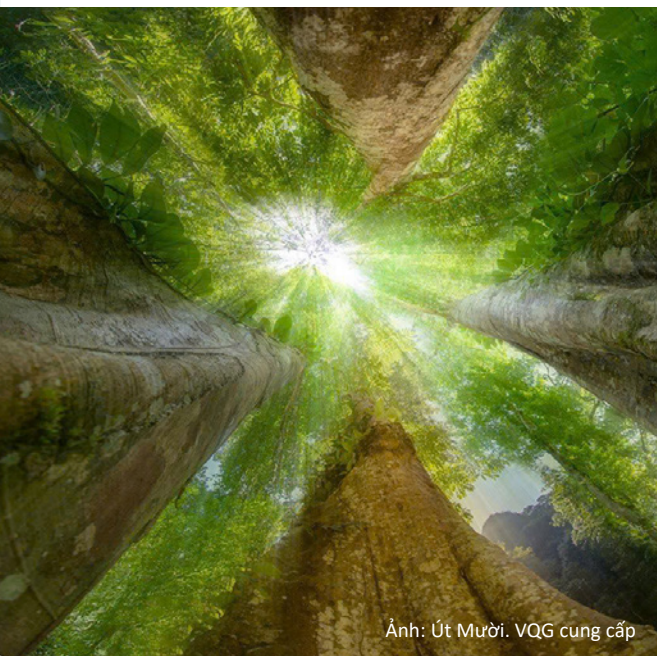
Ảnh: Ut Mươi. VQG cung cấp

Ở Xuân Sơn, rừng không đứng yên. Rừng thở. Rừng dịch chuyển theo mây, theo ánh sáng, theo bước chân người Dao, người Mường đi qua từng lối nhỏ. Những dãy núi đá vôi trùng điệp không chỉ là cảnh quan, mà là những “cuốn sách địa chất” mở ra từng lớp thời gian. Những hang động sâu hun hút như những trang sách chưa đọc hết, mời gọi sự tò mò nhưng cũng nhắc nhở con người về sự nhỏ bé của mình.

Nhưng nếu chỉ nhìn Xuân Sơn như một “tài nguyên du lịch”, thì có lẽ chúng ta đã đi lướt qua điều quan trọng nhất. Xuân Sơn là một “hệ sinh thái sống”, nơi rừng và người chưa từng tách rời.

Ở đó, những bản làng người Dao vẫn giữ được nhịp sống riêng. Những nếp nhà sàn nép mình bên sườn núi, khói bếp bay lên mỗi buổi chiều như một thứ “tín hiệu văn hóa”, báo rằng nơi đây, con người vẫn còn gắn bó với đất, với rừng, với nhau. Không có ranh giới cứng giữa “bảo tồn” và “sinh

kế”. Người dân sống trong rừng, nhưng cũng giữ rừng. Rừng nuôi người, và người giữ rừng. Một cách tự nhiên, không cần khẩu hiệu.

Ảnh: Út Mườì. VQG cung cấp

Trong bối cảnh hôm nay, khi chúng ta nói nhiều đến “kinh tế xanh”, “du lịch sinh thái”, “phát triển bền vững”, thì Xuân Sơn dường như đã sống với những khái niệm đó từ rất lâu, chỉ là chưa gọi tên. Nhưng chính vì “chưa gọi tên”, nên giá trị ấy cũng dễ bị bỏ quên.

Có một câu hỏi cần đặt ra là Xuân Sơn sẽ được nhìn như một “khu rừng cần bảo vệ”, hay như một “không gian phát triển mới”? Nếu chỉ bảo vệ, ta dễ đóng khung.

Nếu chỉ khai thác, ta dễ làm tổn thương.

Còn nếu nhìn Xuân Sơn như một “không gian sống đa giá trị”, thì cách tiếp cận sẽ khác.

Đó không chỉ là bảo tồn đa dạng sinh học, mà là bảo tồn cả “đa dạng văn hóa”. Không chỉ là giữ rừng, mà là giữ “cách con người sống cùng rừng”. Không chỉ là làm du lịch,

mà là kể câu chuyện của rừng bằng chính người trong rừng.

Một người nông dân ở Xuân Sơn có thể không nói về “chuỗi giá trị”, nhưng mà chưa hiểu giá trị của từng gốc cây, từng con suối. Một đứa trẻ lớn lên giữa rừng có thể chưa học “STEM”, nhưng lại biết phân biệt mùa, biết nghe tiếng chim, biết đọc tín hiệu của thiên nhiên.

Đó là “tri thức bản địa”, một dạng tri thức không nằm trong sách giáo khoa, nhưng lại rất cần cho tương lai.

Nếu một ngày nào đó, Xuân Sơn trở thành một “lớp học mở”, nơi học sinh từ thành phố về để học cách sống chậm, học cách hiểu rừng, học cách tôn trọng tự nhiên... thì có lẽ giá trị của Xuân Sơn sẽ được “kích hoạt” theo một cách khác.

Không phải bằng bê tông, mà bằng nhận thức. Không phải bằng những công trình lớn, mà bằng những câu chuyện nhỏ.

Có thể bắt đầu từ một tour đi bộ cùng người bản địa. Một bữa cơm nhà sàn. Một đêm nghe tiếng rừng. Những trải nghiệm

Hang Cỏi. Ảnh: Út Mườì. VQG cung cấp

tường chừng giản dị, nhưng lại là “cánh cửa” để con người hiện đại quay lại kết nối với tự nhiên.

Xuân Sơn không cần trở thành một “điểm đến đông đúc”.

Xuân Sơn chỉ cần trở thành một “nơi chốn có ý nghĩa”.

Và có lẽ, điều quan trọng nhất không phải là “đưa thật nhiều người đến Xuân Sơn”, mà là “để mỗi người khi rời Xuân Sơn mang theo một điều gì đó”.

Một suy nghĩ mới.

Một sự chậm lại.

Một sự trân trọng.

Để rồi, khi quay về với những đô thị ồn ào, người ta vẫn nhớ rằng:

Có một nơi, rừng vẫn đang thở. Và con người vẫn còn biết lắng nghe.

VƯỜN QUỐC GIA XUÂN THỦY

Nơi đất, nước và con người học cách sống cùng nhau

Ảnh: VQG cung cấp

Có những nơi đứng trên bản đồ chỉ là một vùng cửa sông. Nhưng khi bước vào, mới thấy đó là một thế giới. Vườn quốc gia Xuân Thủy nằm ở nơi cuối dòng sông Hồng trước khi nước hòa vào biển. Ở đó, đất và nước gặp nhau, phù sa và sóng biển gặp nhau, và con người cũng học cách sống cùng thiên nhiên từ nhiều đời.

Xuân Thủy không phải là một cánh rừng lớn. Không có những dãy núi hùng vĩ. Nhưng nơi đây lại là một hệ sinh thái đất ngập nước đặc biệt, nơi hàng trăm loài chim di cư tìm về mỗi mùa đông, nơi rừng ngập mặn che chở cho bãi bồi, nơi những con ngao, con cá, con tôm âm thầm nuôi sống bao thế hệ cư dân vùng cửa biển.

🌿 Khi phù sa trở thành đất

Ở cửa sông Hồng, mỗi năm dòng sông mang theo hàng triệu tấn phù sa. Phù sa không ồn ào, chúng lắng xuống từng lớp một. Năm này qua năm khác, những lớp phù sa ấy dần tạo nên bãi bồi. Trên những bãi bồi ấy, cây sù, cây vẹt, cây bần mọc lên, rồi thành rừng ngập mặn. Những cánh rừng ấy giống như cánh tay của đất vươn ra biển. Chúng giữ lại phù sa. Chúng che chắn sóng gió. Chúng tạo nơi cư trú cho vô số sinh vật.

Thiên nhiên ở Xuân Thủy vận hành theo cách rất chậm, nhưng rất bền bỉ.

Ảnh: VQG cung cấp

❖ Nơi những cánh chim tìm về

Mỗi năm khi mùa đông đến, những đàn chim từ phương Bắc bay về. Có những loài bay hàng ngàn cây số. Chúng dừng lại ở Xuân Thủy để tìm thức ăn và nghỉ ngơi trước khi tiếp tục hành trình. Trong số đó có những loài chim quý hiếm của thế giới. Điều thú vị là những đàn chim ấy không cần ai mời gọi. Chúng chỉ cần một điều duy nhất: một vùng đất còn giữ được sự bình yên của thiên nhiên.

Chỉ cần con người biết giữ lại những bãi bồi, những cánh rừng ngập mặn, thì chim sẽ tự tìm về.

Thu hoạch ngao. Ảnh: VQG cung cấp

❖ Con người sống cùng biển

Người dân vùng Giao Thủy từ lâu đã quen với nhịp điệu của thủy triều.

Khi nước lên, họ thả lưới.

Khi nước rút, họ ra bãi.

Những bãi nuôi ngao trải dài theo bờ biển.

Những con ngao nhỏ bé ấy đã trở thành sinh kế của hàng nghìn gia đình. Nhưng điều đặc biệt là ở Xuân Thủy, sinh kế và bảo tồn không phải lúc nào cũng đối lập nhau.

Nếu giữ được rừng ngập mặn, hệ sinh thái biển sẽ khỏe mạnh hơn. Nếu hệ sinh thái khỏe mạnh, nghề nuôi trồng thủy sản cũng bền vững hơn.

Đó là một bài học giản dị về cân bằng giữa con người và thiên nhiên.

❖ Một phòng thí nghiệm của tự nhiên

Xuân Thủy còn là nơi nhiều nhà khoa học đến nghiên cứu. Ở đây, họ có thể quan sát sự hình thành của đất ngập nước, sự di cư của chim, sự thích nghi của hệ sinh thái ven biển.

Nhưng đôi khi, bài học lớn nhất lại không nằm trong phòng thí nghiệm. Nó nằm trong cách thiên nhiên vận hành. Thiên nhiên luôn biết cách cân bằng. Con người chỉ cần học cách không phá vỡ sự cân bằng ấy.

❖ Khi phát triển không có nghĩa là thay đổi tất cả

Nhiều nơi nghĩ rằng phát triển phải bắt đầu bằng việc xây mới thật nhiều thứ. Nhưng có những nơi giá trị lớn nhất lại nằm ở việc giữ lại những gì đang có. Xuân Thủy là một nơi như vậy.

Giữ lại rừng ngập mặn.

Giữ lại bãi bồi.

Giữ lại những đàn chim di cư.

Từ những điều tưởng chừng rất tự nhiên ấy, có thể hình thành nhiều giá trị mới: du lịch sinh thái, giáo dục môi trường, nghiên cứu khoa học, kinh tế biển bền vững.

🌿 Một bài học từ vùng cửa sông

Ở nơi cuối dòng sông Hồng, phù sa không bao giờ ngừng chảy. Mỗi năm, dòng sông lại bồi thêm một lớp đất mới.

Thiên nhiên ở Xuân Thủy nhắc chúng ta một điều rất giản dị: Những gì bền vững nhất thường được xây dựng từng lớp, từng lớp một. Không vội vàng, không ồn ào. Chỉ cần con người biết kiên nhẫn và tôn trọng thiên nhiên.

Một ngày nào đó, khi đứng giữa bãi bồi Xuân Thủy, nhìn những đàn chim bay qua nền trời xám của mùa đông, có thể sẽ hiểu rằng:

Những vùng đất như thế này không chỉ là tài sản của một địa phương. Chúng là một phần ký ức của thiên nhiên, một phần của tương lai mà chúng ta đang gìn giữ cho những thế hệ sau.

VƯỜN QUỐC GIA YOK ĐÔN

Khi rừng thở bằng nhịp công chiêng

Ảnh: VQG cung cấp

Có những cánh rừng không chỉ có tiếng gió. Chúng có tiếng chiêng ngân trong chiều, tiếng Voi bước chậm qua bãi cỏ khô, tiếng suối lẩn khuất dưới tán rừng khộp mùa thay lá.

Ở phía Tây tỉnh Đắk Lắk, giáp biên giới Campuchia, trải rộng trên vùng đất đỏ bazan và những triền bằng khô nắng, Vườn quốc gia Yok Đôn không chỉ là một khu bảo tồn. Đó là một không gian sống của rừng khộp, loại rừng thưa đặc trưng Tây Nguyên, nơi mùa khô đến không phải là cái chết của cây, mà là một hình thức tạm nghỉ để hồi sinh.

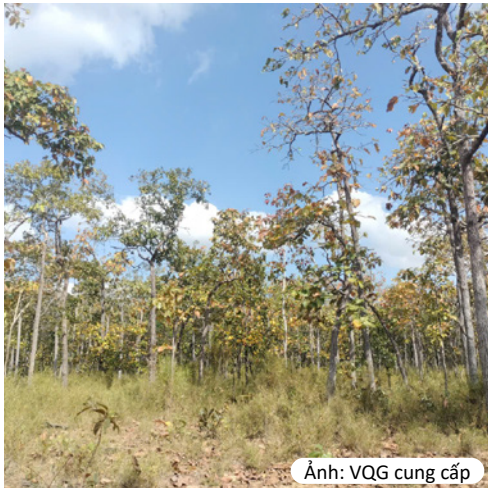
Yok Đôn không xanh rậm như nhiều cánh rừng khác. Rừng ở đây có khoảng trống. Và chính khoảng trống ấy làm nên vẻ đẹp. Như trong văn hóa Tây Nguyên, không phải lúc nào tiếng chiêng cũng dồn dập; có những nhịp lặng để người nghe kịp thấm.

Ảnh: VQG cung cấp

🌿 Rừng khộp - bài học về sự thích nghi

Rừng khộp thay lá vào mùa khô. Những thân cây xám bạc đứng trơ giữa nắng gió, tưởng như khô cằn, nhưng bên trong là dòng nhựa sống chờ ngày mưa trở lại.

Ảnh: VQG cung cấp

Thiên nhiên dạy con người một bài học giản dị: không phải lúc nào xanh tốt mới là phát triển. Có những giai đoạn cần lùi lại, tiết chế, để chuẩn bị cho chu kỳ mới.

Tư duy khai mở về phát triển cũng vậy. Không phải xây dựng nhiều hơn là tốt hơn. Không phải bê tông hóa mới là hiện đại. Có khi giữ lại khoảng trống của tự nhiên lại chính là cách kiến tạo bền vững nhất.

❖ Voi không chỉ là biểu tượng du lịch

Nhắc đến Yok Đôn, nhiều người nghĩ đến Voi. Nhưng Voi ở đây không phải để cười, để chụp ảnh, để mua vui. Voi là ký ức của một vùng văn hóa, là bạn đồng hành của buôn làng Ê Đê, M'Nông bao đời.

Những năm gần đây, cách tiếp cận với Voi đã thay đổi. Không còn khai thác, mà chuyển sang chăm sóc, bảo tồn, để Voi được sống gần với bản năng của mình hơn. Đó là một bước chuyển không chỉ về mô hình du lịch, mà về nhận thức.

Khi con người thôi xem thiên nhiên là công cụ, và bắt đầu xem mình là một phần của hệ sinh thái, thì phát triển mới thực sự trưởng thành.

❖ Buôn làng và rừng - mối quan hệ không tách rời

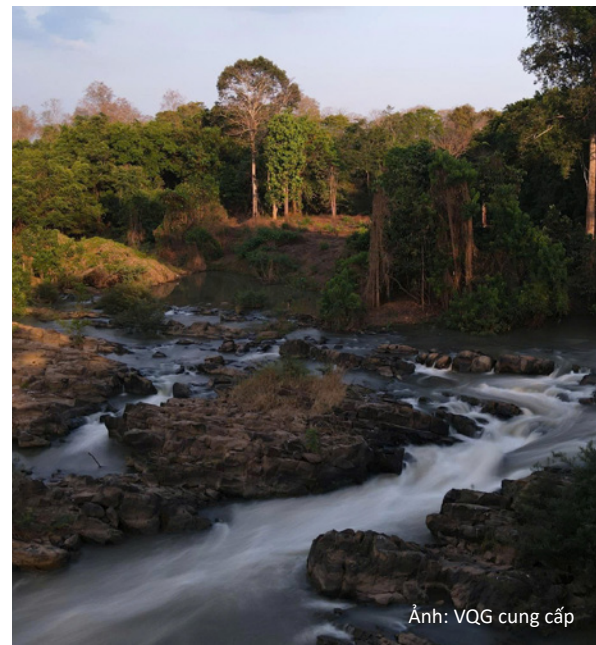
Rừng Yok Đôn không đứng ngoài đời sống con người. Quanh rừng là những buôn làng, là nhà dài, là bếp lửa, là ché rượu cần chuyền tay trong đêm hội.

Văn hóa Tây Nguyên không tách khỏi rừng. Cồng chiêng ngân lên giữa đại ngàn không chỉ để vui, mà để kết nối người với đất, người với thần linh, người với nhau.

Khi nói đến bảo tồn rừng, không thể chỉ giữ cây mà quên giữ văn hóa. Không thể chỉ đo diện tích rừng mà quên đo niềm tự hào của người dân bản địa. Phát triển bền vững ở Yok Đôn phải là phát triển có cộng đồng. Người dân không chỉ là đối tượng quản lý, mà là chủ thể đồng hành.

❖ Du lịch sinh thái - hành trình học cách tôn trọng

Du khách đến Yok Đôn không nên chỉ để “tham quan”. Họ đến để học cách đi nhẹ, nói khẽ, lắng nghe nhiều hơn.

Ảnh: VQG cung cấp

Đi giữa rừng khộp mùa thay lá, nghe tiếng gió thổi qua cành khô, nhìn ánh nắng xiên qua khoảng trống, người ta hiểu rằng thiên nhiên không cần con người ca ngợi. Thiên nhiên chỉ cần con người đừng làm tổn thương.

Du lịch sinh thái, nếu được tổ chức đúng, sẽ là lớp học về thái độ. Và mỗi người rời rừng mang theo không chỉ bức ảnh, mà mang theo một cách nghĩ mới về phát triển.

🌿 Yok Đôn - lời nhắc giữa thời đại vội vàng

Giữa thời đại tăng trưởng nhanh, mở rộng nhanh, tiêu thụ nhanh, Yok Đôn đứng đó như một nhịp chậm. Rừng không chạy theo tốc độ của con người. Rừng sống theo chu kỳ của mình.

Có lẽ điều lớn nhất mà Yok Đôn trao cho chúng ta không phải là cảnh quan, mà là sự khiêm nhường. Khi đứng giữa đại ngàn, con người thấy mình nhỏ lại. Và khi biết mình nhỏ lại, con người bắt đầu lớn lên trong nhận thức.

Một buổi chiều, khi mặt trời đỏ rực lặn sau những thân cây khộp, tiếng cồng chiêng vọng xa, tiếng Voi chậm rãi bước qua bãi cỏ, Yok Đôn như đang thở. Tiếng thở ấy không chỉ của rừng. Đó là nhịp thở của một nền văn hóa, của một triết lý sống hài hòa, của một lời nhắc rằng:

Phát triển không phải là chinh phục thiên nhiên. Phát triển là học cách sống cùng thiên nhiên. Và khi hiểu điều đó, mỗi bước chân vào rừng sẽ không còn là bước chân khai thác, mà là bước chân tri ân.

LỜI BẠT

Ba mươi sáu bài viết, như ba mươi sáu lát cắt của một “cánh rừng tri thức”, nơi mỗi Vườn quốc gia không chỉ là không gian sinh thái, mà còn là không gian suy ngẫm về cách con người đối diện với tự nhiên.

Đọc những trang này, ta không chỉ đi qua rừng, qua suối, qua những tầng tán cây... mà còn đi qua chính cách nghĩ của mình. Từ chỗ muốn chinh phục, đến học cách đồng hành; từ khai thác, đến gìn giữ; từ nhìn thiên nhiên như tài nguyên, đến hiểu đó là di sản.

Mỗi Vườn quốc gia là một lời nhắc: phát triển không phải là đi nhanh hơn, mà là đi đúng hơn, hài hòa hơn.

Tuyển tập khép lại, nhưng mở ra một câu hỏi dài: chúng ta sẽ sống với thiên nhiên như thế nào trong những bước đi sắp tới?

Tuyển tập Cảm nhận Vườn quốc gia Việt Nam

Chịu trách nhiệm xuất bản và nội dung
Phó Giám Đốc, Tổng Biên tập: TS. LÊ LÂN

Biên tập và sửa bản in:
ĐINH VĂN THÀNH - TRẦN HỮU NGUYỄN BẢO - PHẠM QUANG MINH

Trình bày, bìa:
ĐÀO XUÂN THUẦN

NHÀ XUẤT BẢN NÔNG NGHIỆP

167/6 phố Phương Mai - P. Kim Liên - TP. Hà Nội
ĐT: (024) 38523887, (024) 38521940-Fax: 024.35760748

Website: <http://www.nxbnongnghiep.vn>

E-mail: nxbnn1@gmail.com

CHI NHÁNH NHÀ XUẤT BẢN NÔNG NGHIỆP

58 Nguyễn Bình Khiêm - P. Tân Định - TP. Hồ Chí Minh
ĐT: (028) 38299521, 38297157-Fax: (028) 39101036

Đối tác liên kết: Nhà máy In Bản đồ - CN Công ty TNHH MTV NXB Tài nguyên
Môi trường và Bản đồ Việt Nam

Địa chỉ: Số 14 Pháo Đài Láng, phường Láng, TP Hà Nội

In 1000 bản khổ 17x24 cm tại: Nhà máy In Bản đồ - CN Công ty TNHH
MTV NXB Tài nguyên Môi trường và Bản đồ Việt Nam

Địa chỉ: Số 14 Pháo Đài Láng, phường Láng, TP. Hà Nội, Việt Nam

Số xác nhận ĐKXB: 1232-2026/CXBIPH/1-20/NN ngày 01/04/2026

Số quyết định XB: 51/QĐ-NXBNN ngày 01/04/2026

ISBN: 978-604-60-4304-1

In xong và nộp lưu chiểu quý II/2026